

“Tarvitaanko sitten kuiteskin kaikkia sitten, naisiakin siinä tilanteessa, jos meille tulis joku kriisi”

Naisten varautumisvastuu suomalaisessa hyvinvointivaltiossa

Sosiaalipolitiikka

Pro gradu -tutkielma

Anni Hoikkala

27.3.2026

Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalipolitiikan oppiaine

Tekijä(t): Anni Hoikkala

Otsikko: "Tarvitaanko sitten kuiteskin kaikkia sitten, naisiakin siinä tilanteessa, jos meille tulis joku kriisi" : Naisten varautumisvastuu suomalaisessa hyvinvointivaltiossa

Ohjaaja(t): dosentti, yliopistonlehtori Milla Salin

Sivumäärä: 77 sivua

Päivämäärä: 27.3.2026

Tiivistelmä

Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielmassani tarkastelen aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin, millaisena asevelvollisuuden ulkopuoliset naiset ymmärtävät varautumisvastuun suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Tutkimusaineistona käytän Linda Hartin (2021b) kokoamaa haastatteluaineistoa, joka koostuu vuosina 2018-2019 Naisten Valmiusliiton toimintaan osallistuneiden naisten haastatteluista. Kaikki haastateltavat ovat reservin ulkopuolisia naisia ja heitä on aineistossa 22 (Hart, 2022, 409, 417).

Analyysin tuloksena varautumisvastuu jäsenyi valtiokeskeisenä, täydentävänä ja vastavuoroisuuteen perustuvana. Valtiokeskeinen varautumisvastuu muodosti kehikon muiden toimijoiden vastuulle. Miehiä koskeva asevelvollisuus näyttäytyi pääosin neutraalina velvollisuutena. Siten sukupuolittunut työnjako varautumisessa ei kohdannut merkittävää vastarintaa. Varautumisvastuun kehikossa naiset hahmottivat itsensä täydentämään valtiokeskeistä varautumista aktiivisen kansalaisuuden kautta. Heidän vastuunsa määritettiin sisältämään perinteisiä naisille miellettyjä tehtäviä, mikä viittaa asevelvollisuuden ylläpitävän sukupuolittuneita rooleja varautumisessa. Täydentävän varautumisvastuun taustalla oli moraalinen velvoite yhteisen hyvän edistämisestä, mikä kytki naisten kokemukset laajemmin hyvinvointivaltion periaatteisiin. Varautumisvastuu heijasteli myös velvollisuuksien ja oikeuksien välistä vastavuoroisuutta. Vaikka naisia eivät koske samat juridiset velvollisuudet kuin miehiä, he kokivat silti olevansa moraalisesti velvollisia puolustamaan oikeutta turvallisuuteen kantamalla vastuuta varautumisesta.

Tutkielmani nostaa esiin, miten naisten varautumisvastuun muuttaminen nykyisestä kohtaa edelleen epävarmuutta. Tämä heijastaa sitä, miten sukupuolittuneet roolit ja vastuut heijastuvat varautumisen kentälle ja muuttuvat hitaasti. Samalla tutkielmani antaa viitteitä siitä, ettei asevelvollisuuden laajentaminen koskemaan naisia näyttäisi saavan osakseen laajaa kannatusta, vaikka tavoitteena olisi edistää tasa-arvoa. Siten suomalaisen hyvinvointivaltion tavoitteet eivät ulotu varautumisen saralle. Suomalaisessa hyvinvointivaltiossa naiset ymmärretään edelleen usein varautumisen kontekstissa sotilaallista maanpuolustusta täydentävinä resursseina. Näin ollen tapa ymmärtää naisten varautumisvastuuta ei ole muuttunut olennaisesti 1990-luvulla käydystä keskustelusta. Kuten silloin, myös nykykeskustelussa pohditaan, millaisia ja kuinka laajoja vastuita naisten varautumisvastuu voi sisältää.

Avainsanat: Varautuminen, vastuu, naiset, maanpuolustus, turvallisuus, kokonaisturvallisuus, riskikulttuuri, hyvinvointivaltio, asevelvollisuus, tasa-arvo, kansalaispalvelus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Turvallisuus osana hyvinvointia	4
2.1	Turvallisuus hyvinvointiteorioissa	4
2.2	Hyvinvointi- ja varautumisvastuun jakautuminen suomalaisessa hyvinvointivaltiossa	6
3	Suomalainen turvallisuusjärjestelmä	11
3.1	Valtiokeskeinen riskikulttuuri ja kokonaisturvallisuuden malli	11
3.2	Naisten rooli suomalaisessa turvallisuusjärjestelmässä	14
3.3	Naisten valmiusliitto varautumiskoulutusta ja maanpuolustustoimintaa tarjoavana järjestönä	19
4	Tutkimusasetelma	23
4.1	Tutkimusaineisto	23
4.2	Tutkimusmenetelmä	27
5	Valtiokeskeinen, täydentävä ja vastavuoroisuuteen perustuva varautumisvastuu	31
5.1	Luottamukselle rakentuva valtiokeskeinen turvallisuustyö luo raamit varautumisvastuille	32
5.2	Naiset valtiokeskeisen varautumisen täydentäjinä	39
5.3	Varautumisvastuu oikeuksien ja velvollisuuksien välisenä vastavuoroisuutena .	47
6	Johtopäätökset	54
	Lähteet	60

1 Johdanto

Varautuminen, valmius ja siviilipuolustus ovat olleet tapetilla erityisesti vuoden 2014 jälkeen, kun Venäjä miehitti Krimin (Hart, Kaarkoski & Tallberg, 2023, 134). 2020-luvulla COVID-19-pandemia ja Venäjän aloittama hyökkäyssota Ukrainassa loivat uusia uhkia pohjoismaisille hyvinvointivaltioille (Heino ym., 2020; Sandstig & Eriksson, 2024). Viime aikoina epävarmuutta Euroopassa on herättänyt myös Yhdysvaltojen muuttunut ulkopoliittinen positio, kun maa on keskittynyt ajamaan vahvemmin omia kansallisia intressejään (Sivonen, 2018). Suomen uhkaympäristön jatkuvasti muuttuessa varautuminen, puolustus ja maanpuolustustahto ovat entistä ajankohtaisempia aiheita (Nikkanen ym., 2024; Turvallisuuskomitea, 2025, 24).

Riittävä puolustus vaatii ennen kaikkea tukea ja luottamusta kansalaisilta, sillä suomalainen turvallisuusjärjestelmä perustuu osallisuudelle (Kaarkoski & Häkkinen, 2023; Häkkinen, ym., 2020a, 10). Hyvinvointivaltion luoma yhteiskunnallinen koheesio ja tasa-arvo vahvistavat osallisuutta, maanpuolustustahtoa ja siten myös varautumista (Kosonen, 2019, 59-61). Oikeudenmukaisina koetut valtion instituutiot vahvistavat niiden legitimitettä, mikä puolestaan vahvistaa kansalaisten luottamusta valtioon (Mazepuss & van Leeuwen, 2020; Adger, ym., 2016). Kun valtion instituutiot koetaan oikeudenmukaisina ja luotettavina, kansalaiset suhtautuvat myönteisemmin kansalaisvelvollisuuksiin ja ovat valmiimpia kantamaan vastuuta varautumisesta (esim. Mizrahi ym., 2024). Oikeudenmukaiseksi koettu valtio tukee kokemusta puolustamisen arvoisesta Suomesta, minkä vuoksi sosiaalipolitiikalla on keskeinen merkitys turvallisuuden edistämässä ja ylläpitämässä (Kosonen, 2019, 61). Näin hyvinvointivaltion rakenteet sekä niiden muovaama oikeudenmukaisuuden kokemus kietoutuvat osaksi kokonaisturvallisuutta.

Suomalainen turvallisuusjärjestelmä rakentuu asevelvollisuuden varaan, joka koskee vain miehiä (Asevelvollisuuslaki 1438/2007, 2 §). Naisten vastuu varautumisesta ja osallisuus turvallisuustyössä on sen sijaan ollut historiallisesti epäselvempi, ja siitä käydään edelleen keskustelua esimerkiksi kansalaispalveluksen muodossa (Hart & Tallberg, 2020, 138-143, 146; Tölli & Kuronen, 2018). Mediassa asevelvollisuusjärjestelmää on käsitelty niin tasa-arvopoliittisena ongelmakohtana kuin

myös reservin jatkuvuuden kautta (esim. Meriläinen, 15.2.2017; Raivio ym., 2025; Vepsä, 2019). Puolustusvoimain komentaja kenraali Janne Jaakkola on todennut Ylen haastattelussa, että miesikäluokkien pienentyessä asevelvollisuuden laajentamista on syytä pohtia, jotta riittävä reservi saadaan ylläpidettyä (Raivio ym., 2025).

Puolustusvoimain komentajan ajatus asevelvollisuuden laajentamisesta ei saa kuitenkaan osakseen suurta kannatusta tuoreimmassa Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (2025) mielipidetutkimuksessa. Tutkimuksessa suomalaisista vain 21 prosenttia naisista ja 46 prosenttia miehistä kannattaa asevelvollisuuden laajentamista koskemaan myös naisia. Muun muassa tästä syystä naisten kokemukset varautumisvastuusta ovat kiinnostavia, sillä naiset suhtautuvat asevelvollisuuden laajentamiseen selkeästi varautuneemmin kuin miehet. (MTS, 2025.) Naisten kokemukset paljastavat, millaisena he itse hahmottavat varautumisvastuun, ja millaiset yhteiskunnalliset ja kulttuuriset odotukset muokkaavat tätä kokemusta.

Varautumistutkimuksen kentältä puuttuu selkeä ja yksimielinen käsitys varautumisen teoreettisesta määritelmästä (Nojang & Jensen, 2020; Staupe-Delgado & Kruke, 2018, 212). Varautumisen voidaan kuvailla olevan luonteeltaan dynaamista ja ennaltaehkäisevää toimintaa, joka pyrkii lieventämään kriisien ja normaalista poikkeavien tapahtumien aiheuttamia vahinkoja. Se sisältää resursseja ja suunnittelua eri tasoilla, joiden avulla ehkäistään niin yksilöiden kuin yhteisöjen kärsimystä ja turvataan hyvinvointia. (Lakein, 2014, 148; Perry & Lindell, 2003, 338.) Näin varautuminen käsittää maanpuolustuksen lisäksi myös laajemmat ennaltaehkäisevät toimet, jotka eivät rajoitu ainoastaan ulkoisilta uhkilta suojautumiseen. Tutkielmassani käsittelen maanpuolustusta osana varautumista, koska sillä pyritään varautumiselle yhtäläisesti ennaltaehkäisemään kärsimystä ja vahvistamaan kriisinkestävyyttä (Wrange ym., 2024, 511).

Aiempi varautumiseen keskittynyt tutkimus on painottunut luonnonkatastrofeihin ja kotitalouksien kriisinkestävyyteen (ks. esim. Ikäheimo & Jaakkola, 2019; Levac ym., 2012; Nikkanen ym., 2023) sekä riskien havaitsemisen ja varautumiskäyttäytymisen väliseen yhteyteen (esim. Dawson, 2020; Rickard ym., 2017). Sosiaalipoliittinen näkökulma on jäänyt siten vähälle huomiolle varautumisen tarkastelussa. Lisäksi

varautumistutkimuksen kentällä määrällinen tutkimus on ollut keskeisessä asemassa (esim. Heidenstrøm & Throne-Holst, 2020; Lam ym., 2017). Määrällisten tutkimustulosten lisäksi tarvitaan laadullista tutkimusta, joka avaa varautumisen taustalla olevia merkityksiä ja kokemuksia. Näin ollen tutkimusaiheeni on perusteltavissa sen ajankohtaisuudella, yhteiskunnallisella ja sosiaalipoliittisella relevanssilla sekä aiemman tutkimustiedon täydentämisen tarpeen näkökulmasta.

Naisnäkökulmia tarkasteleva tutkimus on saanut vähemmän huomiota suomalaisen varautumiseen ja maanpuolustukseen kytkeytyvän tutkimuksen saralla (ks. esim. Laurikainen, 2016; Puustinen, ym., 2018; Riikonen ym., 2019; Uusipaavalniemi & Puistola, 2016). Poikkeuksena voidaan kuitenkin mainita Linda Hartin (2022) tutkimus. Hart tarkasteli teorialähtöisesti muun muassa sitä, millaisia kansakielisiä käsityksiä ja kansalaisihannetta vapaaehtoisesti maanpuolustuskoulutuksiin osallistuvat naiset loivat turvallisuudesta. Hän havaitsi naisten muodostavan sukupuolittuneen turvallisuustyönjaon kontekstissa näkemystä kansalaisihanteesta, jossa siviili näyttäytyy resilienttinä, altruistisena ja fyysisesti kykenevänä. (Hart, 2022.) Toisin sanoen Hartin (2022) havaitseman kansalaisihanteen mukainen kansalainen kykenee mukautumaan poikkeusoloihin, pitämään huolta muista ja toimimaan itsenäisesti kriisitilanteissa.

Tutkielmassani paikkaan aikaisemmin kuvailtua tutkimusaukkoa ja täydennän Hartin (2022) analyysia siirtämällä tarkastelun keskiöön kansalaisihanteen sijaan varautumisvastuun. Olen kiinnostunut siitä, miten kansalaisihannetta koskevat odotukset jäsentyvät vastuiksi, ja millaista neuvottelua niistä käydään. Tarkemmin tarkastelen aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla, millaisena asevelvollisuuden ulkopuoliset naiset ymmärtävät vastuun varautumisesta suomalaisen hyvinvointivaltion kontekstissa. Tutkimusaineistona käytän Hartin (2021b) kokoamaa Naisten Valmiusliiton toimintaan osallistuneiden naisten haastatteluaineistoa vuosilta 2018-2019.

2 Turvallisuus osana hyvinvointia

Suomen perustuslain (731/1999) seitsemäs pykälä turvaa jokaiselle oikeuden turvalliseen elämään. Myös Yhteiskunnan turvallisuusstrategia painottaa turvallisuutta osana hyvinvointia ja hyvinvoinnin merkitystä turvallisuuden perustana (Turvallisuuskomitea, 2017, 7, 23). Suomalaisen hyvinvointivaltion tavoitteena on tuottaa tasa-arvoa ja hyvinvointia yksilöille suojaamalla heitä riskeiltä, jotka horjuttavat turvallisuutta (Andersen, 2012, 4). Yhteiskuntatasolla turvallisuus – erityisesti eriarvoisuuden, rikollisuuden ja väkivallan vähyys – on olennainen hyvinvoinnin ja terveyden edistäjä (Wilkinson & Pickett, 2011, 157-167, 202-203, 307-308). Näin turvallisuus näyttäytyy paitsi hyvinvoinnin osatekijänä myös sen edellytyksenä niin yksilö- kuin yhteiskuntatasolla.

2.1 Turvallisuus hyvinvointiteorioissa

Turvallisuus on keskeisessä asemassa useissa hyvinvointiteorioissa, sillä turvallisuus on keskeinen resurssi hyvinvoinnin ja tarpeiden tyydyttämisen kannalta. Esimerkiksi Abraham Maslow (1943) määrittelee turvallisuuden perustarpeeksi, joka pitää tyydyttää ennen kuin muita tarpeita voi täyttää. Erik Allardtin (1976) hyvinvointiteoriassa puolestaan turvallisuus kietoutuu osaksi elintason ja sosiaalisen suhteiden ulottuvuuksia, joissa materiaaliset resurssit ja yhteenkuuluvuus luovat turvaa. Myös Len Doyalin ja Ian Goughin (1991) teoriassa turvallisuus nähdään universaalina tarpeena, jota hyvinvointi edellyttää.

Maslowin tarvehierarkiateoriassa (1943) ihmisen tarpeet on järjestetty hierarkkisesti viiteen luokkaan. Hierarkiassa ihmisen fysiologiset tarpeet ovat alimmaisena, sitten turvallisuuden tarve, sosiaaliset tarpeet, arvostuksen tarpeet ja viimeisenä itsensä toteuttamisen tarpeet. Teoriassa turvallisuuden tarve muodostaa toiseksi tärkeimmän tarpeiden tason, johon Maslow luokittelee päivittämässään teoriassa (1970, 39) tarpeita liittyen muun muassa vakauteen, suojaan ja vapauteen olla pelkäämättä. Maslowin mukaan ihminen pyrkii ensin täyttämään perustarpeensa ennen kuin voi siirtyä täyttämään ylempien luokkien tarpeita. Siten turvallisuuden tarve tulee tyydyttää ennen kuin voi siirtyä täyttämään muita ylempien luokkien tarpeita. (Maslow, 1970, 35-47, 51.)

Teoriaa on kuitenkin kritisoitu muun muassa siitä, että se yksinkertaistaa liikaa ihmisten tarpeita, eikä ota huomioon tarpeiden kulttuurisidonnaisuutta. Esimerkiksi kollektiivisissa kulttuureissa yhteenkuuluvuuden on havaittu olevan yksi perustarpeista, kun taas yksilökeskeisissä kulttuureissa autonomiaan liittyvät tarpeet saattavat korostua. (Gambrel & Cianci, 2003; Ghaleb, 2024, 1032; Hofstede, 1984, 396.) Toisin sanoen samanlainen tarpeiden hierarkia ei välttämättä päde kaikissa kulttuureissa.

Osittain Maslowin teoriasta inspiroituneena Erik Allardt on jakanut hyvinvointiteoriassaan (1976) hyvinvoinnin kolmeen ulottuvuuteen: having, loving ja being. Allardtin mukaan ihmisillä on tarpeita, jotka voidaan tyydyttää yksilön omistamien tai hallitsemien resurssien avulla (having), sosiaalisia tarpeita, jotka liittyvät luottamukseen, rakkauteen ja läheisyyteen (loving) ja itsensä toteuttamiseen ja olemiseen liittyviä tarpeita (being). Toisin kuin Maslowin teoriassa, turvallisuutta ei ole eritelty omaksi luokakseen Allardtin hyvinvointiteoriassa. Turvallisuus on kuitenkin läsnä niin having- kuin loving-ulottuvuuksissa. Having-ulottuvuuden tarpeisiin liittyy elinympäristön turvallisuuteen liittyvät tarpeet, mitkä puolestaan luovat hyvinvointia. Toisaalta myös loving-ulottuvuudessa tarve kuulua yhteen muiden ihmisten kanssa luo psyykkistä ja sosiaalista turvallisuutta. (Allardt, 1976, 38-50.) Allardtin teoriaa on kuitenkin kritisoitu muun muassa siitä, että siinä hyvinvoinnista on pyritty tekemään mitattavissa oleva asia sillä kustannuksella, että hyvinvointia ilmiönä yksinkertaistetaan liikaa (Wilenius, 1976).

Len Doyalin ja Ian Goughin (1991, 54) mukaan ihmisillä on universaaleja tarpeita, jotka tulee tyydyttää, jotta ihmiset voivat elää hyvin ja toteuttaa toimijuuttaan. Heidän teoriansa mukaan universaalit tarpeet koostuvat autonomian ja fyysisen terveyden tarpeesta. Näiden tarpeiden täyttämiseksi yhteiskunnallisten perusedellytysten, kuten turvallisuutta ylläpitävän hallintojärjestelmän tarve tulee täyttyä. (Doyal & Gough, 1991, 54, 56-69, 81, 88.) Fyysinen turvallisuus tarjoaa esimerkiksi suojaa väkivallalta ja taudeilta, mikä puolestaan edistää fyysistä terveyttä. Sosiaalinen ja psyykinen turvallisuus puolestaan edistää muun muassa yksilön kykyä toteuttaa itseään ja autonomiaansa. Doyalin ja Goughin teoriaa on kuitenkin kritisoitu siitä, ettei se huomioi tarpeiden kokemuksesta luonnetta. Kritiikin mukaan ihmisillä voi olla myös tarpeita, joita he eivät itse tiedosta. (Soper, 1993.)

Yhteistä Maslowin (1943), Allardt (1976) sekä Doyalin ja Goughin (1991) teorioissa on, että ilman turvallisuuden tarpeen täyttymistä, mahdollisuudet muun muassa autonomiaan ja itsensä toteuttamiseen jäävät rajallisiksi. Näin ollen turvallisuus muodostuu keskeiseksi edellytykseksi perustarpeiden täyttymiselle sekä hyvinvoinnille.

2.2 Hyvinvointi- ja varautumisvastuun jakautuminen suomalaisessa hyvinvointivaltiossa

Kuten edellä esitetyt hyvinvointiteoriat osoittavat, turvallisuus on olennainen osa hyvinvointia. Sen tuottamiseen osallistuu useita toimijoita. Hyvinvoinnin tuottajien nähdään täydentävän toisiaan ja tarjoavan kansalaisille valinnanvapautta. Kirjallisuudessa hyvinvoinnin tuottajat ovat perinteisesti jaettu esimerkiksi hyvinvointikolmion mukaisesti julkisiin, yksityisiin ja epävirallisiin toimijoihin tai vaihtoehtoisesti valtioon, markkinoihin ja perheisiin (esim. Andersen, 2012, 14; Ervasti, 1996, 93; Esping-Andersen, 2002, 11–12). Toisinaan hyvinvoinnintuottajiin on lisätty myös kansalaisyhteiskunta, jolloin hyvinvoinnin tuottajista on puhuttu hyvinvointitimanttina (esim. Kuhnle & Alestalo, 2000, 6-7). Tätä hyvinvoinnin tuottamisen monitahoisuutta kuvataan käsitteillä hyvinvointipluralismi ja hyvinvoinnin sekatalous (Ervasti, 1996, 23; Gilbert, 2008, 236; Julkunen, 2006, 105).

Suomalaisessa hyvinvointitimantissa valtiolla on keskeinen vastuu hyvinvoinnin tuotannosta, sillä se vastaa muun muassa sosiaaliturvasta ja universaalien palveluiden järjestämisestä (esim. Kuhnle & Alestalo, 2000, 6-10; Kujala & Danielsbacka; 2015, 70-71, 76, 302). Suomessa julkinen järjestelmä onkin niin kattava, että se syrjäyttää suurelta osin markkinoihin pohjautuvat ratkaisut tuottaa hyvinvointia (Andersen, 2012, 9, 14–15; Kuhnle & Alestalo, 2000, 6-11). Valtion tavoitteena on keventää perheiden hyvinvointivastuuta samalla tarjoten autonomiaa yksilöille (Esping-Andersen, 2002, 13). Uusfamiliarismin nousu on kuitenkin lisännyt perheiden vastuuta erityisesti hoivasta ja kasvatuksesta, mikä on vahvistanut perheiden roolia hyvinvoinnin tuottajina (Julkunen, 2006, 109; Julkunen, 2017, 100). Kansalaisyhteiskunta puolestaan täydentää tätä kokonaisuutta tuottamalla hyvinvointia muun muassa jakamalla tietoa ja vahvistamalla sosiaalista pääomaa (Julkunen, 2006, 105-106; 120).

Varautumisvastuun jakautuminen hyvinvointitimantin mukaisesti

Turvallisuuden tuottamista voidaan tarkastella hyvinvointitimantin avulla samoin kuin hyvinvoinnin tuottamista. Tutkielmassa vastuuta turvallisuuden tuottamisesta lähestytään varautumisen näkökulmasta. Varautuminen on suomalaisessa hyvinvointivaltiossa keskeinen tapa tuottaa turvallisuutta ja ennaltaehkäistä mahdollisten uhkien vaikutuksia (Turvallisuuskomitea, 2017, 9).

Varautumisvastuunjako on osa laajempaa yhteiskunnallista turvallisuustyönjakoa. Se viittaa sosiaalisina ja työnjaollisina suhteina rakentuneeseen tapaan jakaa turvallisuuteen liittyviä tehtäviä eri toimijoiden kesken. Samalla se myös heijastaa yhteiskunnan valtasuhteita. (Hart, 2020, 2; Tallberg, 2017, 186, 192-193.) Varautumisen näkökulmaa tarkastelemalla voidaan ymmärtää näitä valtasuhteita sekä sitä, miten eri toimijat osallistuvat turvallisuusuhkien ennaltaehkäisyyn ja hyvinvoinnin tuottamiseen ennakoivasti. Varautumisen tuotannon tarkastelussa sovellan pluralistista hyvinvointitimanttia keskittyen valtioon, markkinoihin, kolmanteen sektoriin ja yksilöiden varautumisvastuuseen.

Ensinnäkin samalla tavalla kuin hyvinvoinnin tuottamisesta, myös varautumisen saralla valtiolla on keskeinen vastuu asevelvollisuuteen perustuvan puolustusjärjestelmän myötä (Nokkala, 2011, 36; Tallberg, 2017, 181, 193; Turvallisuuskomitea, 2017, 18). Valtion varautumisvastuulla viitataan suomalaisen hyvinvointivaltion velvollisuuteen huolehtia yhteisestä varautumisesta turvallisuusuhkiin (Kosonen, 2019, 27; Turvallisuuskomitea, 2017, 15-16). Sen ytimessä on tavoite turvata sekä yhteiskunnan että kansalaisten hyvinvointi (Tallberg, 2017, 197). Valtio turvaa hyvinvointia suojaamalla yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja, jotka ovat yhteiskunnan toimintakyvyn jatkuvuuden kannalta välttämättömiä. Esimerkiksi Suomen puolustuskyky on nimetty yhdeksi tällaiseksi toiminnoksi. (Turvallisuuskomitea, 2017, 13-23.)

Elintärkeiden toimintojen turvaamisen johtamisesta, seurannasta ja yhteensovittamisesta vastaavat valtioneuvosto sekä ministeriöt omilla hallinnonaloillaan. (Valmiuslaki 1552/2011, 13 §; Turvallisuuskomitea, 2017, 9, 11, 14-22.) Valtioneuvostossa varautumista koordinoi Turvallisuuskomitea. Se toimii

keskeisenä yhteistyöelimenä eri toimijoiden välillä ja muodostaa tilannekuvaa varautumisesta. (Tallberg, 2017, 194; Turvallisuuskomitea, 2017, 27.)

Oikeudelliset raamit valtion varautumisvastuulle määrittävät esimerkiksi pelastuslaki (379/2011) ja valmiuslaki (1522/2011). Valmiuslakiin (1552/2011) on kirjattu muun muassa valtiollisten toimijoiden toimivaltuudet poikkeus- ja kriisitilanteissa. Lain mukaan valtiolla on velvollisuus varautua poikkeusoloihin. Konkreettisesti tämä tarkoittaa esimerkiksi valtion velvollisuutta toteuttaa valmiussuunnittelua. (Valmiuslaki 1552/2011, 12 §.) Pelastuslaki (379/2011) puolestaan määrittää valtiollisten toimijoiden vastuun onnettomuuksien ennaltaehkäisyssä, pelastustoiminnassa ja väestönsuojelussa. Pelastuslain mukaan valtiolla on velvollisuus esimerkiksi ylläpitää valmiutta tarvittavilla kalustohankinnoilla (Pelastuslaki 379/2011, 97 §).

Toiseksi markkinoilla on tunnistettu olevan oma vastuunsa varautumisesta. Tämän vastuun merkitys on kasvanut Suomen muuttuvan uhkaympäristön myötä. (Crosweiler & Tschakert, 2021; Valtioneuvoston kanslia, 2010, 20.) Monilla yrityksillä on kriittinen rooli yhteiskunnan kriisinkestävyydelle tärkeiden toimintojen, kuten teollisuustuotannon ja elintarvikehuollon ylläpidossa (Turvallisuuskomitea, 2017, 8, 63, 76, 78). Suomalaisessa hyvinvointivaltiossa markkinoiden rooli hyvinvoinnin tuottamisesta on kuitenkin rajallinen. Näin ollen markkinoiden varautumisvastuu ei ole keskeinen Suomen kontekstissa, joten en käsittele sitä tutkielmassani.

Kolmanneksi kolmannen sektorin rooli on tunnistettu varautumisessa ratkaisevaksi, vaikka varautuminen on perinteisesti ollut viranomaislähtöistä (Tallberg 2017, 198; Valtioneuvoston kanslia 2010, 13). Varautumisen kontekstissa kolmannen sektorin merkitys on jopa keskeisempi kuin hyvinvoinnin tuotannossa. Tämä johtuu siitä, että Suomessa varautuminen perustuu lähtökohtaisesti ajatukselle jaetusta vastuusta, jossa kolmas sektori on osa varautumisjärjestelmää (Turvallisuuskomitea, 2017, 5). Kolmas sektori on näin muodostunut rakenteelliseksi osaksi varautumista, jonka roolia on vahvistettu myös lainsäädännössä (Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta 556/2007, 6 §, 7 §). Käytännössä kolmannen sektorin varautumisvastuuseen kuuluu muun muassa vapaaehtoisten koordinointi valtiollisen varautumisen tueksi sekä varautumiseen liittyvän osaamisen ylläpito (Turvallisuuskomitea, 2017, 8).

Valtiollisten toimijoiden ja kolmannen sektorin välinen yhteistoiminta varautumisessa on havaittu hyödylliseksi. Viime vuosina Puolustusvoimat on tehnyt tiivistä yhteistyötä järjestöjen, kuten Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen (MPK) kanssa puolustuskyvyn ylläpitämiseksi. (Tallberg, 2017, 198; Turvallisuuskomitea, 2017, 18.) Kolmannen sektorin varautumisvastuu voidaan näin ollen kuvailla perustuvan yhteistyöhön valtion kanssa, mitä halutaan tiivistää entisestään. Tästä esimerkkinä toimii idea varaamisrekisteristä, jonka avulla kolmannen sektorin kautta kartutettua osaamista voitaisiin hyödyntää poikkeusoloissa. Rekisteri sisältäisi tietoa osallistujista, heidän osaamisestaan sekä käytettävyydestään kriisitilanteiden tehtäviin, mikä mahdollistaisi vapaaehtoistoiminnassa hankitun osaamisen systemaattisen hyödyntämisen valtion toimesta. (Ks. esim. Reserviupseeriliitto, 2020; Ylä-Poikelus, 2018.)

Neljänneksi varautumisvastuuseen osallistuvat yksilöt ja kotitaloudet.

Varautumistutkimuksissa tarkastelu kohdistuu useimmiten näihin kahteen tasoon, kun taas perheiden roolia käsitellään harvemmin omana kokonaisuutenaan (ks. esim. Heidenstrøm & Kvarnlöf 2018; Heidenstrøm & Throne-Holst 2020; Nojang & Jensen, 2020). Aineiston mukaisesti keskityn tutkielmassani yksilöihin, enkä tarkastele tutkielmassani hyvinvointimantin mukaisesti perheiden varautumisvastuuta.

Yksilöiden varautuminen koostuu toimista, joilla vahvistetaan kykyä reagoida poikkeuksellisiin tapahtumiin ja pyritään lieventämään niiden kielteisiä vaikutuksia (Kyne ym., 2020, 1; Nojang & Jensen, 2020, 334). Varautuminen yksilöiden toimena voidaan jakaa objektiiviseen varautumiseen, kuten katastrofisuunnitelman laatimiseen ja kotivaraan sekä subjektiiviseen varautumiseen, joka liittyy yksilön kokemukseen selviytymiskyvystään (Kyne ym., 2020, 2). Yksilöiden varautuminen lisää muun muassa itseluottamusta kriisitilanteissa ja suojaaa hyvinvointia sekä terveyttä (Anilan & Yüksek, 2016, 12; Wakui ym., 2017).

Perinteisessä pohjoismaisessa hyvinvointivaltioperinteessä yksilön rooli rakentuu pitkälti palvelujen käyttämisen ja universaalien oikeuksien varaan. Varautumisen saralla yksilön tehtäviin sisältyy puolestaan selkeitä velvollisuuksia, kuten ase- ja maanpuolustusvelvollisuus (Asevelvollisuuslaki 1438/2007, 2 §; van Gerven, 2022; Roman ym., 2021). Näiden velvollisuuksien myötä yksilön varautumisvastuu sijoittuu

pitkälti maanpuolustuksellisiin tehtäviin (Asevelvollisuuslaki 1438/2007, 2 §; Suomen perustuslaki 731/1999, 127 §; Tallberg 2017, 183). Samalla kuitenkin suomalaisessa hyvinvointivaltiossa korostetaan oikeuksien ja velvollisuuksien välistä vastavuoroisuutta, jota on kuvattu myös valtion ja kansan väliseksi yhteiskuntasopimukseksi (esim. Helkama 2015, 175; Kujala & Danielsbacka 2015, 75–77). Varautumisen näkökulmasta perustuslaki (731/1999, 7 §) takaa kansalaisille oikeuden turvallisuuteen, kun taas maanpuolustusvelvollisuus (731/1999, 127 §) velvoittaa osallistumaan tarvittaessa Suomen puolustamiseen. Toisaalta suomalaisessa hyvinvointivaltiossa oikeudet ovat universaaleja, joten ne eivät ole riippuvaisia velvollisuuksien toteuttamisesta. Tämän vuoksi oikeuksien ja velvollisuuksien välillä ei ole suoraa vastikkeisuutta. (Kosonen ym., 2019; Kujala & Danielsbacka 2015, 63, 75–77.)

Varautumisen oikeudelliset raamit eivät tee yksilöiden vastuusta selkeää ja universaalia. Yksilön ja valtion välisessä vastuunjaossa on kyse niiden välisistä vuorovaikutussuhteista ja sosiaalisista sopimuksista. (Tallberg, 2017, 185.) Yksilön motivaatioon varautua vaikuttavat muun muassa näkemykset mahdollisista uhkista ja niiden todennäköisyyksistä, ymmärrys varautumisen hyödyllisyydestä, sosioekonomiset tekijät, luottamus viranomaisiin sekä aiemmat kokemukset häiriötilanteista (esim. Diekman ym., 2007; Harvatt ym., 2011; Heidenstrøm & Throne-Holst, 2020, 2; Laurikainen, 2016, 47-49; Nikkanen & Kekki, 2021, 46-47; Sandstig & Eriksson, 2024). Osallisuus ja yhteiskuntaan kiinnittyminen on myös yhteydessä haluun kantaa vastuuta yhteisen turvallisuuden eteen (Kosonen ym., 2019).

Lisäksi yksilöiden vastuussa on kyse myös suhteesta valtioon – kansalaiskäsituksesta, jolla viitataan yksilön kokemukseen kansalaisuudesta. Kansalaiskäsitys muokkaa keskeisesti yksilön suhdetta valtioon, maanpuolustukseen ja omaan vastuuseen. Hyvinvointikansalainen on luonteeltaan passiivinen ja korostaa valtion vastuuta, yksilölähtöinen hyötykansalainen painottaa puolestaan valinnanvapautta, kun taas globaalikansalainen kyseenalaistaa varautumisen kokonaan kantamatta siitä vastuuta. (Puustinen ym., 2018, 106, 116-118.)

3 Suomalainen turvallisuusjärjestelmä

Suomen uhkaympäristöä luonnehtii muutosten ennakoimattomuus. Hybridiuhat ja kansainväliset kehityskulut ovat entisestään lyhentäneet aikaa, jonka puitteissa uhkia voidaan ennakoida. Näin ollen varautuminen tulevaisuuden turvallisuusuhkiin on keskeinen osa suomalaista turvallisuusjärjestelmää. Se on järjestelmässä toiminto, jonka avulla pyritään turvaamaan yhteiskunnan elintärkeät toiminnot, kuten maanpuolustus (Larsson & Rhinard, 2020, 15; Valtonen & Branders 2020, 93–95; Turvallisuuskomitea, 2017, 5–6, 9–14). Koska varautuminen on suomalaisen turvallisuusjärjestelmän ytimessä ja varautumisvastuu on tutkielmani keskiössä, tarkastelen turvallisuusjärjestelmää varautumisen näkökulmasta.

3.1 Valtiokeskeinen riskikulttuuri ja kokonaisturvallisuuden malli

Riskikulttuurilla viitataan siihen, miten riskien havainnointiin vaikuttavat keskeisesti sosiokulttuuriset tekijät. Sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät vaikuttavat siihen, miten yhteisöt hahmottavat riskejä, ja miten ne varautuvat niihin. Valtioita voidaan tyypitellä eri riskikulttuureihin perustuen siihen, miten niissä kehystetään katastrofeja, luotetaan viranomaisiin ja koetaan vastuu riskien ennaltaehkäisystä. (Cornia, Dressel & Pfeil, 2016.) Varautumisen näkökulmasta riskikulttuuri ohjaa siten sitä, ymmärretäänkö varautuminen esimerkiksi valtion vastuuna vai yhteisenä jaettuna vastuuna.

Riskikulttuurit voidaan tyypitellä yksilökeskeiseen, valtiokeskeiseen ja fatalistiseen riskikulttuuriin. Yksilökeskeisessä riskikulttuurissa yksilöt näkevät itsensä keskeisinä toimijoina varautumisessa ja he luottavat siihen, että selviävät omillaan katastrofeista. (Cornia, Dressel & Pfeil, 2016.) Toisin sanoen vastuu varautumisesta koetaan olevan yksilöillä. Valtiokeskeisessä riskikulttuurissa valtio nähdään keskeisenä toimijana riskeihin varautumisessa ja kansalaiset luottavat valtion pitävän huolta yksilöiden turvallisuudesta. Fatalistisissa riskikulttuureissa kansalaiset pitävät itseään voimattomina riskeihin varautumisessa ja viranomaisiin kohdistuu vain heikkoa luottamusta. Fatalistisissa riskikulttuureissa sekä valtiota että yksilöitä pidetään kyvyttöminä varautumaan riskeihin. (Cornia, Dressel & Pfeil, 2016.)

Suomessa voidaan nähdä vallitsevan valtiokeskeinen riskikulttuuri, koska valtioon luotetaan ja sen ajatellaan olevan keskeisessä asemassa varautumisessa. Valtiokeskeisyydellä on pitkä historia Suomessa ja valtio on perinteisesti ollut merkittävä hyvinvoinnin tuottaja erityisesti varautumisessa ja turvallisuuden ylläpidossa. Suomalaisessa hyvinvointivaltiossa valtion ja kansalaisten välinen suhde näyttäytyy lisäksi pääosin myönteisenä. Suomalaisilla on myös tutkitusti korkea institutionaalinen luottamus (esim. Kujala & Danielsbacka, 2015, 75; Marozzi, 2015; Oksanen ym., 2020; Vuorensyrjä & Fagerlund, 2016, 5). Institutionaalisella luottamuksella viitataan uskoon, että julkiset instituutiot toteuttavat tehtävänsä tarkoitustensa mukaisesti (Hudson, 2006, 46; Kujala & Danielsbacka, 2015, 52).

Luottamus kytkeytyy myös legitimizeettiin, sillä varautumisen kontekstissa vahva luottamus viranomaisiin lisää ohjeistusten noudattamista ja vahvistaa julkisten toimijoiden asemaa varautumisen koordinoijina (esim. Bolloky & Petersen, 2024; Bronfman ym., 2016; Valtioneuvoston kanslia, 2010, 13). Konkreettisesti tämä näkyy Suomessa valtion ylläpitämän asevelvollisuusjärjestelmän laajana kannatuksena (MTS, 2017, 7-8).

Vaikka suomalaisessa hyvinvointivaltiossa voidaan nähdä vallitsevan valtiokeskeinen riskikulttuuri, eivät yksilöt tai muut julkisen sektorin ulkopuoliset tahot ole passiivisia toimijoita varautumisessa. Yksilöiden merkitys korostuu laajasti, sillä valtiokeskeisestä kansallisen tason varautumisesta on siirrytty kohti verkostoitunutta riskienhallintaa. Siinä myös yksilöiden tehtävä on osallistua varautumistoimiin (esim. Croweller & Tschakert, 2021). Tästä kehityksestä esimerkkinä on varautumista käsittelevät julkiset asiakirjat ja viranomaisten viestintä varautumisesta, jotka ovat Pohjoismaissa enenevässä määrin kohdistuneet yksilöihin ja kotitalouksiin (Throne-Holst ym., 2015). Suomessa viranomaiset esimerkiksi suosittelevat kotitalouksien varautuvan siten, että kotona pärjätään itsenäisesti 72 tuntia mahdollisessa häiriötilanteessa (Suomi.fi, 2025).

Yksilöiden kasvanut vastuu varautumisessa näkyy myös suomalaisessa kokonaisturvallisuuden mallissa. Myös siinä korostetaan yksilön merkitystä varautumisessa. (Yhteiskunnanturvallisuusstrategia, 2017, 8, 23.) Mallissa useat eri toimijat – kuten yksilöt, kansalaisyhteiskunta, viranomaiset ja yritykset – ovat vastuussa

varautumisesta ja siten myös yhteisestä turvallisuudesta (Nikkanen ym., 2024; Valtonen & Branders, 2020, 91; Virta & Branders, 2016). Kokonaisturvallisuuden periaatetta seuraamalla pyritään turvaamaan yhteiskunnan toimintaa, kuten puolustuskykyä ja huoltovarmuutta (Kiellenniva, 2018, 9).

Vaikka kokonaisturvallisuuden mallissa korostetaan eri toimijoiden osallistamista varautumiseen ja turvallisuuden ylläpitoon, ei kansalaisten osallistaminen näy varautumissuunnittelussa tai poliittisissa päätöksentekoprosesseissa. Kansalaiset nähdään pikemminkin nykyisen turvallisuuspolitiikan ja -strategioiden legitimitetin lähteinä. (Virta & Branders, 2016; Nikkanen ym., 2024.) Heidän rooliaan turvallisuustyössä on kuvailtu rajallisena ja jopa passiivisena. Tämä johtuu siitä, että kansalaiset näyttäytyvät turvallisuuden saralla yleensä objekteina ja suojeltavina kohteina. (Tallberg, 2017, 184.) Kapea rooli turvallisuustyönjaossa tekee kansalaisten vastuusta varautumisessa epäselvän ja herättää kysymyksen siitä, millainen vastuu tai asema kansalaisilla käytännössä on kokonaisturvallisuuden mallissa (Virta & Branders, 2016; Nikkanen ym., 2024).

Kokonaisturvallisuuden malli on seurausta turvallisuuskäsityksen laajentumisesta, mitä on pidetty ongelmallisena. Turvallisuuskäsitteen liiallisen laajenemisen myötä sen merkitys on vaarassa heikentyä. (Jalava ym., 2017, 14-15; Virta, 2012, 113.) Vaarana on yhtiöturvallisuus, jossa kaikista asioista tehdään turvallisuuskysymyksiä (Silvasti, 2016, 65). Toisaalta turvallisuuden käsitteen laajenemista voidaan pitää esimerkkinä siitä, miten nykypäivänä turvallisuusuhat ovat moninaisempia kuin aikaisemmin (Uusipaavalniemi & Puistola, 2016). Esimerkiksi luonnonkatastrofit ja hybridiuhat ovat lisääntyneet ja kyberturvallisuuden merkitys on korostunut viime vuosien aikana (Limnell ym., 2014, 16; Sisäministeriö 2014, 4). Näin ollen uhkiin varautuminen vaatii uudenlaisia yhteistyöhön painottuvia ja yhteiskunnan eri tasoja ylittäviä tapoja (Uusipaavalniemi & Puistola, 2016). Samalla turvallisuuskäsityksen laajentuminen on jättänyt epäselväksi kansalaisten vastuun turvallisuudesta, sillä perinteisesti turvallisuustyö on mielletty valtion tehtäväksi ja uhat väkivallan uhaksi (Tallberg, 2017, 184). Toisin sanoen kansalaisten voi olla haastavaa määrittää omaa vastuutaan varautumisen kentällä muuttuvien turvallisuuskäsitysten myötä (Puustinen ym., 2018, 120).

Kokonaisturvallisuuden malli on levinnyt myös osaksi maanpuolustusta.

Valtiokeskeisessä suomalaisessa hyvinvointivaltiossa harjoitetaan niin sanottua kokonaisvaltaista puolustuspolitiikkaa. Siinä lähestytään turvallisuuden ylläpitämistä ja varautumista yhdistämällä asevoimien ja kansalaisyhteiskunnan resursseja. (Hakala ym., 2021, 16; Wither, 2020, 62.) Kokonaisvaltainen puolustus ja kokonaisturvallisuuden malli ovat suurilta osin käsitteinä päällekkäisiä.

Kokonaisturvallisuus käsittää kuitenkin kokonaisvaltaista puolustusta laajemmin eri toimijoiden välisen yhteistoiminnan merkityksen myös ei-sotilaallisia uhkia vastaan. (Hart, 2022, 409-410.)

Suomessa kokonaisturvallisuuden malli ja kokonaisvaltainen maanpuolustus ovat nähty ihanteellisina ja tavoiteltavina malleina (esim. Valtonen & Branders, 2020, 92). Ne ovat kuitenkin samalla ylläpitäneet sukupuolten eriytynyttä vastuunjakoja varautumisessa ilman, että sitä olisi koettu tarpeelliseksi kyseenalaistaa. Näiden käsitteiden kautta on historiallisesti määritelty naisten roolia ja tehtäviä maanpuolustuksessa. Käsitteet ovat toimineet perusteluina naisten vastuun sijoittamiselle koskemaan ei-sotilaallisia tehtäviä. (Tallberg, 2025, 16.)

3.2 Naisten rooli suomalaisessa turvallisuusjärjestelmässä

Suomessa naisten osallistumisella maanpuolustukseen ja varautumiseen on pitkät juuret. Esimerkiksi toisen maailmansodan aikana naiset osallistuivat laajasti ei-sotilaalliseen varautumiseen ja puolustusta tukeviin tehtäviin (Ahlbäck, 2022, 249, 251). Toisen maailmansodan on sanottu muuttaneen sukupuolten välisiä perinteisiä vastuutehtäviä merkittävästi, sillä naisia tarvittiin sodassa maanpuolustuksellisissa tehtävissä (Maitra, 2013). Suomessa naiset osallistuivat maanpuolustustehtäviin esimerkiksi vapaaehtoisuuteen perustuneen Lotta Svärd -järjestön kautta. Järjestö toimi vuosina 1918-1944. (Väyrynen, 2023, 419, 423.) Lottina toimineet naiset tukivat muun muassa Karjalan kannaksen puolustuslinjojen rakentamista, palvelivat ilmavalvonnassa ja toimivat sairaanhoitajina. Ennen kuin Lotat aloittivat tehtävissään, heitä koulutettiin järjestön järjestämällä kursseilla. (Virtanen ym., 2017, 12-13.) Lottien lisäksi talvi- ja jatkososan aikaan naiset ovat tukeneet maanpuolustustyötä esimerkiksi Naisten työvalmiusliiton ja Martta-järjestön kautta (Hart & Tallberg, 2020, 130). Naisten

työvalmiusliitto koordinoi järjestöjen yhteistoimintaa ja välitti työvoimaa Puolustusvoimille (Korppi-Tommola, 2005, 120-121). Martat puolestaan tukivat elintarvikehuoltoa sekä jakoivat tietoa kurssiensa kautta sotavuosina (Kallioniemi, 2003, 55-56).

Järjestötoiminnan ulkopuolella naiset ottivat sotien aikaan vastuuta miehille kuuluneista tehtävistä, jotka jäivät naisten hoidettaviksi miesten lähdettyä rintamalle. Naiset hoitivat sekä kotona että työelämässä fyysisempiä tehtäviä, kuten halonhakkuuta, karjanhoitoa ja teollisuustöitä. Talvi- ja jatkosodan jälkeen naiskuva ja naisten rooli yhteiskunnassa muuttuivat pysyvästi. Naisten osuus työvoimasta kasvoi ja heitä nähtiin aiempaa useammin tehtävissä, jotka oli perinteisesti mielletty miesten vastuulle. (Korppi-Tommola, 2005, 110; Kallioniemi, 2003, 115-118.)

Vaikka naiset osallistuivat aktiivisesti maanpuolustuksellisiin tehtäviin, ei sotien jälkeen 1950-luvulla asevelvollisuuslaissa säädetty naisten maanpuolustusta koskevista velvollisuuksista. Oikeudellisesti naiset jätettiin maanpuolustuksellisten vastuiden ja velvollisuuksien ulkopuolelle. Naisten rooli Suomen maanpuolustuksessa herätti kuitenkin sotien jälkeen kiivasta keskustelua, koska kaikki yhteiskunnan resurssit koettiin tärkeiksi valjastaa yhteisen puolustuksen tueksi. Tavoitteena oli vapauttaa miestyövoimaa aseettomista tehtävistä sotilaallisiin tehtäviin. Julkisessa keskustelussa painottui erityisesti konservatiivinen näkemys siitä, että naiset soveltuisivat ainoastaan aseettomiin tehtäviin esimerkiksi väestönsuojelun pariin. Toisaalta samalla käsitys maanpuolustuksesta laajeni käsittämään myös naisille suunnattuja ei-sotilaallisia hallinnollisia ja avustavia tehtäviä. (Ahlbäck, 2022; Hart & Tallberg, 2020, 130-131, 135-142, 146.)

Sodan ajan kokemukset loivat pohjan myöhemmälle osallistumiselle yhteiskunnassa. Nykypäivänä Suomessa asuvia Suomen kansalaisia koskee valmiuslain mukaiset työ- ja väestönsuojeluvollisuudet poikkeusoloissa. Työ- ja väestönsuojeluvollisuudet velvoittavat tietyin poikkeuksin osallistumaan varautumiseen ja yhteistä turvallisuutta ylläpitäviin tehtäviin tarvittaessa. (Valmiuslaki 1552/2011, 14§, 116§.) Monilla naisilla on tämän myötä merkittäviä tehtäviä ja vastuita turvallisuuden ylläpidossa esimerkiksi naisvaltaisilla sosiaali-, terveys-, kasvatusta- ja elinkeinoaloilla. Naisten toteuttama

turvallisuustyö onkin paikantunut suomalaisessa yhteiskunnassa perinteisten sukupuoliroolien mukaisesti pääsääntöisesti hoiva- ja kasvatustehtäviin. (Hart & Tallberg, 2020, 129, 135, 145-146.)

Suomessa naisille ei ole rauhan aikana määrätty laissa asevelvollisuutta toisin kuin miehille (Hart & Tallberg, 2020, 128). Miespuolisia 18-60-vuotiaita Suomen kansalaisia koskee asevelvollisuus, joka muodostaa Suomen kokonaisvaltaisen puolustuspolitiikan ytimen (Asevelvollisuuslaki 1438/2007, 2 §; Wither, 2020, 69). Sen suorittamiseen määritellään asevelvollisuuslain (1438/2007) toisen pykälän mukaan kuuluvan: “– – varusmiespalvelus, kertausharjoitus, ylimääräinen palvelus ja liikekannallepanon aikainen palvelus sekä osallistuminen kutsuntaan ja palveluskelpoisuuden tarkastukseen.”

Asevelvollisuuden pitkän historian myötä maanpuolustus on läsnä monen elämässä (Tallberg, 2010, 28). Sen myötä maanpuolustus kytkeytyy myös tiukasti kansalaisvelvollisuuksiin ja -oikeuksiin (Danielsbacka, 2015, 274). Asevelvollisuuden lisäksi laissa on säädetty jokaista koskevasta maanpuolustusvelvollisuudesta. Maanpuolustusvelvollisuus tarkoittaa sitä, että jokaisella on velvollisuus osallistua tarvittaessa maanpuolustukseen sotilaallisin tai ei-sotilaallisin keinoin. (Perustuslaki 731/1999, 127 §.) Ase- ja maanpuolustusvelvollisuuden myötä Suomessa valtiolla on valtaa määrittää yksilön vastuuta yhteiskunnan turvallisuustyönjaossa (Puustinen ym., 2018, 104; Tallberg, 2017).

Asenne naisten sotilaallista maanpuolustustyötä kohtaan muuttui Suomessa 1990-luvulla sallivammaksi (Hart & Tallberg, 2020, 138-143, 146). Asenneilmapiirin muuttumisesta kertoo osaltaan se, että Elisabeth Rehn nimitettiin Suomessa ensimmäisenä naisena puolustusministeriksi vuonna 1990. Rehnin ministerikaudella uudistettiin myös Suomen asevelvollisuusjärjestelmää vuonna 1995, minkä seurauksena perustettiin naisten vapaaehtoinen asepalvelus. (Ahlbäck, 2022.) Nimestään huolimatta naisten vapaaehtoinen asepalvelus velvoittaa naisia samalla tapaa kuin miehiä, kun palvelusta on suoritettu yli 30 vuorokautta. Naisten vapaaehtoisen asepalveluksen myötä 2010-luvulla noin 300–800 naista on suorittanut palveluksen vuosittain (Tallberg 2025, 25-26). Toisaalta, vaikka asepalvelukseen

hakeutuvien naisten määrä on kasvanut, on naisten osuus kaikista reserviläisistä silti marginaalinen (Sipilä, 2013, 26). Esimerkiksi vuonna 2019 palveluksen suorittaneiden naisten osuus kaikista varushenkilöistä oli noin neljä prosenttia (Puolustusvoimat, 2024, 31).

Naisten määrän kasvu asepalveluksen suorittaneista kytkeytynee naisten korkeaan maanpuolustustahtoon (MTS 2017, 10). Maanpuolustustahto viittaa haluun kantaa vastuuta yhteisestä turvallisuudesta (esim. Helkama 2015, 169; Häkkinen ym., 2020b, 22). Tahto voi esiintyä muun muassa kansallismielisenä tai yhteisvastuuta korostavana. Näin ollen se sisältää erilaisia painotuksia, eikä näyttäydy aina samanlaisena. (Helkama, 2015, 177.) Suomessa maanpuolustustahto on perinteisesti ollut korkea, minkä ajatellaan johtuvan sotahistoriasta, maantieteellisestä sijainnista sekä kansalaisten läheisestä suhteesta asevoimiin (Inglehart, Puranen & Welzel, 2015; Krueger & Pedreza, 2012; Kosonen ym., 2019).

Naisten vapaaehtoisen asepalveluksen myötä maanpuolustuksellisen ja turvallisuuteen liittyvän työn sukupuolittunut jakautuminen Suomessa on muuttunut. Nykyään naisilla on mahdollisuus osallistua turvallisuustyöhön sellaisissa tehtävissä, joihin he eivät ole aikaisemmin voineet hakeutua. (Hart & Tallberg, 2020, 147.) Naisilla on esimerkiksi mahdollisuus suorittaa rajavartija- tai upseerikoulutus, joiden edellytyksenä on asepalveluksen suorittaminen (Maanpuolustuskorkeakoulu, 2025a; Rajavartiolaitos, 2025). Vuonna 2019 Puolustusvoimilla työskenteli noin 350 naista sotilastehtävissä (Puolustusvoimat, 2024, 8). Vaikka naisten määrä sotilastehtävissä on kasvanut, on naisten eteneminen sotilasuralla ollut hidasta. Tämä näkyy konkreettisesti naisten aliedustuksena korkeissa sotilasarvoissa. (Esim. Häyrynen & Lämsä, 2021; Puolustusvoimat, 2019, 10; Puolustusvoimat, 2024, 8.)

Asevelvollisuusjärjestelmä on Suomessa epätasa-arvoinen, sillä velvollisuus ei ole kaikkia koskeva. Ikä, vakaumus, terveydellinen tilanne, asuinkunta tai sukupuoli voivat vaikuttaa velvollisuuden määräytymiseen. Nykyisessä järjestelmässä suurin tasa-arvokysymys liittyy sukupuolten väliseen epätasa-arvoon, koska asevelvollisuus on rajattu koskemaan vain miehiä. (Kosonen ym., 2019, 302; Sipilä, 2013, 28; Tallberg, 2025.) Asevelvollisuus toimii siten instituutiona, joka uusintaa sukupuolten välistä

eriytynyttä työnjakoa ja valtasuhteita (Tallberg, 2017, 192). Tästä syystä myös turvallisuusala on Suomessa miesvoittainen (Tallberg, 2010, 28). Toisin sanoen nykyisen järjestelmän myötä sotilaallisiin uhkiin varautuminen ja turvallisuustyö on vahvasti sukupuolittunutta.

Sukupuolittuneen asevelvollisuuden myötä miesten puolustuspoliittisilla näkemyksillä on arjessa myös suurempi legitimitetti kuin naisten näkemyksillä. Samasta syystä naiset eivät ole eturintamassa käsittelemässä turvallisuus- tai puolustuspolitiikkaa. Tämä on voinut johtaa siihen, että naisilla on heikompi asiantuntijuus turvallisuusasioissa. (Hart, 2022, 411, 417.) Naisten heikompi tietämys turvallisuusasioista on voinut puolestaan vaikuttaa siihen, että naisten varautumistason on havaittu olevan heikompi kuin miesten (Nikkanen & Kekki, 2021, 21).

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymykset haastavat nykyistä turvallisuustyönjakoa ja samalla monimutkaistavat kansalaisten suhdetta maanpuolustukseen (Tallberg 2017, 184–186). Ratkaisuna asevelvollisuusjärjestelmän epäkohtiin – kuten sukupuolten epätasa-arvoon – on esitetty esimerkiksi kansalaispalvelusta (esim. Nokkala, 2011, 38; Tölli & Kuronen, 2018, 4; Tallberg, 2017, 184; Tallberg, 2025, 18). Kansalaispalvelus korvaisi nykyisen ase- ja siviilipalveluksen varautumispalveluksella. Varautumispalvelus sisältäisi yhteiskunnan ja siviilien varautumista ja valmiutta sisältävää koulutusta. Kansalaispalvelusvelvollisuus koskettaisi kaikkia 18-30-vuotiaita suomalaisia ja täten muuttaisi varautumisen sukupuolittunutta luonnetta. Sen keinoin voitaisiin myös varautua entistä paremmin laajan turvallisuuskäsityksen mukaisiin eriäviin turvallisuusuhkiin, jotka eivät välttämättä liity sotilaalliseen uhkaan. Toisin sanoen kansalaispalveluksen arvioidaan tukevan paremmin Suomen kokonaisturvallisuutta kuin nykyinen asevelvollisuusjärjestelmä, koska koko ikäluokka voidaan osallistaa turvallisuuden ylläpitämiseen. (Hart & Tallberg, 2020, 129-130; Tölli & Kuronen, 2018, 4, 25, 28.)

Kansalaispalvelus tukisi kokonaisvaltaisempaa varautumisen tarkastelua (Hart & Tallberg, 2020, 129-130; Tölli & Kuronen, 2018, 4, 25, 28). Pelkkään sotilaalliseen varautumiseen tai perinteiseen turvallisuustyöhön keskittyvän varautumiskeskustelun

riskinä on sivuuttaa naisnäkökulma varautumisessa, koska naiset ovat marginaalissa perinteisessä turvallisuustyössä (esim. Sipilä, 2013, 26; Tallberg, 2010, 28).

Laajempi varautumisen tarkastelu tuo esiin myös arjen tasolla toteutettavaa varautumistyötä, jonka merkitys unohdetaan helposti. Varautumisen on havaittu sulautuneen osaksi jokapäiväisiä kotona toteutettavia toimintoja. Tällaisia ovat esimerkiksi ruuanlaitto, kodin lämmitys ja kommunikaatio. (ks. esim. Basham & Catignani, 2018; Heidenstrøm & Throne-Holst, 2020, 9; Hyde, 2016.) Monelle näitä vähemmän perinteisiä varautumisverkostoja on kuitenkin vaikeampi hahmottaa kuin esimerkiksi asevoimia (Tallberg, 2017, 184). Naisten voidaan nähdä olevan keskeisessä asemassa arjen varautumistoimissa, koska naisilla on tyypillisesti Suomessa suurempi vastuu muun muassa hoivatyöstä ja ruokahuollosta kuin miehillä (Attila ym., 2018, 97-99, 101-105; Raijas & Varjonen, 2007, 271). Naisten toteuttaman epävirallisen ja palkattoman työn on myös havaittu toimivan muun muassa sotien ja sotilaallisen varautumisen mahdollistajana. (Basham & Catiganani, 2018, 157, 161-162, 166-167; Hedström, 2022, 71.)

Sukupuolten välinen vastuunjako kotitöissä heijastuu myös siihen, miten varautumisvastuut jakautuvat kotitalouksissa. Esimerkiksi eräässä norjalaisessa tutkimuksessa havaittiin, että naisten vastuulle varautumisessa painottuvat muun muassa ruokahuolto ja varastointi ja miesten vastuulle polttopuiden hakkuu, työkalut ja auton ylläpitoon liittyvät työt (Heidenstrøm & Throne-Holst, 2020, 8). Sukupuolittunut työnjako on voinut vaikuttaa myös siihen, että naiset kokevat olevansa paremmin varautuneita elintarvikepulaan kuin miehet (Nikkanen & Kekki, 2021, 47).

3.3 Naisten valmiusliitto varautumiskoulutusta ja maanpuolustustoimintaa tarjoavana järjestönä

Linda Hartin (2022) mukaan maanpuolustustoimintaa tarjoavat järjestöt tarjoavat naisille mahdollisuuden tutustua siihen, miten valtio odottaa heidän toimivan poikkeusoloissa. Toisin sanoen yksilön varautumisvastuu voi täsmentyä varautumiskoulutusten kautta. Lisäksi naisille suunnatut maanpuolustus- ja varautumiskurssit madaltavat kynnystä osallistua tehtäviin miesvaltaisella turvallisuusalalla (Hart & Tallberg, 2020, 144). Naisille suunnatut kurssit tarjoavat siten

mahdollisuuksia muuttaa naisen roolia siviilistä ja mahdollisesta poikkeusolojen uhrista varautumiskouluttautuneeksi yksilöksi (Hart, 2022, 412). Kouluttautuminen voi näin ollen tarjota keinon emansipaatiolle ja maanpuolustuksellisen toimijuuden muokkaamiseen (Puustinen ym., 2018, 119).

Naisten valmiusliitto pyrkii kehittämään naisten turvallisuuteen ja varautumiseen liittyviä taitoja sekä lisäämään naisten valmiuksia toimia yhteiskuntaa tukevissa tehtävissä poikkeuksellisissa oloissa. Naisten Valmiusliitto on vuonna 1997 perustettu kattojärjestö, joka kokoaa yhteen kymmenen suomalaista maanpuolustus- ja turvallisuusaiheista järjestöä ja yli 100 000 naista. Toiminnallaan liitto osallistuu turvallisuustyöhön ja pyrkii rakentamaan ymmärrystä kokonaisvaltaisesta turvallisuudesta. (Naisten Valmiusliitto, 2025c.) Lisäksi Naisten Valmiusliitto haluaa vaikuttaa positiivisesti naisten maanpuolustussuhteeseen ja -tahtoon (Naisten Valmiusliitto, 2025d).

Naisten Valmiusliiton kurssien ja harjoitusten sisältöä ohjaa koulutusohjelma (Naisten Valmiusliitto, 2025c). Koulutusohjelman keskiössä ovat *yksilön henkilökohtaisten tietojen ja taitojen vahvistaminen, viranomaisten tukena toimiminen ja sotilaallista maanpuolustusta tukevat tehtävät* (Naisten Valmiusliitto, 2025b). Täten voidaan ajatella, että Naisten valmiusliitto ja muut maanpuolustusjärjestöt, jotka osallistavat vapaaehtoisia naisia varautumiseen ja maanpuolustustoimintaan, toimivat jatkumona Lottien toiminnalle. Järjestöjen tarjoamat kurssit havainnollistavat, minkälaisissa erilaisissa tehtävissä reserviin kuulumattomat naiset voisivat toimia sota-aikana (Hart, 2022, 415).

Koulutusta ja sen suunnittelua tukevat Maanpuolustuskoulutusyhdistys (MPK) ja Puolustusvoimat. Liiton toiminta tai koulutus ei kuitenkaan vaadi taustaa naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta. Jäsenjärjestöjen toiminta sisältää erilaisia kursseja, koulutuksia, tapahtumia ja tilaisuuksia, joihin osallistuminen ei myöskään vaadi usein ennakkotietoja tai jäsenjärjestön jäsenyyttä. (Naisten Valmiusliitto, 2025c.) Suurin osa koulutuksista on kokonaisturvallisuuden periaatteen mukaisia arjen turvallisuutta edistäviä kursseja, jotka eivät suoranaisesti liity sotilaalliseen uhkaan varautumiseen. Toisaalta kurssit ja koulutukset järjestetään pääosin varuskunnissa, kursseilla jaetaan

Puolustusvoimien materiaalia ja odotetaan sotilaallista käyttäytymistä. Kurssien sotilaallisen olemuksen voidaan ajatella liittyvän niiden keskeisen yhteistyökumppanin – Puolustusvoimien – kunnioittamiseen, yhtenäisen yhteisön luomiseen sekä positiiviseen maanpuolustustahtoon. (Hart, 2022, 414-416.)

Liiton toiminnan ytimessä ovat NASTA- ja pikkuNASTA-harjoitukset, joita järjestetään eri puolilla Suomea eri varuskunnissa vapaaehtoisten voimin. Harjoitusten tavoitteena on kehittää niihin osallistuvien naisten turvallisuus- ja varautumisosaamista. Harjoitukset kestävät perjantaista sunnuntaihin ja ne koostuvat kursseista, joista osallistujat valitsevat suoritettavaksi yhden. NASTA- ja pikkuNASTA-harjoitukset eroavat toisistaan siten, että NASTA-harjoituksessa osallistuja voi valita suoritettavan kurssin noin kymmenestä vaihtoehdosta ja pikkuNASTA-harjoituksissa kolmen ja viiden vaihtoehdon väliltä. (Naisten Valmiusliitto, 2025a.)

NASTA-harjoituksiin osallistutaan vapaaehtoisesti. Siten harjoituksiin osallistuvat naiset eivät ole edustava otos suomalaisista naisista, vaan valikoitunut ryhmä naisia, jotka ovat kiinnostuneita kehittämään osaamistaan varautumisen ja turvallisuuden saralla. Osallistumalla Naisten Valmiusliiton toimintaan vapaaehtoisesti he ottavat omatoimisesti ja aktiivisesti vastuuta varautumisestaan suomalaisen hyvinvointivaltion kontekstissa. Vapaaehtoisesti maanpuolustustoimintaan osallistuvien naisten rooli turvallisuuden ylläpitäjinä on nykyisessä kokonaisturvallisuuden mallissa epäselvä (Hart, 2022, 407; Jalava ym., 2017, 91), minkä takia on tärkeää selvittää tarkemmin, millaisena naiset käsittävät oman vastuunsa suomalaisessa turvallisuustyönjaossa.

Naisten osallistamista vapaaehtoiseen maanpuolustukseen pidetään tärkeänä, koska sitä on vahvistettu muun muassa vapaaehtoista maanpuolustusta käsittelevässä laissa (Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta 556/2007). Kolmannen sektorin järjestöt tarjoavat mahdollisuuden asevelvollisuuden ulkopuolisille naisille osallistua maanpuolustukseen (Jalava ym., 2017, 48-57; Puustinen ym., 2018, 119; Tallberg, 2017, 181-182). Täten maanpuolustustoimintaa tarjoavien järjestöjen voidaan ajatella paikkaavan suomalaista asevelvollisuutta tarjoamalla mahdollisuuden myös asevelvollisuuden ulkopuolisille osallistua maanpuolustukseen vapaaehtoisesti.

NASTA-harjoitukset sekä muut maanpuolustus- ja varautumiskurssit ylläpitävät maanpuolustustahtoa (Tallberg, 2017, 181). Suomessa naisten maanpuolustustahto ilmenee muun muassa naisille suunnattujen turvallisuus- ja varautumisaiheisten kurssien suosiona (Hart, 2022, 407). Toisaalta, vaikka naisten osallistuminen varautumiskursseille on lisääntynyt, he muodostavat edelleen marginaalisen ryhmän vapaaehtoisen maanpuolustustoiminnan harrastajista. Toiminta on yhä pääosin miespuolisten reserviläisten suosiossa. Miesten suurempi aktiivisuus maanpuolustustoiminnassa saattaa osaltaan selittää myös sitä, miksi miehet kokevat selviytyvänsä naisia paremmin erilaisista poikkeustilanteista. (Hart, 2022, 406; Jalava ym., 2017, 73; Kekki & Mankkinen, 2016, 64.)

4 Tutkimusasetelma

Tässä tutkielmassa tarkastelen sitä, millaisena varautumisvastuu hahmottuu asevelvollisuuden ulkopuolisten Naisten Valmiusliiton toimintaan osallistuneiden naisten kertomuksissa.

Tutkielmani tutkimuskysymys on:

Millaisena asevelvollisuuden ulkopuoliset naiset ymmärtävät vastuun varautumisesta suomalaisessa hyvinvointivaltiossa?

Tutkimuskirjallisuudessa ei ole konsensusta varautumisen määrittelystä tai operationalisoimisesta (Nojang & Jensen, 2020; Staupe-Delgado & Kruke, 2018, 212). Laajasti ymmärrettynä varautuminen voi sisältää esimerkiksi kansallisen puolustamisen ja uhkatietoisuuden kehittämisen, kun taas suppeasti määriteltynä se voi viitata konkreettisiin varautumistoimiin, kuten kotivaraan (Esim. Nojang & Jensen, 2020). Varautumisen määrittely on siis usein tulkitsijasta kiinni. Koska varautumisen määrittely on kontekstisidonnaista, annan aineiston määritellä varautumista ja siihen liittyviä toimintoja. Tarkastelen varautumista väljästi erilaisten toimintojen kokonaisuutena, jotka voidaan tulkita varautumiseen liittyviksi ja turvallisuutta ylläpitäviksi.

4.1 Tutkimusaineisto

Hain Tietoarkiston Aila-palveluportaalia hyödyntäen varautumiseen liittyviä aineistoja, koska varautuminen on ajankohtainen ja kvalitatiivisesti vähän tutkittu aihe Suomen kontekstissa (esim. Heidenström & Throne-Holst, 2020; Lam ym., 2017). Aila-palveluportaalien kautta löysin Linda Hartin (2021b) kokoaman haastatteluaineiston *FSD3514 Naisten Valmiusliiton NASTA-harjoituksiin osallistuneiden haastatteluja 2018-2019*, joka koostuu Naisten valmiusliiton (NASTA) toimintaan osallistuneiden naisten haastatteluista. Valitsin kvalitatiivisen aineiston, koska haastattelututkimukselle tyypillisesti olen kiinnostunut ymmärtämään erityisesti vastausten taustalla piileviä merkityksiä ja motiiveja. Haastatteluaineiston avulla tutkin sitä sosiaalista todellisuutta, jota haastateltavat luovat ja uusintavat. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 34, 51.)

Hart keräsi poikkileikkausaineiston 9.11.2018-10.5.2019 välisenä aikana osana TAHTO 2 -tutkimushanketta, jota rahoitti Maanpuolustuksen kannatussäätiö (Maanpuolustuskorkeakoulu, 2025b; Tietoarkisto 2025). Haastattelut toteutettiin kasvokkain ryhmä-, pari- ja yksilöhaastatteluina. Haastatteluja oli yhteensä 17 ja haastateltavia 22. Kaikki haastateltavat antoivat kirjallisen luvan haastatteluiden nauhoittamiseen ja litterointiin sekä tietojensa arkistointiin Tietoarkistoon. (Hart, 2022, 409; Tietoarkisto 2025.)

Kolmesta haastattelua toteutettiin yksilöhaastatteluina, kolme parihaastatteluna ja yksi ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastatteluun osallistui kolme haastateltavaa. (Hart, 2021b.) Pari- ja ryhmähaastatteluissa keskustelu rakentui haastateltavien keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Haastateltavat toivat esiin eriäviä näkemyksiä ja samalla muovasivat yhteistä käsitystä aiheesta. Ryhmähaastattelun etuna onkin moniäänisyys (Pietilä, 2009). Toisaalta ryhmähaastatteluihin liittyy kuitenkin riski siitä, että ryhmän dynamiikka ei toimi ja aineiston laatu kärsii tästä syystä (Pietilä, 2017).

Yksilöhaastatteluissa haastatteli rohkaisi haastateltavaa keskusteluun, kun taas ryhmätilanteissa hän antoi enemmän tilaa osallistujien keskinäiselle vuoropuhelulle.

Hain lomakkeella lupaa käyttää aineistoa tutkielmassani, koska haastatteluaineisto on käytettävissä Tietoarkistossa vain tutkimuksen tekoa ja ylempiä opinnäytetöitä varten (Tietoarkisto 2025). Luvan saatuani latsin aineiston tietokoneelleni. Käytin aineistoa hakulomakkeessa kertomassani käyttötarkoituksessa ja hävitin sen Tietoarkiston käyttöehtojen mukaisesti tutkielman valmistuttua.

Hart valikoi haastateltavat haastatteluihin harkinnanvaraisella poiminnalla, kun oli saanut Naisten valmiusliitolta luvan aineiston keruuseen. Haastattelukutsulla Hart haki haastateltavaksi henkilöitä, jotka olivat joko osallistuneet aikaisemmin NASTA- tai pikkuNASTA-harjoituksiin tai olivat aikeissa tehdä niin. Haastatteluihin osallistui kuitenkin vain sellaisia henkilöitä, jotka olivat osallistuneet tai olleet mukana järjestämässä Naisten valmiusliiton toimintaa. Haastattelukutsua jaettiin Naisten valmiusliiton sosiaalisessa mediassa ja kurssikirjeissä. Osa haastateltavista rekrytoitiin myös kasvotusten Naisten valmiusliiton kursseilla tai kurssilaisten verkostojen kautta. (Hart, 2022, 408-409.)

Hart on kerännyt taustatiedoiksi jokaisesta haastateltavasta henkilön sukupuolen, ikäluokan, koulutuksen sekä ammatin. Haastateltavat olivat haastatteluiden ajankohtana iältään 20-70-vuotiaita, mutta enemmistö heistä oli 50-60-vuotiaita. He asuivat aineistonkeruun aikaan Etelä- tai Länsi-Suomessa. Haastateltavista suurin osa myös työskenteli haastatteluiden aikaan naisvaltaisella alalla. (Hart, 2022, 408.) Huomionarvoista on, ettei kukaan haastatelluista ollut reserviläinen (Hart, 2022, 417), mikä on voinut vaikuttaa haastateltavien kokemuksiin varautumisvastuusta ja motiiveihin ottaa vastuuta varautumisesta asevelvollisuuden ulkopuolisina.

Haastattelut olivat luonteeltaan puolistrukturoituja. Puolistrukturoiduissa haastatteluissa joitain aspekteja, kuten esimerkiksi haastattelukysymykset, on lyöty lukkoon. Haastattelija voi kuitenkin tarkentaa kysymyksiä riippuen haastateltavien vastauksista. (Hirsijärvi & Hurme, 2008, 47-48.) Toisin sanoen aineistonkeruumenetelmänä puolistrukturoidut haastattelut tarjoavat joustavuutta. Toisaalta haastatteluiden käänttöpuolena on, että usein haastateltavat ovat taipuvaisia vastaamaan siten, miten he kokevat, että heidän tulisi vastata. Toisin sanoen haastatteluiden luotettavuutta heikentää se, että haastateltavat saattavat antaa haastattelutilanteessa erilaisia vastauksia kuin muissa tilanteissa. (Hirsijärvi ym., 2009, 207.)

Hartin (2021b) haastattelukysymykset käsittelivät laajasti naisten suhdetta varautumiseen ja maanpuolustukseen. Haastattelut sisälsivät kysymyksiä liittyen vapaaehtoiseen maanpuolustukseen, kansalaisuuteen, luottamukseen, kansalaisvelvollisuuksiin ja varautumiseen. Kaikkia kysymyksiä ei kysytty jokaisessa haastattelussa, vaan haastattelija valikoi kysymyksiä siten, miten hän katsoi niiden soveltuvan parhaiten haastattelutilanteeseen. Lisäksi haastattelija esitti muutamia ennalta suunnittelemattomia kysymyksiä, jos haastattelu eteni sellaiseen suuntaan, että niitä oli mielekästä esittää. Haastattelukysymysten runko ei toisin sanoen ollut identtinen haastatteluiden välillä. Toisaalta puolistrukturoiduissa haastatteluissa yhdenmukaisuuden aste haastatteluiden välillä on pikemminkin makukysymys kuin vaatimus (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 88).

Hart (2021b) hyödynsi aineistonkeruussa dialogista tutkimuskäytäntöä. Siinä haastattelija ei ole vain kysymysten kysyjä, vaan myös aktiivinen keskustelun osapuoli (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 92). Aineistossa dialogisuus ja haastateltavien ja haastattelijan välinen vuorovaikutus näkyi siten, että haastattelija itse osallistui myös toisinaan keskusteluun ja jakoi omia kokemuksiaan haastateltaville. Lisäksi hän saattoi vahvistaa haastateltavan sanomaa ja kysyä kysymyksiä, jotka ohjasivat tarkastelemaan vastuita ja tehtäviä varautumisessa tietyistä näkökulmista.

Haastateltavien antamien tietojen luottamuksellisuutta on suojattu aineistossa anonymisoinnilla. Hart (2021b) on anonymisoinut haastatteluaineistoa siten, että aineisto ei sisällä suoria tai epäsuoria tunnistetietoja haastateltavista. Aineistosta on poistettu tarkkoja kuvauksia haastateltavien ja muiden henkilöiden asuinpaikoista, luottamustoimista ja työpaikoista. Poistetut kohdat haastatteluista on merkitty hakasulkein. (Tietoarkisto, 2025.) Hart (2021b) on yksilöinyt haastateltavat numeroimalla heidät 1-22.

Aineiston ajallinen konteksti sijoittuu aikaan ennen Venäjän hyökkäyssotaa, Suomen NATO-jäsenyyttä ja Yhdysvaltain muuttunutta ulkopoliittista positiota, mutta toisaalta aikaan Krimin miehityksen jälkeen (Haque ym., 2022, 1; Puolustusvoimat, 2025; Valtioneuvosto, 2022, 8-10; Zhou & Chen, 2023). Venäjän hyökkäyssota alkoi helmikuussa 2022 Ukrainassa (Haque ym., 2022, 1). Venäjän toimien myötä Suomen turvallisuustilanne on tänä päivänä arvaamattomampi kuin koskaan kylmän sodan päättymisen jälkeen (Valtioneuvosto, 2022, 10). Näin ollen vastuunjako varautumisesta voi näyttäytyä 2020-luvun puolivälissä erilaisena Suomen muuttuneen turvallisuusympäristön takia kuin aineistonkeruun ajankohtana vuosina 2018-2019 (ks. Valtioneuvosto, 2022, 8-10).

Aineistoon liittyen on huomioitava, että se koostuu naispuolisista henkilöistä, jotka kaikki osallistuvat NASTA-harjoituksiin ja ovat siten asennoituneet lähtökohtaisesti myönteisesti varautumista ja vapaaehtoista maanpuolustusta kohtaan (Hart, 2022). Toisin sanoen tutkielmani perusjoukko on suhteellisen homogeeninen ja valikoitunut. Lisäksi, koska haastattelut on kerätty Naisten valmiusliiton toiminnan kontekstissa, aineistossa varautumista käsitellään pääosin varautumis- ja

maanpuolustuskoulutuksen muodossa. Täten aineistossa myös painottuvat järjestötoimintaan liittyvät teemat, kuten varaamisrekisteri ja varautumiskurssit. On mahdollista, että jos haastateltavien joukko olisi moninaisempi ja suurempi sekä aineiston konteksti olisi eri, myös näkemykset varautumisvastuun jakautumisesta ja siihen vaikuttavaista tekijöistä poikkeaisivat enemmän toisistaan. Toisaalta kvalitatiivisessa tutkimuksessa suppea otanta voi olla sopiva, kun tarkastellaan tutkimuskohteiden näkökulmia, kokemuksia ja kokemuksille annettuja merkityksiä. Syvällinen ymmärrys tutkimuskohteesta muodostetaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa usein sen kustannuksella, että tutkimustulokset eivät ole laajasti yleistettävissä. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 59; Waller ym. 2015, 5.)

4.2 Tutkimusmenetelmä

Sisällönanalyysia voidaan käyttää työkaluna järjestää aineistoa uudelleen, jotta tutkittavasta aiheesta saadaan muodostettua tiivis ja kattava kokonaisuus (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 117, 122). Käytän tutkimusmenetelmänä sisällönanalyysia, koska tutkimukseni tehtävänä on muodostaa käsitys siitä, millaisena varautumisvastuu käsitetään haastateltavien kertomuksissa. Sisällönanalyysin etuna on muun muassa se, että sitä voi käyttää monenlaisten aineistojen analysointiin järjestelmällisesti. Sen toteuttaminen ei myöskään vaadi laajaa teoreettista ymmärrystä tutkimusaiheesta, minkä ansiosta menetelmä sopii vähän tutkitun aiheen tarkasteluun hyvin. (Elo ym., 2022, 218; Tuomi & Sarajärvi, 2018, 117, 145.)

Sisällönanalyysia on mahdollista toteuttaa aineistolähtöisenä, teoriaohjaavana tai teorialähtöisenä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 107-111). Olen valinnut analyysitavaksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin, sillä tarkoitukseni on ymmärtää näkemyksiä varautumisvastuusta aineistosta käsin. Aineistolähtöinen tutkimusmenetelmä tarjoaa tilaa haastateltavien näkemysten ja kokemusten analysoinnille, kun analyysia ei ohjaa mikään määrätty teoria. Toisin sanoen aineistolähtöisessä analysoinnissa analysoitavat havainnot eivät ole etukäteen valittuja, eikä analyysiin pitäisi vaikuttaa aiemmat teoriat tai tutkimukset (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 108).

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin heikkoutena on tutkijan subjektiivisuuden tunnistaminen analyysiprosessissa (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 109). Ei ole olemassa

täysin aineistolähtöisiä ja objektiivisia havaintoja, koska tutkimukseen vaikuttavat tutkijan päättämät käsitteet ja valittu tutkimusasetelma. Näin ollen aineistolähtöisessä analyysissä tutkijan on kiinnitettävä erityistä huomiota omiin valintoihinsa ja ennakkoluuloihinsa, jotta analyysiprosessi etenee aidosti aineiston ohjaamana. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 18; Tuomi & Sarajärvi, 2018, 109.)

Olen itse ottanut vastuuta varautumisesta suorittamalla naisten vapaaehtoisen asepalveluksen ja osallistumalla vapaaehtoisesti Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen (MPK) kursseille. On mahdollista, että taustani vaikuttaa tiedostamattani valintoihini ja analyysin toteuttamiseen. Tutkielmassani kuitenkin analysoin aineistoa harkiten ja perustellen. Toisaalta on huomioitava, että todellisuus on sosiaalisesti rakentunutta ja subjektiivista sekä kontekstisidonnaista. Aineiston analysointi on siten tutkijan subjektiivisuuden värittämää ja ajalliseen kontekstiin sidottua. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, 17-19; Hirsjärvi ym., 2009, 161.) Näin ollen tutkielmani tulokset eivät välttämättä olisi täysin samoja, jos joku muu toistaisi analyysiprosessin. Analyysiprosessissa tavoitteenani on kuitenkin edetä aineiston analyysiyksiköiden ehdoilla niin, että tutkimukseni kuvaisi haastateltavien kokemuksia ja näkemyksiä mahdollisimman autenttisesti.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä päätetään ennen analyysiprosessin aloittamista tutkimustehtävän kannalta tarkoituksenmukaiset analyysiyksiköt (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 108). Määritin aineistosta analyysiyksiköiksi virkkeet ja niiden muodostamat kokonaisuudet, sillä ne osoittautuivat aineistoon tutustumisen jälkeen analyysiprosessin ja tutkimuskysymysten kannalta viisaimmaksi vaihtoehdoksi. Joissain tapauksissa kokonainen virke vastasi tutkimuskysymyksiin, kun taas toisissa tapauksissa virkkeiden muodostama kokonaisuus muodosti haastateltavan sanoman.

Mukailen tutkielmani aineiston analyysiprosessissa Miles ja Hubermanin (1994) yhdysvaltalaisen perinteen mukaista aineistolähtöistä analyysirunkoa. Milesin ja Hubermanin (1994) mukaan analyysiprosessissa ensin aineistosta valikoidaan ne havainnot, jotka ovat kiinnostavia tutkimuksen kannalta. Sen jälkeen havaintoja pelkistetään ja luokitellaan. Tämän jälkeen luokkia yhdistellään ja niistä muodostetaan laajempia yläluokkia. Yläluokkien lisäksi voidaan muodostaa tarvittaessa päluokkia.

Luokista muodostetaan lopulta yksi kokoava kategoria, joka pitää sisällään kaikki luokat. Viimeiseksi luokkien avulla muodostetaan vastaukset tutkimuskysymyksiin. (Miles & Huberman, 1994; Tuomi & Sarajärvi, 2018, 114.)

Aloitin analyysiprosessin lukemalla haastatteluaineistoa läpi ja pohtimalla sitä, mikä siinä on kiinnostavaa tutkimustehtävän kannalta. Sen jälkeen merkitsin tutkimuskysymyksiini vastaavat analyysiyksiköt aineistosta ja keräsin ne yhteen. Muodostin aineistossa tutkimuskysymyksiini vastaavista toistuvista havainnoista pelkistettyjä ilmaisuja ja ryhmittelin niitä alustaviin luokkiin. Annoin luokille niitä kuvaavat nimet. Ryhmittely luokkiin perustui pelkistettyjen ilmaisujen keskinäiseen samankaltaisuuteen ja eroavaisuuteen. Sijoitin sitten pelkistetyt ilmaisut luokkien alle, mikä toimi tapana järjestellä aineistoa. Sen jälkeen tarkastelin muodostamiani havaintoluokkia ja pohdin, voisivatko ne muodostaa vielä laajempia yläluokkia. Nimesin myös yläluokat niiden sisältöä kuvaavasti. Sitten muodostin yläluokista niitä kuvaavan luokan. Luokittelun jälkeen muodostin valikoidun tiedon pohjalta kokoavia käsitteitä. Käsitteitä yhdistelemällä ja niiden suhdetta arvioiden vastasin tutkielman tutkimustehtävään.

Taulukossa 1 havainnollistan esimerkkien avulla, miten toteutin aineiston luokittelun sisällönanalyysin keinoin. Taulukosta näkyy, kuinka poimin tutkimustehtävän kannalta olennaiset havainnot ja jäsenisin ne analyysin eri vaiheisiin. Vasemmassa sarakkeessa esitetään alkuperäiset aineistosta poimitut havainnot, jotka olen pelkistänyt, luokitellut ja lopulta koonnut teemoiksi.

Taulukko 1 Varautumisvastuun ymmärtäminen

Havainto	Pelkistetty ilmaisu	Yläluokka	Teema
<i>– – kyllähän se valtion johdosta lähtee, että sieltä annetaan ne resurssit [turvallisuuden ylläpitoon]. Ja toivottavasti annetaan tarpeeksi resurssit, että pystytään turvallisuutta ylläpitämään.</i>	Valtion johto koordinoi varautumisen resursseja	Varautumisen koordinointi	Luottamukselle rakentuva valtiokeskeinen turvallisuustyö luo raamit varautumisvasteille
<i>Kyllähän tässä on joukko naisia valmiina, joka on aika nopee siirtää johonki ja tekemään tietynlaisia asioita.</i>	Naiset ovat valmiita tukemaan maanpuolustusta lyhyelläkin varoitusajalla.	Naiset sotilaallista maanpuolustusta tukemassa	Naiset valtiokeskeisen varautumisen täydentäjinä
<i>No koen, että velvollisuus ja oikeus menee hyvin käsi kädessä. Ei ole oikeutta ilman velvollisuutta.</i>	Velvollisuus ja oikeus liittyvät toisiinsa ja oikeudet edellyttävät velvollisuuksia.	Oikeus turvallisuuteen edellyttää velvollisuuksia	Varautumisvastuu oikeuksien ja velvollisuuksien välisenä vastavuoroisuutena

Kun sain hahmoteltua tutkielmani tutkimustulokset, kirjoitin ne auki tuloslukuun. Tekstini kielelliseen sujuvoittamiseen käytin apunani Microsoft Copilot - tekoälysovellusta. Käytin tekoälyä apunani kielioppivirheiden ja vaikeiden lauserakenteiden korjaamisessa sekä tekstin tiivistämisessä. Lisäksi tutkielmani taustoituvaiheessa käytin apunani Consensus-tekoälysovellusta, jonka avulla kartoitin aiempia tutkimuksia.

5 Valtiokeskeinen, täydentävä ja vastavuoroisuuteen perustuva varautumisvastuu

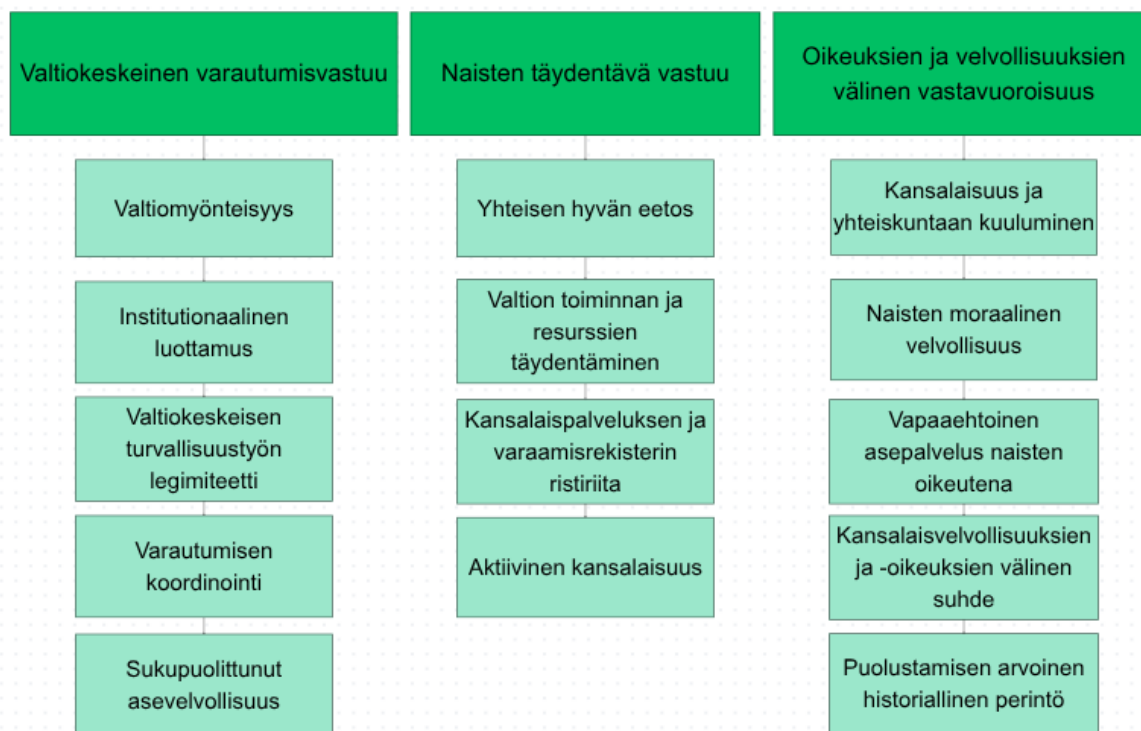
Hahmotin aineiston muodostavan jatkumon, jota läpi leikkaa sukupuoleen linkittyvä neuvottelu. Jatkumo etenee valtiokeskeisestä vastuusta sitä täydentävään vastuuseen ja lopulta kansalaisuuteen kytkeytyvään vastavuoroisuuden periaatteeseen.

Valtiokeskeinen varautumisvastuu muodosti perustan muille vastuille.

Institutionaalinen luottamus, asevelvollisuus ja valtiollinen maanpuolustusjärjestelmä määrittivät raamit, joiden sisälle rakentuivat kokemukset naisten täydentävästä vastuusta ja varautumisvastuusta oikeuksien ja velvollisuuksien välisenä vastavuoroisuutena.

Kuviossa 1 esitän sisällönanalyysin tuloksena muodostuneet yläluokat ja niitä kokoavat teemat: 1) *luottamukselle rakentuva valtiokeskeinen turvallisuustyö luo raamit varautumisvastuille*, 2) *naiset valtiokeskeisen varautumisen täydentäjinä* sekä 3) *varautumisvastuu oikeuksien ja velvollisuuksien välisenä vastavuoroisuutena*. Tekstin luettavuutta helpottaakseni käytän teemoista lyhyempiä nimityksiä: 1) *valtiokeskeinen varautumisvastuu*, 2) *naisten täydentävä vastuu* ja 3) *oikeuksien ja velvollisuuksien välinen vastavuoroisuus*. Teemat ovat toisiaan täydentäviä ja niiden välinen suhde on kerroksellinen. Valtiokeskeisen varautumisvastuun perustalle rakentui kokemukset naisten täydentävästä vastuusta sekä varautumisvastuusta oikeutena ja velvollisuutena. Etenen tulosten esittelyssä jatkumon mukaisesti: ensin valtion vastuuseen, sitten naisten täydentävään vastuuseen ja lopuksi eri tasoja yhdistävään vastavuoroiseen vastuuseen.

Valtiokeskeinen, täydentävä ja vastavuoroisuuteen perustuva varautumisvastuu

Kuvio 1. Sisällönanalyysin tuloksena syntyneet yläluokat ja niistä koostuvat teemat.

5.1 Luottamukselle rakentuva valtiokeskeinen turvallisuustyö luo raamit varautumisvastuille

Valtion varautumisvastuuseen kytkeytyvät havainnot kiteytyivät analyysissä teemaan *valtiokeskeinen varautumisvastuu*. Teema kokoaa yhteen näkemyksiä valtion varautumisvastuusta ja sen luonteesta. Sen sisällä painottuvat valtiomyönteisyys, institutionaalinen luottamus, valtiokeskeisen turvallisuustyön legitimitetti, varautumisen koordinointi ja sukupuolittunut asevelvollisuus. Nämä yläluokat ovat limittäisiä ja vahvistavat toisiaan. Ne muodostavat kokonaisuuden, jossa valtiomyönteisyys ja valtion instituutioihin kohdistuva luottamus luovat perustan ja osittain myös edellytykset muille yläluokille. Teema osoittaa, että valtiokeskeinen varautumisvastuu rakentaa puitteet, joiden sisällä muut toimijat täydentävät valtion roolia. Samalla sen olemassaolo edellyttää kansalaisten hyväksyntää ja luottamusta.

Tutkimusaineistossa esiintyvä myönteinen asenne valtiollisia toimijoita ja valtiokeskeistä maanpuolustusjärjestelmää kohtaan on linjassa pohjoismaisen hyvinvointivaltion ominaispiirteiden kanssa (Kuhnle, 2019, 6-7) sekä Hartin (2021a, 82) havainnon kanssa vapaaehtoisen maanpuolustuksen kentän valtiomyönteisyydestä. Esiintyvä valtiomyönteisyys voi kuitenkin heijastaa aineiston valikoituneisuutta. Haastateltavat ovat vapaaehtoisen maanpuolustuksen toimijoita ja suhtautuvat siten lähtökohtaisesti myönteisesti valtioon ja sen instituutioihin. Myönteinen suhtautuminen valtioon ilmeni aineistossa muun muassa kokemuksina puolustamisen arvoisesta ja oikeudenmukaisesta valtiosta, isänmaallisuutena sekä viranomaisiin kohdistuvana arvostuksena. Eräs haastateltavista esimerkiksi kertoi arvostavansa ”– – hirveesti puolustusvoimia, ehkä viranomaisista kaikista eniten”.

Valtiomyönteisyys muodosti aineistossa edellytykset muun muassa institutionaaliselle luottamukselle, joka puolestaan vahvisti valtiollisten toimijoiden legitimizeettiä varautumisen kontekstissa. Samankaltainen logiikka on nähtävissä myös hyvinvointivaltion kohdalla, jossa institutionaalinen luottamus tukee sen legitimizeettiä ja kestävyyttä sekä vaikuttaa hyvinvointivaltion laajuuteen (esim. Bjørnskov & Svendsen, 2013; Habibov ym., 2018; Roosma ym., 2014). Myönteinen suhtautuminen valtioon kytkeytyy lisäksi maanpuolustustahtoon (ks. esim. Häkkinen ym., 2020b; Kosonen, 2019, 15-23; Tallberg, 2017, 181). Isänmaallisuus ja kokemus puolustamisen arvoisesta maasta ovat keskeinen osa maanpuolustustahtoa (Helkama, 2015, 175; Terho, 2010, 110). Aineistossa maanpuolustustahto heijasti haastateltavien hyväksyntää valtion varautumisvastuulle ja kuvasi heidän kiinnittymistään yhteiskunnan turvallisuuden ylläpitoon. Korkea maanpuolustustahto voi osin selittyä sillä, että haastateltavat olivat jo valmiiksi maanpuolustushenkisiä.

Valtiomyönteisyyden rinnalla institutionaalinen luottamus korostui aineistossa omaksi yläluokakseen. Vaikka ilmiöt ovat osittain päällekkäisiä, valtiomyönteisyys liittyi arvopohjaiseen kiinnittymiseen valtioon, kun taas institutionaalinen luottamus kohdistui viranomaisten kyvykkyyteen ja oikeudenmukaisuuteen. Ne molemmat loivat perustaa sille, että yksilöt hyväksyvät valtiokeskeisen vastuun varautumisesta (myös esim. Bjørnskov & Svendsen, 2013).

Institutionaalinen luottamus ilmeni systemaattisesti kaikissa haastatteluissa, sillä kaikki haastateltavat nimesivät valtion viranomaisia, joita pitivät luotettavina toimijoina. Erityisesti Puolustusvoimat ja muut turvallisuusviranomaiset nousivat keskeisiksi luottamuksen kohteiksi. Puolustusvoimiin kohdistuvaan luottamukseen voi osaltaan heijastua haastateltavien pääosin myönteinen suhtautuminen maanpuolustukseen ja Naisten valmiusliiton ja Puolustusvoimien tiivis yhteistyö. Turvallisuusviranomaisiin kohdistunut luottamus on myös linjassa myös aiempien tutkimustulosten kanssa (esim. Hart, 2021a, 84; Juntunen, 2014, 23; Vuorensyrjä & Fagerlund, 2016, 5).

Aineistossa luottamus konkretisoitui käsityksinä viranomaisten kyvykkyydestä huolehtia yhteiskunnan turvallisuuden ylläpidosta, esimerkiksi maanpuolustuksen keinoin. Yksi haasteltavista ilmaisi kokemuksensa viranomaisten kyvykkyydestä näin: ” – – no meillä on poliiseja, rajavartiolaitos ja puolustusvoimat, jotka puolustaa sitten taas tämmösessä maanpuolustuksellisessa mielessä”.

Luottamus ei näyttäytynyt tutkimusaineistossa irrallisena ilmiönä, vaan kytkeytyi osaksi laajempaa luottamuksen kulttuuria suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Suomessa on pitkään vallinnut korkea institutionaalisen luottamuksen taso, minkä takia suomalaiseen hyvinvointivaltioon ja sen viranomaisiin on totuttu luottamaan (esim. Kestilä-Kekkonen & Söderlund, 2016; Kuhnle, 2019). Varautumisen kontekstissa institutionaalinen luottamus heijastaa siten valtiokeskeisen riskikulttuurin pitkää historiaa, jossa valtion varautumiseen luotetaan turvallisuuden ylläpidossa (Cornia, Dressel & Pfeil, 2016; Kuhnle, 2019).

Institutionaalinen luottamus kytkeytyi myös näkemyksiin viranomaisten resurssien riittävydestä. Haastateltavat pitivät puolustusmenoja ja viranomaisten resursseja perusteltuina ja välttämättöminä, mikä vahvisti luottamuksen kehämäistä luonnetta (esim. Grimes, 2006; Hough ym., 2010). Institutionaalinen luottamus tarjosi legitimitietin viranomaisten resurssien käytölle ja valtiokeskeiselle varautumiselle, mutta samalla luottamus edellytti viranomaisten toiminnalta oikeudenmukaisuutta. Riittävät resurssit puolestaan vahvistavat turvallisuusviranomaisten kykyä vastata uhkiin ja siten edelleen vahvistavat institutionaalista luottamusta. Toisin sanoen osa

haastateltavista koki, että viranomaisille tarjotut resurssit edistävät yhteistä turvallisuutta ja tukevat viranomaisten toiminnan jatkuvuutta.

No kyllä mä nostan sen, puolustusvoimat on kuitenkin semmonen, eli mä arvostan sitä, mitä siellä tehdään. – – Niin kyl mä uskon, että ne yrittää pysyä edellä ja olla kaikkeen varautunu. Mun mielestä se on heidän tehtävä myös, vaikka se kuluttaisikin rahaa. Ja ihan reilusti saakin kuluttaa.

Toisaalta, vaikka viranomaisiin kohdistui vahvaa luottamusta, osa haastateltavista nimesi myös mediassa esillä olleita tapauksia, jotka ovat horjuttaneet heidän luottamustaan viranomaisiin. Hart (2021a, 84) havaitsi tutkimusaineistossa myös saman ilmiön.

No mulle tulee ensimmäisenä mieleen, no vaikka just poliisi ja armeija ja palolaitos ja tietysti terveydenhuolto. Kyl mä pidän, että nää on luotettavia. Totta kai tietää, et sit jossain poliisissa joku Aarnio yhtäkkii siellä, niin tietysti se tuo semmosen särön, että ”joo, kiva”. Tai sit välillä on jostain lakimiehestä, et miten se on huijannu joltain rahaa. Niin kyllä sitä sit pikkasen aikaa mieltii, et ei tietenkään kaikki oo ihan luotettavii. Mutta periaatteessa mun mielestä viranomaiset on ihan luotettavia ja koulutettuja.

Havainto osoittaa, että valtiokeskeisen varautumisen perusta – institutionaalinen luottamus – ei ole staattinen tila, vaan myös altis kritiikille. Toisaalta, vaikka osa haastateltavista kertoi esimerkiksi poliisiin kohdistuvan luottamuksensa horjuneen, mainitsivat he silti muita viranomaisia, joihin luottivat vankasti. Vallitseva näkemys tutkimusaineistossa oli se, että suomalaiset viranomaiset ovat asiansa osaavia, koulutettuja ja heihin voi luottaa.

Valtiokeskeisen turvallisuustyön legitimiteetti rakentui institutionaalisen luottamuksen ja valtiomyönteisyyden varaan. Keskeistä oli havainto siitä, miten haastateltavat pitivät valtiokeskeistä turvallisuustyötä luonnollisena ja oikeutettuna osana yhteiskuntaa. Sitä ei kritisoitu, mikä oli hiljainen osoitus valtion aseman hyväksymisestä. Valtiokeskeisen turvallisuustyön luonnollisuus ilmeni myös siinä, miten haastateltavat puhuivat varautumisesta ja maanpuolustuksesta ilman, että valtion vastuita mainittiin suoraan.

Oletus varautumisen valtiokeskeisyydestä oli olemassa taustalla, minkä takia valtiokeskeinen turvallisuustyö näyttäytyi jopa itsestäänselvyytenä. Tämä on yhtäläistä pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin perinteelle, jossa valtiota on pidetty päävastuullisena hyvinvoinnintuottajana (Andersen, 2012, 14; Kujala & Danielsbacka; 2015, 70-71, 76, 302).

Toisaalta, vaikka valtiokeskeinen vastuu varautumisen saralla koettiin luonnollisena, ei sitä käsitetty passivoivana. Siten aineistossa hyvinvointikansalaisuuden malli – jossa yksilö näyttäytyy passiivisena toimijana varautumisessa – ei saanut tässä suhteessa tukea (Puustinen ym., 2018, 117-118). Päinvastoin aineistossa valtiokeskeisyys muodosti raamit, joiden sisällä muiden toimijoiden vastuut maanpuolustuksen kentällä hahmottuivat. Laurikaisen (2019, 38) mukaan instituutiot luovat yhteiskunnassa toimintaympäristön, jonka puitteissa yksilöt toimivat. Samankaltaisesti aineistossa valtiokeskeiset vastuut näyttäytyivät ympäristönä, jossa yksilöt peilasivat ja määrittivät oman vastuunsa suhteessa valtion vastuisiin.

Käytännön tasolla valtiokeskeisen turvallisuustyön legitimizeetti näyttäytyi näkemyksinä valtiollisten toimijoiden vastuista varautumisen koordinoinnissa, mikä on yhtäläistä suomalaiselle kokonaisturvallisuuden mallille (Valtonen & Branders, 2020, 91). Eräs haastateltava oli esimerkiksi sitä mieltä, että ” – – ehkä semmoset ennalta ehkäisevät toimet ja isommat linjat [turvallisuustyössä] kuuluu just sit puolustusvoimille ja valtion johdolle”.

Toisin sanoen haastateltavat eivät hyväksyneet valtiokeskeistä turvallisuustyötä vain ajatuksen tasolla, vaan legitimizeetti konkretisoitui näkemyksinä valtiosta varautumisen koordinoijana. Osa haastateltavista piti valtiota tahona, jonka vastuulla on varautumisen suunnittelua, puolustuksen johtamista ja maanpuolustuksen raamien muodostamista. Eräs haastateltava piti selvänä, että ” – – tietysti meidän viranomaisethan sitä [maanpuolustusta] johtaa”.

Samankaltaisesti kuin valtiokeskeisessä riskikulttuurissa (ks. Cornia, Dressel & Pfeil, 2016), haastateltavat luottivat siihen, että valtiolliset toimijat vastaavat varautumisen suurista linjoista. Myös suomalaisessa kokonaisturvallisuuden mallissa painotetaan

turvallisuuden koordinoitua, jota määrittelee valtion säätämät lait (Valtonen & Branders, 2020, 91, 99).

Varautumisen koordinoiti luotettiin valtion vastuulle, koska viranomaisten koettiin olevan kykeneviä ja asiantuntevia huolehtimaan turvallisuudesta. Kokemusta kuvaa esimerkiksi seuraava haastateltavan toteamus: ”Sotilaallinen puolustaminen ja mitä sitä nyt onkaan näitä viranomaistoimintoja, pelastus- ja paloturvallisuudet, siellä ammattilaiset huolehtivat niistä”.

Tämä käsitys perustuu institutionaaliseen luottamukseen ja juontaa juurensa suomalaiseen hyvinvointivaltioperinteeseen. Perinteessä valtio on nähty keskeisenä toimijana yksilöiden suojaamisessa riskeiltä ja hyvinvoinnin tuottamisessa (esim. Julkunen, 2006, 18; Kuhnle, 2019, 5-7). Perinteessä elävä luottamus viranomaisiin puolestaan vahvistaa valtion asemaa koordinoijana (esim. Bolloky & Petersen, 2024; Bronfman ym., 2016; Valtioneuvoston kanslia, 2010, 13). Näin ollen valtion vastuu varautumisen koordinoinnista ei ole ainoastaan tapa järjestää turvallisuustyötä. Se heijastaa historiallista perinnettä, jossa hyvinvointivaltio kantaa keskeisesti vastuuta turvallisuudesta. Se, että vastuu varautumisen koordinoinnista luotetaan valtiolle, osoittaa perinteen jatkuvuuden. Hyvinvointivaltioon edelleen luotetaan turvallisuuden tuottajana ja sen kyky varautua nähdään riittävänä.

Varautumisen koordinoinnin lisäksi valtiokeskeistä vastuuta ja sen legitimitettä konkretisoivat tutkimusaineistossa erityisesti asevelvollisuusjärjestelmä ja siihen liittyvän sukupuolittuneen vastuunjaon hyväksyminen. Suurin osa haastateltavista perusteli näkemyksensä sukupuolittuneista vastuista asevelvollisuuden kautta. Tämä ilmensi sitä, miten enemmistölle haastateltavista asevelvollisuus näyttäytyi hyväksyttynä, vakiintuneena ja neutraalina instituutiona. Samankaltaisesti Hart (2022) havaitsi myös naisten sijoittavan itsensä aineistossa sukupuolittuneen turvallisuustyönjaon sisälle.

Neutraali suhtautuminen asevelvollisuuteen voidaan tulkita osaksi haastateltavien suhdetta valtioon hyvinvointikansalaisina. Hyvinvointikansalaisille asevelvollisuus merkitsee juridisten velvollisuuksien toteuttamista, eikä se herätä sen suurempia tunteita (Puustinen ym., 2018, 116-117). Siten asevelvollisuuden muodostama

sukupuolittunut vastuunjako ei välttämättä ollut haastateltavien keskuudessa tietoisesti hyväksytty. Siihen oltiin totuttu, sillä Suomessa asevelvollisuudella on juridinen pohja ja pitkä historia.

*No tietysti mies voi tehdä enemmän [Suomen turvallisuuden ylläpitämisessä].
Ja se tulee jo, se on jo [asevelvollisuus]lakiin kirjattu.*

Tutkimusaineistossa eräs haastateltava totesi, että asevelvollisuuden ei tulisi koskea naisia, koska heidän roolinsa yhteiskunnassa liittyy äitiyteen. Vain miehiä koskevan asevelvollisuuden hyväksymisen taustalla voi siten olla tiedostamaton tai tiedostettu käsitys siitä, että naisten ensisijainen vastuu yhteiskunnassa on hankkia lapsia ja hoivata. Näin naisille rakentui aineistossa epäsuora vastuu varautumistyössä kodin ja perheen kautta, eikä asevelvollisuuden määrittämänä. Samalla miehiä velvoittava asevelvollisuus näyttäytyi rakenteena, joka uusintaa perinteisiä sukupuolirooleja ja ylläpitää sukupuolittuneita tapoja jakaa vastuuta yhteiskunnassa. Hyväksytty sukupuolittunut vastuunjako, jossa naiset nähtiin ensisijaisesti hoivaajina voi olla perua Suomen sotahistoriasta. Sotien aikaan naisten ei ole ollut mahdollista suorittaa asepalvelusta, minkä takia vastuu varautumisesta sijoittui esimerkiksi hoivatyöhön (Ahlbäck, 2022).

[Varautuminen on] – – perheen suojelua. Naisethan kuitenkin aina vastaa perheestä, niin just kaikki nää ruokavarannot ja kaikki tälläset, niin.

Mä en ainakaan naisten pakollista armeijaa, en kannata. Syystä että, se on monelle kuitenkin lastenhankkimisaikaa, alle kolmekymppisenä. Mut naiset voi antaa oman panoksensa, mun mielestä. Juuri näihin tälläsiin kriisitilanteen hallintaan. – –

Pieni vähemmistö haastateltavista myös kyseenalaisti tätä valtion määrittelemää sukupuolittunutta vastuunjakoja. Kyseenalaistaminen ilmeni aineistossa muun muassa näkemyksinä laajentaa asevelvollisuus koskemaan myös naisia. Heille asevelvollisuusjärjestelmä ja sen luoma sukupuolittunut vastuunjako varautumisesta näyttäytyi rakenteena, joka vaatii uudistamista. Kyseenalaistamisessa painottui toive siitä, että valtion tulisi nähdä naiset miesten tavoin valtiokeskeisen turvallisuustyön

resursseina. Tämä ilmensi sitä, että vaikka asevelvollisuus on vakiintunut instituutio suomalaisessa hyvinvointivaltiossa, se ei ole silti kiistattomasti hyväksytty.

Joo, mä oon ihan samaa mieltä. Myöskin siitä, että pitäis olla yleinen asevelvollisuus kaikille.

Ristiriitaiset näkemykset naisten vastuista suomalaisen asevelvollisuusjärjestelmän kontekstissa loivat jännitteen. Sen puitteissa haastateltavat neuvottelivat sitä, miltä asevelvollisuuden määrittämä sukupuolittunut varautumisvastuunjako tulisi näyttää nyky-yhteiskunnassa ja sen arvojen valossa. Neuvottelu kuvasi myös sitä, miten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymykset monimutkaistavat varautumiseen liittyvää vastuunjako (ks. Tallberg, 2017, 184-186). Seuraavissa alaluvuissa käsittelem tarkemmin tutkimusaineistossa esiin nousseita keinoja muuttaa asevelvollisuusjärjestelmää siten, että myös naisten resurssit huomioitaisiin paremmin osana valtiokeskeistä turvallisuustyötä.

5.2 Naiset valtiokeskeisen varautumisen täydentäjinä

Tutkimusaineistossa varautumisvastuu laajeni näkemyksiin, joiden mukaan järjestöillä, epävirallisilla yhteisöillä ja naisilla on vastuu täydentää valtiollista varautumista. Näin ollen varautumisen kenttä hahmottui hyvinvointipluralistisena turvallisuuden sekataloutena (ks. esim. Ervasti 1996, 23; Gilbert, 2008, 236; Julkunen, 2006, 105). Siinä eri toimijat täydentävät toistensa varautumisvastuita päävastuun säilyessä valtiolla. Tutkimusaineistossa kiinnostavaa oli erityisesti se, miten naiset asettivat itsensä valtiokeskeisen varautumisen täydentäjiksi ja tukijoiksi. Tämä vastuu toistui niin epäsuorasti kuin suorasti haastateltavien kertomuksissa ja tiivistyi teemaan *Naisten täydentävä vastuu*.

Teemassa korostuivat yhteisen hyvän eetos, valtion toiminnan ja resurssien täydentäminen, kansalaispalveluksen ja varaamisrekisterin ristiriita sekä aktiivisen kansalaisuuden merkitys. Yhteisen hyvän eetos loi arvoperustan sille, miksi valtiokeskeisen varautumisvastuun täydentäminen koettiin merkitykselliseksi. Valtion resurssien täydentäminen puolestaan konkretisoi naisten roolin tarpeellisuuden varautumisen kentällä. Kansalaispalveluksen ja varaamisrekisterin välinen ristiriita

korosti naisten vastuun luonnetta, ja aktiivinen kansalaisuus tarjosi viitekehyksen vastuun toteuttamiselle. Yhdessä nämä muodostivat kokonaisuuden, jossa naiset näyttäytyivät valtiokeskeisen varautumisen keskeisinä täydentäjinä.

Valtiokeskeisen varautumisen täydentäminen näyttäytyi naisten kertomuksissa erityisesti moraalisen velvollisuutena. Sen perustan muodosti ajatus yhteisestä hyvästä, joka teki valtion varautumisvastuun täydentämisestä mielekäästä, yhteisöllistä ja sosiaalisesti toivottavaa. Naiset eivät kokeneet varautumista vain oman turvallisuuden varjeluna, vaan he hahmottivat sen myös oman toiminnan ulkopuolelle ulottuvana moraalisen velvollisuutena.

Haastateltavien kertomuksissa yhteiseen hyvään liittyvät näkemykset liittyivät maanpuolustustahtoon. Näissä näkemyksissä maanpuolustustahto kuitenkin näyttäytyi Helkaman (2015, 169-171) kuvailemana kansallismielisyyttä pehmeämpänä universalistisen yhteisvastuun kokemuksena. Vastuu varautumisesta ymmärrettiin yhteisöllisenä huolenpitoa ja osana koko yhteisön hyvinvointia sekä yhteistä turvallisuutta. Tutkimusaineistossa vastuu toimia yhteisen hyvän eteen ilmeni konkreettisesti esimerkiksi kokemuksina vastuusta auttaa heikommassa asemassa olevia ja naapurustoissa annettuna naapuriapuna. Tämä yhteisvastuullisuuteen ja hoivaan suuntautuva tapa jäsentää varautumisvastuuta heijastaa perinteisesti feminiinisiksi miellettyjä rooleja (esim. Schmader & Block, 2025). Tällaiset roolit voivat osaltaan vaikuttaa siihen, miksi naiset hahmottivat varautumisvastuuta pehmeiden arvojen kautta.

Auttaminen ja huolenpito ovat kulttuurisesti mielletty osaksi naisten vastuuta ja hoivaroolia (esim. Schmader & Block, 2025). Haastateltavat naiset laajensivat tätä hoiva- ja auttamisvastuuta varautumisen kentälle. He korostivat yhteisen hyvän eteen toimimisen opettamisen ja ylläpitämisen merkitystä. Havainto oli linjassa myös kokonaisturvallisuuden ajatuksen kanssa, jossa turvallisuus rakentuu yhteisestä panoksesta (esim. Nikkanen ym., 2024; Valtonen & Branders, 2020, 91; Virta & Branders, 2016). Samalla yhteisvastuullisuuden, auttamisen ja huolenpidon eetos heijasti laajemmin suomalaisten vahvaa halua auttaa muita kriisitilanteissa (esim. Laurikainen, 2019, 35). Ajatus vastuusta auttaa oli myös yhtenevä hyvinvointivaltion

keskeisen periaatteen kanssa, jonka mukaan yhteiskunnan tulee huolehtia heikommassa asemassa olevista (esim. Eklund Karlsson ym. 2020).

*Niin jotain semmosta yhteisvastuullisuutta mun mielestä kans tarviis opettaa. –
– just sillai, et me pidettäs (puhuvat päällekkäin) pidetään huolta toisistamme.*

*– – oikeesti täytyy muita ihmisiä oikeesti auttaa. Osallistua kriiseissä
auttamiseen, jos ei itte oo tosi huonossa kunnossa tai vanha tai jalka poikki, että
ei pysty. Että se apu ei tuu automaattisesti. Se on liian helpolla tullu, toisille, mut
ei kaikille.*

Aineistossa yhteisen hyvän eetos loi pohjan näkemykselle viranomaisten toiminnan ja resurssien täydentämisestä. Haastateltavat toivat esiin näkemyksiä, joiden mukaan viranomaisilla ei ole riittäviä resursseja tai kykyä kohdata laajoja kriisitilanteita yksin. Siten naiset ymmärsivät varautumisvastuun usein naisiin kohdistettujen kulttuuristen odotusten kautta. Naisten vastuu käsitettiin viranomaisten vastuuta täydentävänä siellä, missä nähtiin olevan puutteita. Näin varautumisen kentällä toimiminen rakentui osittain saman logiikan varaan kuin naisten perinteinen hoivavastuu, jonka tarkoituksena on usein paikata järjestelmän aukkoja (esim. Cascella Carbó & García-Orellán, 2020; Schmader & Block, 2025).

Ja koska viranomaisten resurssit ei semmosessa tilanteessa riitä. Sillon tarvittas siviilejä siihen mukaan.

Näkemyksien mukaan naisten varautumisvastuun täydentävästä luonteesta konkretisoitui siinä, miten erilaisesti he suhtautuivat kansalaispalveluksen ja varaamisrekisterin ideoihin. Vapaaehtoisuuteen perustuvaa varaamisrekisteriä kannatettiin yksimielisesti aineistossa, kun taas kansalaispalveluksen idea kohtasi epävarmuutta ja eriäviä näkemyksiä.

*– – Se [kansalaispalveluksen toteuttaminen] on varmaan aika hankalaa. Tietää,
ketkä on ne... nuorista ihmisistä on kyse ja... tuo on kyllä kinkkinen kysymys.*

*– – pitäisikö olla naisillekin sitten sellanen, kansalais- tai että meillä olis sellainen
kansalaispalvelus ja sitten tuota... Mä en oikeen vielä, mulla ei oikeen vielä ole*

siihen kantaa, että pitäiskö vai eikö pitäis. Että pitäiskö sen kuitenkin olla sellaista vapaaehtoista. Ja mä aattelin tietysti heti, että mitä se maksais? Mistä se ois pois? Ja niin edelleen. Että mä en välttämättä...

En mä tiiä, tai onhan se toisaalta sitten, onhan siinä se, että meillä on nyt sitä porukkaa sitte [kansalaispalveluksen myötä], pikkunen pelote niille muille, muillekin, että meillä on reserviä tälle näin. Tarvitaanko sitten kuiteskin kaikkia sitten, naisiakin siinä tilanteessa, jos meille tulis joku kriisi.

Kansalaispalveluksen toteutuminen merkitsisi naisille nykyistä suurempaa varautumisvastuuta ja muuttaisi heidän valtiollista varautumista täydentävän roolinsa tasa-arvoisempaan suuntaan miesten kanssa (esim. Nokkala, 2011, 38; Tölli & Kuronen, 2018, 4; Tallberg, 2017, 184; Tallberg, 2025, 18). Eriävät näkemykset kansalaispalvelukseen liittyen paljastivat kuitenkin sen, ettei se sopinut osan käsitykseen naisten vastuusta. Sen sijaan varaamisrekisteri nähtiin ideana, joka mahdollistaisi naisten täydentävän roolin jatkumisen heidän osaamisensa ja toiveensa huomioiden. Näin naisten varautumisvastuu hahmottui aineistossa erityisesti täydentävänä ja vapaaehtoisuuteen perustuvana vastuuna, joka kytkeytyi heidän mielenkiinnon kohteisiinsa ja haluun toimia aktiivisina kansalaisina.

Epävarma suhtautuminen kansalaispalveluksen ideaan ja sen pakollisuuteen voi heijastaa laajemmin hyötykansalaisuuteen kytkeytyvää kansalaisuus käsitystä sekä yksilökeskeisyyden lisääntymistä suomalaisessa hyvinvointivaltiossa.

Hyötykansalaisille yhtäläisesti haastateltavat painottivat valinnanvapautta varautumisessa. (Puustinen, 2018, 106, 117.) On mahdollista, että haastateltavien silmissä kansalaispalvelus näyttäytyi uhkana naisten autonomialle ja valinnanvapaudelle, mikä on keskeinen osa hyötykansalaisuutta. Nykyinen asevelvollisuusjärjestelmä tarjoaa naisille juuri tätä valinnanvapautta vapaaehtoisen asepalveluksen muodossa, mikä on ideaalia hyötykansalaiselle. Tallberg (2025, 16) kiteyttääkin, että kansalaispalveluksen idea, joka laajentaisi kansalaisvelvollisuuksia, on kyseenalainen nyky-yhteiskunnassa, jossa yksilöiden valinnanvapaus on keskeinen arvo.

Toisaalta, vaikka kansalaispalvelus herätti ristiriitaisia näkemyksiä, yksimielisesti myönteinen suhtautuminen varaamisrekisteriin heijasteli naisten tahtotilaa täydentää viranomaisten toimintaa kriisitilanteissa. Haastateltavat suhtautuivat myönteisesti ideaan siitä, että järjestöjen tarjoamissa koulutuksissa kartutettu osaaminen voitaisiin kirjata rekisteriin. Varaamisrekisteri mahdollistaisi varautumisvastuun laajentamisen koskemaan suuremmin myös asevelvollisuuden ulkopuolisia. Esimerkiksi Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen ylläpitämä kurssirekisteri voisi toimia työkaluna, jonka kautta naiset ja muut asevelvollisuuden ulkopuoliset voisivat täydentää valtiokeskeistä vastuuta.

Se on ihan hyvä, jos se [varaamisrekisteri] onnistuu. Siis että kaikki nää naiset, jotka on ollu NASTOISSA ja haluavat kriisin sattuessa olla käytettävissä yhteiskunnan hyväksi, niin pitäis ehdottomasti olla mahdollista, mahdollisesti saada heidän tiedot, että ei viranomaiset voi kutsuu näitä naisia apuun. Koska viranomaiset ei tuu pärjäämään ilman vapaaehtosia.

Mä näkisin, että meillä kaikilla on sillai – tää on vähän klisee – mutta kunnia syntyä Suomessa. Se on niin itsestäänselvyys, mutta kyl mun mielestä tämmönen varautuminen ja tämmönen kokonaisturvallisuus ainakin 2010-luvun harjoituksissa, että se on se, minkä eteen naiset haluaa panostaa. Ja haluais varmasti panostaa vielä enemmän, jos olis mahdollisuutta, että olis vaikka joku tämmönen rekisteri, mistä vois ottaa sitten resursseja.

Naisten näkemyksissä painottunut omaehtoinen ja vapaaehtoinen vastuunkanto syventää aiempia tuloksia suomalaisten korkeasta maanpuolustustahtodosta (esim. Inglehart, Puranen & Welzel 2015; MTS 2017). Aineistossa maanpuolustustahtoa muokkasivat sukupuolittuneet odotukset ja roolit turvallisuustyössä. Koska naisten asepalvelus perustuu vapaaehtoisuuteen, haastateltavien tapa jäsentää maanpuolustustahtoa rakentui osin valinnanvapauden logiikan varaan. Vastuuta haluttiin kantaa tavalla, joka sopii omaan elämään ja motivaatioon. Tämä eroaa perinteisestä miehiin liitetystä maanpuolustustahtodon tulkinnasta, jossa maanpuolustustahto liitetään usein yhteen miehiä koskevan asevelvollisuuden ja varusmiespalveluksen kanssa (Kosonen, 2019, 14).

Varaamisrekisterin idea kytkeytyy aktiivisen kansalaisuuden periaatteelle, jossa yksilöiden odotetaan kehittävän osaamista ja valmiuksia, joita voitaisiin hyödyntää poikkeusoloissa. Aineistossa aktiivinen kansalaisuus hahmottui keskeisesti naisten vastuuksi täydentää valtiokeskeistä varautumista. Sitä kuvailtiin luonteeltaan oma-aloitteisena ja ennakoivana vastuunkantona. Aktiivinen kansalaisuus on liitetty myös muissa tutkimuksissa ajatukseen siitä, että kansalaisuus ei liity pelkästään oikeuksien nauttimiseen, vaan vaatii aktiivista vastuunkantoa varautumisesta (Riikonen ym., 2019).

Aineistossa kolmas sektori hahmottui väylänä, jonka kautta naiset voivat harjoittaa aktiivista kansalaisuutta ja ottaa laajempaa vastuuta varautumisesta sekä vahvistaa asemaansa yhteisessä turvallisuustyössä. Haastateltavat naiset muovasivat omaa vastuutaan varautumisessa aktiivisen kansalaisuuden rajojen puitteissa osallistumalla varautumiseen ja turvallisuuteen liittyviin koulutuksiin sekä antamalla panoksensa yhteisen hyvän eteen. Siten naiset neuvottelivat omaa asemaansa suomalaisessa kokonaisturvallisuudessa.

Voi olla paloturvallisuus- eli näitten jos tulis isoja tulipaloja, niin meitä voidaan hätyyttää, pyytää sinne avuksi, palolaitoksien. Sit on etsintäpartiot, sit on nää Punasen ristin, erilaisii tapahtumii. Meitä pyydetään erilaisiin tapahtumiin niin kuin lisäävuksi. Näitten koulutus antaa valmiudet, täällä on hyvin laajoja erilaisia koulutuksia, jotka antaa mahdollisuudet olla apuna, vaikka ei ollakaan ammatti-ihmisiä jossain tietyssä asiassa. Mutta on tarpeeksi tietoa siitä, että pystytään olemaan lisääpuna siellä.

– – kun Suomessakin tämä elämä on mennyt vähän turvattommaksi, niin sen takia naisetkin hakeutuu mielestäni enemmänkin vielä sitten, että ne haluaa kouluttautua ja olla valmiita kaiken näkösiin katastrofitilanteisiin ja tämmösiin.

Käsitteet, kuten laaja maanpuolustus ja kokonaisturvallisuus ovat mahdollistaneet sen, että esimerkiksi varautumisen sukupuolittunutta vastuunjakoa ei ole ollut tarvetta kyseenalaistaa (Tallberg, 2025, 16). Käsitteiden kautta valtiollisen varautumisen ja sotilaallisen puolustuksen täydentävistä ja tukevista vastuista pyritään luomaan osa maanpuolustusta ja siten merkityksellisiä. Pieni vähemmistö haastateltavista kuitenkin kritisoi tämän tapaista osallistamista, joka asettaa naiset asevelvollisuuden

ulkopuolisina hoivaajiksi, sivustakatsojiksi ja sotilaallisen maanpuolustuksen tukijoiksi. Seuraava sitaatti paljastaa, että naisten täydentävä varautumisvastuu ei näyttäytynyt kaikkien haastateltavien mielestä mielekkäänä.

Ja mua ärsyttää se, että naisille tarjotaan aina sit just vaan semmosta, että muonitus ja jotain, et menkää te nyt keittää kahvia tonne. Se on tosi ärsyttävää. Sen takia mä en ainakaan halua osallistua mihinkään semmoseen, ja mä ärsyynnyn, kun niistä edes puhutaan.

Kuten aiemmin kävi ilmi, osa haastateltavista myös hyväksyi sukupuolittuneen vastuunjaon turvallisuustyön kentällä. Näissä kertomuksissa aktiivinen kansalaisuus ei näyttäytynyt sukupuolittuneen varautumisvastuun haastajana, vaan tapana toteuttaa sitä. Eräät haastateltavat liittivät naisten vastuiksi esimerkiksi hallinnollisia ja tukitehtäviä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon.

Naisten kohdalla tietenkin huolto on yksi [tehtävä], evakuointi on toinen ja sitten kaikennäkönen toimistotyö, esikuntatyöskentely. Ja sitten kuljetukset, autonrattiin. Ja just nimenomaan semmoinen naisväki, jolla ei ole tätä puolustusvoimien antamaa koulutusta, mutta tämmösii tehtävii kykenis hoitamaan.

Elikkä nää naiset, jotka siellä [Maanpuolustusnaisissa] on näitä iäkkäämpiä, niin ne on ollu pitkään mukana ja ne on ollu heijän puolisoidensa, jotka on näitä aktiivikertausharjoituksis tai kapiaisia käyviä, niin ne on ollu tukemassa niitten harjotustoimintaa. Eli ne on ne, jotka puolustaa, ne puoliso ja sit se. Niin kuin silleen, koska ennen ei ollu naisten asepalvelustakaan, niin se on ollu ihan luonnollinen siinä, että nää muonittaa ja kerää varoja siihen ja hankkii varusteita. Eli huolto, huoltopuolta. --

Näin naisten vastuu valtiokeskeisen varautumisen täydentäjinä määrittyi käsittämään sellaisia tehtäviä, jotka ovat perinteisesti naisten vastuulla suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Sukupuolittunut vastuunjako varautumisen saralla heijastaa siten jokseenkin työmarkkinoiden sukupuolittunutta segregatiota Suomessa. (Attila ym., 2018, 24-25; Hart & Tallberg, 2020, 129, 135, 145-146; Raijas & Varjonen, 2007, 271).

Myös aikaisemmin varautumisen on havaittu jakautuvan sukupuolittuneiden roolien mukaisesti (esim. Hart & Tallberg, 2020, 129, 135, 145-146; Heidenstrøm & Throne-Holst, 2020, 8). Sukupuolittunut työnjako varautumisessa muodostaa kiinnostavan kontrastin siihen, miten naiset ovat suomalaisessa hyvinvointivaltiossa muuten suhteellisen tasa-arvoisessa asemassa (esim. Teigen & Skjeie 2017). Vaikka sukupuolten tasa-arvo on Suomessa jopa kansallinen ylpeydenaihe (esim. Kantola ym., 2020), se ei tutkimusaineiston perusteella näyttänyt ulottuvan varautumisen kentälle.

Naisten täydentävä varautumisvastuu voidaan tulkita myös jatkumoksi Lottien toiminnalle, jossa naisten vastuiksi muodostuivat aseellisen maanpuolustuksen tukitehtävät (Virtanen ym., 2017, 12-13). Havainto on yhtäläinen Tallbergin (2025) huomion kanssa siitä, miten maanpuolustuksen historiassa on toistunut vastuunjako, jossa naisten vastuulla on sotilaallisen maanpuolustuksen täydentäminen. Tutkimusaineistossa Lottien perintöä pidettiin historiallisesti merkityksellisenä ja arvostettavana. Jatkumon myötä haastateltavat pitivät naisten aktiivista kansalaisuutta ja vastuuta turvallisuustyössä tärkeänä, mutta erilaisena kuin miesten. Näin ollen Lottien perintö tarjosi varautumisvastuun kontekstissa legitimizeetin naisten varautumisvastuille, mutta myös rajasi naisten aktiivisen kansalaisuuden käsittämään vain tietynlaista vastuunkantoa.

– – no ehkä joku tämmönen vanha tulee mieleen, joku lotta, lotat tai jotain tämmösii. Ehkä sieltä se on perua, että naiset on, haluaa edelleen olla aktiivisia mukana.

Naisten varautumisvastuunotto ei ollut aineistossa kuitenkaan luonteeltaan passiivista alistumista kokonaisturvallisuuden ulkopuolelle. Aktiivinen kansalaisuus ilmensi naisten puheessa aseman määrittämistä kokonaisturvallisuuden toimijoiksi täydentäviin tehtäviin. Täydentävät tehtävät koettiin tuttuina ja niihin koettiin olevan osaamista. Siten osallistuminen turvallisuustyöhön sukupuolittuneen varautumisvastuun sisällä toimi osalle haastateltavista turvallisena ja totuttuna tapana olla yhteiskunnalle hyödyllinen aktiivinen kansalainen. Vaikka tämä ei haastanut sukupuolittunutta vastuuta varautumisessa, se havainnollisti sitä, miten aktiivinen kansalaisuus voi ilmetä myös sukupuolittuneen vastuun sisäisenä neuvotteluna.

5.3 Varautumisvastuu oikeuksien ja velvollisuuksien välisenä vastavuoroisuutena

Aineistossa varautumisvastuu jäsenyi sekä oikeutena että velvollisuutena ja niiden vastavuoroisuutena. Vastuu ei näyttäytynyt ulkoapäin määrättyinä, vaan kansalaisuuden ja osallisuuden kautta omaksutuksi velvollisuudeksi osallistua yhteiseen turvallisuuteen. Tämä jäsenyi teemaan *Varautumisvastuu oikeuksien ja velvollisuuksien vastavuoroisuutena*, jossa korostuivat kansalaisuus ja yhteiskuntaan kuulumisen velvollisuuksien perustana, naisten moraalinen velvollisuus, vapaaehtoinen asepalvelus naisten oikeutena, kansalaisvelvollisuuksien ja -oikeuksien välinen suhde sekä puolustamisen arvoinen historiallinen perintö. Nämä luokat muodostivat kokonaisuuden, jossa varautumisvastuu ymmärrettiin yhteisenä vastavuoroisuuteen perustuvana vastuuna, joka sisälsi sukupuolittuneita vivahteita.

Yhteiskuntaan kuulumisen ja kansalaisuuden kokemukset loivat keskeisen perustan varautumiseen kytkeytyvien oikeuksien ja velvollisuuksien merkityksellistymiselle. Eräs haastateltavista piti selvänä, että ”[k]yllä se on meidän kansalaisvelvollisuus tämä turvallisuus”. Siten aineistossa kansalaisvelvollisuudet edellyttivät osallisuuden tunnetta. Osallisuus vahvisti kokemusta yhteisestä yhteiskunnasta, jonka eteen jokaisen on tehtävä jotain. Siten varautumisvastuu hahmottui osallisuuden ja kansalaisuuden myötä sisäistetyksi osaksi yhteiskuntaan kuulumista. Samankaltaisesti Salminen ja kumppanit (2021) ovat havainneet, että ihmiset kantavat mielellään vastuuta asioista, joiden osaksi he kokevat kuuluvansa.

Kuten edellisestä alaluvusta kävi ilmi, varautumisen tehtävät koettiin sukupuolittuneina. Kansalaisuus- ja osallisuuspuhe sekä yhteisestä vastuusta puhuminen kuitenkin häivyttivät sukupuolittunutta työnjakoa varautumisessa. Puheessa varautuminen näyttäytyi usein yhteisenä vastuuna, eikä siihen liittyviä vastuita sukupuolitettu. Kansalaisuuspuhe toimi siten tasa-arvoistavana kehyksenä, joka loi vaikutelman universaalista vastuusta. Samankaltaisesti Suomessa on rakennettu pitkään kansalaisuuden universaalialia ihannetta, joka piilottaa sukupuolittuneet vastuut ja työnjaon (esim. Pietrzak, 2023; Roman ym., 2021). Kuten

seuraavista sitaateista käy ilmi, osa haastateltavista naisista omaksui tämän ihanteen puhuessaan kansalaisvelvollisuuksista universaaleina.

Kun se kuuluu se maanpuolustus kaikille. Niin, mun mielestä silleen ihan kaikille. Ja just se on kansalaistaito tietyllä tavalla.

Mutta tuohon, että kenelle turvallisuuden tuottaminen ja ylläpitäminen, kenen pitää puolustaa Suomea, niin mä ajattelen niin, että me ollaan kuitenkin edelleen oikeasti aika pieni maa niin kuin juhlapuhetasolla, niin kaikkien tehtävä on puolustaa Suomea.

Yhteisestä vastuusta puhuminen voi kieliä siitä, että haastateltavat ovat omaksuneet tasa-arvon ihanteen ja ajatuksen universaalista vastuusta, mutta todellisuudessa niitä ei kuitenkaan täysin hyväksytty. Siten yhteisestä vastuusta puhuminen muodosti ristiriidan sukupuolittuneiden varautumisvastuiden kanssa. Tasa-arvon ihannetta varautumisen kentällä voi olla myös vaikeaa toimeenpanna toiminnan sisältä päin, kun Naisten valmiusliitto ohjaa naisia sotilaallista maanpuolustusta tukeviin tehtäviin (Naisten valmiusliitto, 2025b). Lisäksi on mahdollista, että tasa-arvon ideaa pidetään hyvänä, mutta konkreettisesti sen toimeenpanoon esimerkiksi asevelvollisuuden saralla ei olla valmiita.

Vaikka kansalaisuuspuheella häivytettiin sukupuolittunutta vastuunjakoa varautumisessa, miehillä nähtiin olevan kuitenkin enemmän osaamista ja resursseja osallistua varautumiseen asepalveluksen myötä. Naisten vapaaehtoinen asepalvelus koettiin aineistossa mahdollisuutena kerryttää samankaltaisia resursseja kuin miehillä. Siten naisten vapaaehtoinen asepalvelus hahmottui väylänä ja jopa oikeutena kantaa laajemmin vastuuta varautumisesta. Vapaaehtoisen asepalveluksen koettiin tarjoavan naisille keino osallistua aktiivisemmin suomalaisen hyvinvointivaltion kokonaisturvallisuuteen ja sotilaalliseen maanpuolustukseen. Asepalvelukseen myönteisesti suhtautuminen voi kieliä siitä, että se koettiin naisten keinona tasapainottaa oikeuksien ja velvollisuuksien välistä suhdetta. Konkreettisesti myönteinen suhtautuminen ilmeni muun muassa siinä, miten naisten vapaaehtoisen asepalveluksen synty arvioitiin yksimielisesti positiiviseksi kehitykseksi. Lisäksi useat

haastateltavat myös harmittelivat, ettei heidän nuoruudessaan ollut vielä juridista oikeutta suorittaa asepalvelusta.

Itse lähtisin kyllä [suorittamaan palvelusta], jos kutsunnat olisi, jos olisin sen ikäinen, mutta se juna meni. Sama meillä [yhdistys]toiminnassa niin, jokainen nainen allekirjoittaisi sen, että lähtisi.

Ja mä olisin aikoinaan halunnu lähteä asepalvelukseen, mut sillon naiset ei vielä päässy. Et mä olin just sit siinä, et mä taisin täyttää seuraavana vuonna mä olisin päässy, et jos mä olisin ollu vuotta nuorempi, niin mä olisin päässy. Ja se oli semmonen asia, mikä harmitti ihan hirveesti ja harmitti myös mun isääni tosi paljon. --

Haastateltavat eivät kuitenkaan määritelleet kansalaisvelvollisuuksia vain juridisina velvollisuuksina, vaan myös moraalisisina velvollisuuksina. Näihin kuului esimerkiksi vastuun kantaminen varautumisesta, osallistuminen turvallisuustyöhön ja turvallisuustaitojen kehittäminen. Siten yksilön rooli hyvinvoinnin – tässä tapauksessa varautumisen – tuottajana korostui aineistossa. Erityisesti naisilla koettiin olevan vastuu osallistua asevelvollisuuden ulkopuolisina näiden moraalisten velvollisuuksien toteuttamiseen. Jokaisen kansalaisen – myös asevelvollisuuden ulkopuolisten naisten – aktiivisuus turvallisuuden ylläpitämisessä nähtiin toivottavana. Samalla kokemus varautumisvastuusta jokaisen kansalaisen velvollisuutena on linjassa kehityksen kanssa, jossa vastuuta varautumisesta ja turvallisuudesta siirretään valtiolta yksilölle (esim. Croweller & Tschakert, 2021; Throne-Holst ym., 2015).

Naisilla koettiin olevan velvollisuus kehittää valmiuksia selviytyä kriiseistä ja ylläpitää toimintakykyä. Passiivisuus varautumisessa nähtiin aiheuttavan ylimääräistä taakkaa yhteisöille ja yhteiskunnalle. Auttamisen kohteena oleminen poikkeusoloissa kuvailtiin aineistossa yksimielisesti negatiivisena asiana. Eräs haastateltavista painotti, että ”on se aika tärkeä, että kaikilla olis semmoset perusvalmiudet [kohdata kriisi]”. Myös eräs toinen haastateltavista korosti, ettei pidä olla ” -- ensimmäisenä siellä [onnettomuuspaikalla], että apua tulkaa auttamaan”. Samankaltaisesti Hart (2022) havaitsi naisten kuvailevan resilientin kansalaisen ihannetta, joka kykenee kohtaamaan kriisejä.

-- Tavallaan se maanpuolustus on sitäkin, että sulla pysyy se toimintakyky ja osaat kriisitilanteen tullessa toimia, auttaa muita. Niin mun mielestä hyvä motto on ”ole auttaja, älä autettava”. --

Kriisivalmiuksien lisäksi haastateltavat painottivat valppautta ja uhkien havainnointikykyä. Konkreettisina uhkina pidettiin muun muassa kyberuhkia, Venäjää ja disinformaatiota. Tällaiset uhkakäsitykset syvensivät naisten kokemaa vastuuta aktiivisina kansalaisina sekä korostivat turvallisuuden merkitystä hyvinvoinnin osa-alueena.

-- mutta pitäähän meidän olla valppaana, ja sanotaan, että tällanen... kyberuhat, kaikki tän tyyppiset, kaikki valemedia, tai tällänen, näähän on ihan selkeitä. Ei me olla missään lintukodossa.

Velvollisuuksien yhteydessä esiintyi näkemyksiä naisten oikeuksien ja velvollisuuksien välisestä vastavuoroisuudesta. Osa haastateltavista koki, että kansalaisuuden tuomat oikeudet vaativat vastavuoroisesti myös panosta, eli velvollisuuksien toteuttamista. Esimerkiksi turvallisuudesta nauttiminen nähtiin oikeutena, joka vaatii velvollisuuksien toteuttamista. Maanpuolustus voidaankin hahmottaa työnteon kaltaisena vastuuna, jonka kautta avautuu pääsy oikeuksiin (Turner, 2001, 192). Tämä heijastaa 1990-luvulta alkanutta kehitystä suomalaisessa hyvinvointivaltiossa, jossa on painotettu aktiivista kansalaisuutta ja velvollisuuksien toteuttamista oikeuksien eteen (Saastamoinen, 2010, 230-233). Samankaltaisesti Riikonen ja kumppanit (2019, 165) havaitsivat tutkimuksessaan maanpuolustuksen kentällä ilmenevän vastavuoroisuuteen perustuvan kansalaisuuskäsityksen, jossa kansalaisilla nähtiin olevan vastuu maanpuolustuksellisten velvollisuuksien toteuttamisesta oikeuksiensa eteen.

-- Aina sanon, että ei ole oikeuksia ilman velvollisuuksia. Että joskus aina ajatteli, että onko liiankin hyvin nämä etuudet ja kaikki turvattu vailla vastiketta. Kyllä minä näkisin, että jokaisella on potentiaalia johonkin.

Mielenkiintoista on se, että vaikka naisia ei koske asevelvollisuus, he puhuivat silti oikeuksien ja velvollisuuksien välisestä vastavuoroisuudesta ikään kuin heillä olisi miesten kanssa yhtäläinen velvollisuus osallistua turvallisuustyöhön. Siten naiset

vaikuttivat omaksuneen vastavuoroisuuden periaatteen varautumisen saralla, vaikka juridisesti heidän velvollisuutensa eroavat miesten velvollisuuksista.

Naisten näkemykset velvollisuuksista voivat olla peräisin suomalaisessa hyvinvointivaltiossa vallitsevasta laajemmasta vastavuoroisuuden ajatuksesta. Kuten aiemmin kävi ilmi, valtion vastuulla on järjestää maanpuolustus ja ylläpitää turvallisuutta suojaamalla kansalaisia esimerkiksi sosiaalisilta riskeiltä.

Vastavuoroisesti kansalaisilta odotetaan velvollisuuksien, kuten maanpuolustusvelvollisuuden toteuttamista, mikä korostui myös haastateltavien näkemyksissä. (Andersen, 2012, 4; Kosonen, 2019, 6-7.) Suomalaisesta hyvinvointivaltiosta on tunnistettavissa myös muualla vastavuoroisuuden piirteitä esimerkiksi hyvinvointivaltion palvelujen ja verojen maksun välisessä suhteessa (Kujala & Danielsbacka, 2015, 64-65, 75-77).

Oikeuksien ja velvollisuuksien välistä vastavuoroisuuden kokemusta vahvistivat naisten käsitykset puolustamisen arvoisista asioista Suomessa. Haastateltavat kokivat, että suomalaisessa hyvinvointivaltiossa on useita puolustamisen arvoisia asioita, joista kansalaisilla on nykyisin oikeus nauttia ja joita tulee siksi puolustaa. Kansalaisuus ja osallisuus muovasivat itsenäisyydestä ja autonomiasta yhteisen varautumisvastuun kannalta merkityksellisiä ja puolustamisen arvoisia asioita. Naisten kokemus näistä arvoista vahvasti puolestaan moraalista velvoitetta kantaa vastuuta varautumisesta. Menneisyyden uhraukset ja saavutukset nähtiin osana kansallista historiallista perintöä, jonka säilyttäminen edellyttää myös naisten vastuunkantoa. Siten vapaaehtoinen maanpuolustustoiminta näyttäytyi osalle haastateltavista naisista ikään kuin vastapalveluksena valtiolle. Vastapalveluksen kokemus syntyi niistä oikeuksista, joista he ovat saaneet nauttia, kun asevelvollisuuden suorittaminen ei ole tai ei ole ollut naisille mahdollinen vaihtoehto. Näin vastavuoroisuuden logiikka laajeni koskemaan myös Naisten Valmiusliiton toimintaa.

[Puolustamisen arvoista on se], että me saahaan ite päättää omista asioista, itsenäisyys. Kyllähän se se on. Että sitä ollaan tarpeeks oltu noitten naapurivaltojen alla ja tietään, että mitä se on silloin ollut. Kyllä tämä on ollut

sata vuotta varmaan hienoa aikaa. Ja kuka on sen tässä elänyt ja nähnyt ja kehittynyt ...itsenäisyys. --

Eli se velvollisuus puolustaa sitä, mitä on itsellään. Se on ehkä se kaikkein tärkein. Ja sit tietenki se, puolustaa sitä, mitä me ollaan saavutettu eli sitä perinnettäkin pitäisi puolustaa.

Naisten kertomuksissa elävät tulkinnat ja kertomukset sotahistoriasta vahvistivat kokemusta varautumisvastuusta vastapalveluksena ja velvollisuutena. Konkreettisesti tämä ilmeni, kun haastateltavat perustelivat osallistumistaan ja puolustushenkisyyttään sukunsa yhteydellä sotahistoriaan. Oman suvun yhteys sotiin koettiin keskeisenä syynä osallistua Naisten Valmiusliiton toimintaan ja ottaa vastuuta varautumisesta sitä kautta. Samankaltaisesti Riikonen ja kumppanit (2019) havaitsivat, että maanpuolustukseen osallistuminen hahmotetaan vastapalveluksena sodassa kaatuneille. On siten mahdollista, että vaikka naisia ei koske samanlaiset velvollisuudet kuin miehiä, muodostaa sotahistoria moraalisen velvollisuuden toteuttaa vastavuoroisuutta.

-- isän suvun puolelta nyt on kaikki nämä sotajutut kerrottu ja nämä kaikki. Tuli sellanen isänmaallinen henki ja muuta. Haluaa olla sitten puolustamassa tätä Suomee sillä nyt, mitä ite pystyy.

Kiinnostavaa aineistossa oli lisäksi se, että osa haastateltavista koki ensi sijassa puolustamisen arvoisena hyvinvointivaltion ominaispiirteisiin liittyvät asiat, kuten hyvinvointivaltion tuottaman tasa-arvon, yhteiskunnallisen huolenpidon ja palvelut. Ne koettiin asioina, joita on rakennettu pitkään, ja joita tulee siten vaalia kantamalla vastuuta varautumisesta. Toisaalta, kuten aiemmin kävi ilmi, vaikka tasa-arvoa pidettiin yksimielisesti puolustamisen arvoisena asiana, sen ulottaminen asevelvollisuuteen ei saanut merkittävää kannatusta osakseen.

No, mä ajattelen, että se meidän yhteiskunnallinen huolenpito ja se, että me ollaan, tai vuosikausien saatossa ollaan rakennettu tätä meidän nykyistä hyvinvointiyhteiskuntaa ja sosiaaliturvajärjestelmää, jonka tavoitteena on suojata

niitä heikommassa asemassa olevia, niin ajattelen, että se on ehottomasti puolustamisen arvoista.

Tässä yhteydessä maanpuolustustahto sisälsi halun suojella sellaisia hyvinvointivaltion rakenteita, joiden katsottiin edistävän hyvinvointia yhteiskunnassa. Puolustamisen arvoisena ei siis koettu ainoastaan valtiota ja sen rajoja, vaan laajemmin myös sen tuottamaa tasa-arvoa ja hyvinvointia. Siten maanpuolustustahto ei rajoittunut ulkoisiin uhkiin varautumiseen, vaan sisäisen turvallisuuden ja yhteiskunnallisen huolenpidon säilyttämiseen. Sosiaalipolitiikalla on tässä keskeinen rooli, sillä sen avulla pyritään turvaamaan tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus yhteiskunnassa, mikä vahvistaa kansalaisten kokemusta yhteisestä varautumisvastuusta (Kosonen, 2019, 27, 41).

6 Johtopäätökset

Tutkielmassani tarkastelin haastatteluaineiston avulla sitä, millaisena asevelvollisuuden ulkopuoliset Naisten Valmiusliiton toimintaan osallistuvat naiset ymmärtävät varautumisvastuun suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Haastateltavat osallistuvat vapaaehtoisesti Naisten Valmiusliiton toimintaan ja ovat siten lähtökohtaisesti kiinnostuneita varautumisesta ja turvallisuuteen liittyvien valmiuksien kehittämisestä. Heille tyypillistä on valtiomyönteisyys ja aktiivisen kansalaisuuden ihanteen omaksuminen.

Ensinnäkin varautumisvastuu hahmottuu tulosteni pohjalta ensisijaisesti valtiokeskeisenä. Valtiokeskeisyys varautumisessa seuraa suomalaisen hyvinvointivaltion perinnettä, valtiokeskeistä riskikulttuuria ja on linjassa aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa (esim. Cornia, Dressel & Pfeil, 2016; Julkunen, 2006, 18; Kuhnle, 2019, 5-7). Haastateltavien korkea luottamus instituutioihin on linjassa myös aikaisempien tutkimustulosten kanssa (esim. Kujala & Danielsbacka, 2015, 75; Marozzi, 2015; Oksanen ym., 2020; Vuorensyrjä & Fagerlund, 2016, 5). Valtiokeskeisen vastuun hyväksyminen konkretisoituu asevelvollisuusjärjestelmän kannatuksena ja hyväksymisenä. Keskeistä on, että asevelvollisuuden määrittämä sukupuolittunut varautumisvastuunjako koetaan pääosin neutraalina. Sen seurauksena valtiokeskeinen ja sukupuolittunut varautuminen hahmottuu hyväksyttynä osana yhteiskuntaa.

Nykyisen asevelvollisuusjärjestelmän hyväksyminen voi osittain selittyä sillä, että siihen perustuva sukupuolittunut vastuunjako koetaan edelleen toimivana ratkaisuna maanpuolustuksellisen varautumisen järjestämisessä (Kosonen ym., 2019; Tallberg, 2025, 39). Lisäksi Suomessa asevelvollisuusjärjestelmä ei ole aiheena merkittävästi politisoitunut. Suomessa ei ole tahoja, joka aktiivisesti yrittäisi nostaa asevelvollisuusjärjestelmän epätasa-arvoisuuden poliittisen keskustelun keskiöön. Vähäinen politisoituminen voi olla osasyynä sille, miksi järjestelmä on pysynyt pitkään muuttumattomana, ja miksi siihen suhtaudutaan neutraalisti. (Tallberg, 2025, 8.) Toisin sanoen muutos sukupuolittuneesta varautumisvastuusta sukupuolineutraaliksi ei ole saanut sen tarvitsemaa poliittista kipinää. Siten esimerkiksi nykyisen järjestelmän

vaihtoehtona esitetty kansalaispalvelus ei saa aineistossa merkittävää kannatusta osakseen.

Toisaalta on huomioitava, että suurin osa haastateltavista on keski-ikäisiä (Hart, 2022, 408). Nuorten ikäluokkien on havaittu kannattavan nykyistä tasa-arvoisempaa asevelvollisuusjärjestelmää (Jukarainen, 2010). Tämän myötä on mahdollista, että tutkimustulokset olisivat olleet toisenlaisia, jos aineiston ikäjakauma olisi ollut suurempi. Koska nuorten keskuudessa ollaan avoimempia tasa-arvoiselle asevelvollisuudelle, on mahdollista, että tulevaisuudessa suomalaisen hyvinvointivaltion tasa-arvotavoitteet ulottuvat myös varautumisen kontekstiin. Jatkossa on tärkeää tutkia, liittyykö tasa-arvoisen asevelvollisuuden kannattaminen siihen, että nuoret ovat lähtökohtaisesti avoimempia uudistuksille vai siihen, että yleinen asenneilmapiiri on muuttumassa.

Toiseksi analyysini osoittaa, että naisten vastuu varautumisesta rakentuu perinteisten sukupuoliroolien varaan. Naisten tehtäviksi varautumisessa ymmärretään muun muassa hoivaaminen, organisointi, muonitus ja hallinnolliset tehtävät. Naisten vastuu käsitetään siten perinteisten sukupuoliroolien mukaisena täydentävänä vastuuna. Tällainen työnjako heijastaa laajempaa sukupuolten välistä segregatiota työmarkkinoilla (esim. Attila ym., 2018, 24-25; Hart & Tallberg, 2020, 129, 135, 145-146; Raijas & Varjonen, 2007, 271).

Samankaltainen näkemys naisten roolista näkyy myös analyysissäni käyttämän aineiston keräämisen jälkeen vuonna 2025 luodussa *Raskaana ei rintamalle* -kansalaisaloitteessa. Aloite painottaa naisten perinteisiä vastuita suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Kansalaisaloite korostaa naisten ensisijaista vastuuta äiteinä sotilaallisen puolustuksen sijasta. Sen tavoitteena on varmistaa, että reserviläisnaisia ei voisi kutsua rintamalle raskaana tai vastasyntyneinä. (Kansalaisaloite.fi, 2025.) Kuten tutkimusaineistossa, myös julkisessa keskustelussa pohditaan siten sitä, millainen naisten vastuu nykypäivänä on. Toisaalta kannatetaan kokonaisturvallisuuden mukaista varautumisvastuuta, mutta toisaalta vastuuta ei nähdä sukupuolineutraalina.

Naisten täydentävä rooli varautumisessa korostuu lisäksi keskusteluissa, joissa pohditaan asevelvollisuuden tulevaisuutta. Keskustelua asevelvollisuuden

tulevaisuudesta käydään, koska miesikäluokkien pieneneminen herättää huolta riittävän reservin jatkuvuudesta. Näissä keskusteluissa naiset nähdään usein kuitenkin reserviä paikkaavana resurssina, eikä itsenäisenä osana maanpuolustusta. Naisten potentiaali maanpuolustuksellisessa mielessä tunnutaan tunnistavan vasta, kun muita vaihtoehtoja ei ole. Tätä ajattelutapaa heijastavat myös Puolustusvoimain komentaja kenraali Janne Jaakkolan näkemykset naisten asevelvollisuudesta. Hän toteaa, että miesikäluokkien pienentyessä reservin kokoa on paikattava naisilla. (Raivio ym., 6.12.2025.) Siten nykypäivänä kuin myös aineistonkeruun aikaan naisten varautumisvastuu näyttäytyy ennen kaikkea täydentävänä.

Kolmanneksi analyysini perusteella varautuminen hahmottuu velvollisuuksien ja oikeuksien välisenä vastavuoroisuutena, mikä on linjassa aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa (esim. Riikonen ym., 2019, 165). Oikeus turvallisuuteen ymmärretään vaativan vastavuoroisesti naisilta velvollisuuksien toteuttamista. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että vaikka naisia ei koske suomalaisessa hyvinvointivaltiossa identtiset velvollisuudet kuin miehiä, he silti kokevat olevansa moraalisesti yhtä lailla velvollisia ylläpitämään turvallisuutta kuin miehet. Konkreettisesti tämä näkyy esimerkiksi siinä, miten naiset kokevat velvollisuutta kehittää valmiuksiaan selviytyä poikkeusoloista. Samankaltaisesti reserviläisliittojen kyselytutkimuksessa, selviää, että naiset harjoittavat miehiä aktiivisemmin arjen turvallisuuteen liittyviä taitoja (Nevalainen, 25.11.2025).

Aktiivisuuden ihannointi ja moraalisen velvollisuuden omaksuminen voivat laajemmin kieliä siitä, miten aktivointipolitiikka ulottuu myös osaksi varautumista. Haastateltavat omaksuvat kehityksen, jossa valtion vastuuta turvallisuuden ylläpitämisestä siirretään yksilöille. Myös naisten on toimittava aktiivisena osana kokonaisturvallisuutta, vaikka juridisesti he eivät ole vastuussa varautumisesta samalla tavalla kuin miehet. Toisaalta naisten aktiivisuus varautumisessa voi myös olla yksinkertaisesti seurausta korkeasta maanpuolustustahdosta ja suomalaisten yleisestä maanpuolustusmyönteisyydestä (MTS, 2017; MTS, 2025).

Kokonaisuudessaan tutkielmani tulokset osoittavat, miten kulttuuriset käsitykset sukupuolittuneista vastuista muuttuvat hitaasti. Naisilla ymmärretään olevan

varautumisvastuuta, mutta se koskee pääasiassa sotilaallisen varautumisen tukemista ja muista huolenpitoa. Näin ollen voidaan todeta, että keskustelusta, jota käytiin Elisabeth Rehnin ministerikaudella 1990-luvulla ei olla päästy pitkälle. Myös tuolloin naisten potentiaali maanpuolustuksessa ymmärrettiin käsittävän pitkälti aseellista varautumista tukevia tehtäviä (Ahlbäck, 2022). Tämä osoittaa, kuinka syvälle sukupuolittuneet vastuunjaot ovat juurtuneet osaksi kansalaisuutta. Se voi myös selittää, miksi sukupuolittunut vastuunjako varautumisessa näyttäytyy edelleen neutraalina ja luonnollisena naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta huolimatta.

Toisaalta sukupuolittunut vastuunjako varautumisessa herättää kysymyksen siitä, eikö tasa-arvoinen varautumisvastuun jakautuminen olisi turvallisuuden kannalta etu, koska tasa-arvo on osa turvallisuutta (esim. Wilkinson & Pickett, 2011, 157-167, 202-203, 307-308). Samalla myönteinen suhtautuminen asevelvollisuuden muodostamaan sukupuolten väliseen työnjakoon luo kiinnostavan poikkeuksen suhteessa suomalaisen hyvinvointivaltion laajoihin tasa-arvotavoitteisiin. Niissä sukupuolten välinen yhdenvertaisuus on keskeisessä asemassa. (Kujala & Danielsbacka, 2015, 37, 45-51, 63.) Toisin sanoen, vaikka suomalaisessa hyvinvointivaltiossa tavoitellaan sukupuolten tasa-arvoa muilla osa-alueilla, tavoite ei kuitenkaan ylety varautumisen saralle (esim. Eräsaari, 2014, 32; Van Gerven, 2022). Samalla tutkielmani tulokset eivät tukeneet Tallbergin (2025, 39) huomiota siitä, että tasa-arvon vahvistuminen yhteiskunnassa nakertaisi asevelvollisuuden legitimizeettiä.

Valtiollisen varautumisen kehityssuunta kohti tasa-arvoa on kuitenkin vahvistunut analyysissä käyttämäni aineiston keräämisen jälkeen. Puolustusvoimien tavoitteena on panostaa sukupuolten yhdenvertaisuuteen ja lisätä naisten hakeutumista vapaaehtoiseen asepalvelukseen miesikäluokkien pienentyessä (Puolustusvoimat, 2023; Tallberg, 2025, 10; Puolustusministeriö, 2021, 74). Naisten määrän kasvattamisen taustalla on pyrkimys lisätä tasa-arvoa (esim. Puolustusministeriö, 2021, 74), mikä viittaa siihen, että sukupuolittunutta varautumisvastuuta pyritään muuttamaan. Tästä tavoitteesta konkreettisina esimerkkeinä voidaankin nimetä kutsuntauudistuskokeilu, varushenkilö-termin käyttöönotto ja yhteistuvat. Näistä merkittävimpana muutoksena voidaan pitää tavoitetta järjestää koko ikäluokalle yhteiset kutsunnat osana oppivelvollisuutta. Suunnitteilla olevan uudistuksen

tavoitteena on kannustaa myös yhä useampaa naista hakeutumaan naisten vapaaehtoiseen asepalvelukseen. (Reunanen & Lakka, 2023; STT, 2025.) Varushenkilönsanan haltuunotto Puolustusvoimissa varusmies-termin sijasta (Puolustusvoimat, 2024, 28) puolestaan kielii siitä, kuinka varautumiseen ja turvallisuuteen liittyvää kieltä avataan kaikille sukupuolille. Muutos ei ole pelkästään kielellinen, vaan myös symbolinen. Se viestii tahtotilasta avata maanpuolustusta myös muiden kuin miesten tehtäväksi.

On kuitenkin huomioitava, että historiallisesti tasa-arvoon tähtäävä muutos ei ole ollut lineaarista. Myös varautumisvastuun tasa-arvokehityksen on havaittu olevan epäjohdonmukaista. (Salomaa, 2025, 39.) Analyysini tulokset osoittavat, että epäjohdonmukaisuus kehityksessä kumpuaa osittain epävarmuudesta muuttaa totuttua. Tosiasia kuitenkin on, että tarve naisten vastuun laajentamiselle on olemassa, jotta riittävä reservi pystytään turvaamaan myös tulevaisuudessa (esim. Puolustusvoimat, 2023; Raivio ym., 2025; Puolustusministeriö, 2021, 74). Näin ollen varautumisen saralla muutos kohti naisten suurempaa osallisuutta on väistämätön. Kuten naisten vapaaehtoisen asepalveluksen perustamisen yhteydessä aikanaan, myös nyt keskeinen kysymys kuuluu, milloin yleinen asenneilmapiiri on valmis muutokselle.

Tutkielmani ajankohtaisuuden ja aineistoni valikoituneisuuden takia aihetta on tärkeää tutkia lisää. On esimerkiksi huomioitava, että aineistoni on kerätty ennen Venäjän vuonna 2022 aloittamaa hyökkäyssotaa (Hart, 2021b). Vuoden 2022 jälkeen vapaaehtoisen maanpuolustuksen suosio on kasvanut huomattavasti ja reservistä eroamisten määrä lisääntynyt (Kaarkoski, Häkkinen & Kilpeläinen, 2024). Lisäksi 2020-luvulla Suomi on hyväksytty Naton jäseneksi ja suomalaisessa hyvinvointivaltiossa on harjoitettu aktiivista tasa-arvopolitiikkaa maanpuolustuksen saralla (Puolustusvoimat, 2025; Salomaa, 2025, 36-38). Nämä kehityskulut ovat voineet muuttaa käsitystä varautumisvastuista. Tulevaisuudessa olisi siksi kiinnostavaa tarkastella, millaisena varautumisvastuu ymmärretään nykyisessä turvallisuusympäristössä ja peilata näitä havaintoja tämän tutkielman tuloksiin. Nähdäänkö naisten varautumisvastuu nykyisessä, lähemmäksi siirtyneiden turvallisuusuhkien kontekstissa aiempaa merkittävämpänä?

Tuloksia pohdittaessa on lisäksi huomioitava aineistonkeruun konteksti.

Tutkimustuloksiin on voinut vaikuttaa se, että haastatteluaineisto on kerätty Naisten valmiusliiton kontekstissa. Naisten valmiusliiton koulutusohjelmaan on kirjattu tavoite yksilön henkilökohtaisten tietojen ja taitojen vahvistamisesta, viranomaisten toiminnan täydentämisestä ja sotilaallisen varautumisen tukemisesta (Naisten Valmiusliitto, 2025b). Siten toiminta itsessään voi ohjata haastateltavia suhtautumaan myönteisesti valtioon ja tulkitsemaan omaa rooliansa valtiota täydentävänä. Samalla kynnyksellä kyseenalaistaa naisten varautumisvastuuta tai valtiollista varautumista suomalaisessa hyvinvointivaltiossa voi olla korkea valtiomyönteisen toiminnan sisältä.

Huomionarvoista on myös se, että kukaan haastateltavista ei ole reserviläinen (Hart, 2022, 417). Käyttämäni aineisto on homogeeninen ja valikoitunut. Toisin sanoen kyseessä ei ole edustava otos suomalaisista naisista. Näin ollen tutkielmani jättää avoimeksi muun muassa sen, millaisena varautumisvastuun kokemukset näyttäytyvät naisten keskuudessa, joilla ei ole yhteyttä vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan. Tulevaisuudessa tulisi siten tutkia, millaisena vapaaehtoisen maanpuolustuksen ulkopuoliset naiset hahmottavat varautumisvastuun. Lisäksi olisi kiinnostavaa tutkia, miten heidän kokemuksensa suhtautuvat nykyisiin tasa-arvotavoitteisiin ja sukupuolittuneeseen vastuunjakoon varautumisen kentällä.

Kuten jo johdannossa tuli ilmi, varautumista ei ole juurikaan tutkittu sosiaalipoliittisesta näkökulmasta (ks. esim. Ikäheimo & Jaakkola, 2019; Levac ym., 2012; Nikkanen ym., 2023). Sosiaalipoliittikan tavoite tuottaa hyvinvointia ja vähentää eriarvoisuutta ovat kuitenkin keskeisiä turvallisuuden ylläpitämisen kannalta (esim. Tallberg, 2025). Sosiaalipoliittikan tuottama tasa-arvo ja yhdenvertaisuus vahvistavat näkemyksiä yhteisestä hyvästä ja yhteisvastuusta, jotka puolestaan edistävät varautumista (Kujala & Danielsbacka, 2015, 303). Näin ollen sosiaalipoliittikalla on merkittävä, mutta toistaiseksi vähäisesti hyödynnetty rooli varautumistutkimuksessa. Tulevaisuudessa varautumista tulisi tutkia laajemmin erityisesti sosiaalipoliittisesta näkökulmasta, sillä se avaa uusia tapoja ymmärtää turvallisuutta, sen ylläpitämisen edellytyksiä sekä sukupuolittunutta tapaa jakaa vastuita turvallisuustyössä.

Lähteet

- Adger, W. N., Quinn, T., Lorenzoni, I., & Murphy, C. (2016). Sharing the Pain: Perceptions of Fairness Affect Private and Public Response to Hazards. *Annals of the American Association of Geographers*, 106(5), 1079–1096.
<https://doi.org/10.1080/24694452.2016.1182005>.
- Ahlbäck, A. (2022). Changing views on gender and security : Finland's belated opening of military service to women in the 1990s. *Scandinavian Journal of History*, 47(2), 248–269.
<https://doi.org/10.1080/03468755.2021.2011399>.
- Allardt, E. (1976). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. W. Söderström.
- Andersen, J. G. (2012). *Welfare States and Welfare State Theory*. Centre for Comparative Welfare Studies, Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Aalborg Universitet. CCWS Working Paper.
- Anilan, T. & Yükses, Ö. (2016). Perception of Flood Risk and Mitigation: Survey Results from the Eastern Black Sea Basin, Turkey. *Natural Hazards Review*, (18)2.
[https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)NH.1527-6996.00002](https://doi.org/10.1061/(ASCE)NH.1527-6996.00002).
- Asevelvollisuuslaki 1438/2007.
<https://www.finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/2007/1438/ajantasa/2025-12-22/fin>.
- Attila, H., Pietiläinen, M., Keski-Petäjä, M., Hokka, P., & Nieminen, M. (2018). *Tasa-arvobarometri 2017*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3932-5>.
- Basham, V. M., & Catignani, S. (2018). War is where the hearth is: gendered labor and the everyday reproduction of the geopolitical in the army reserves. *International Feminist Journal of Politics*, 20(2), 153–171. <https://doi.org/10.1080/14616742.2018.144273>.
- Bjørnskov, C., & Svendsen, G. T. (2013). Does social trust determine the size of the welfare state? Evidence using historical identification. *Public Choice*, 157(1), 269–286.
<https://doi.org/10.1007/s11127-012-9944-x>.

- Bollyky, T. J., & Petersen, M. B. (2024). A practical agenda for incorporating trust into pandemic preparedness and response. *Bulletin of the World Health Organization*, 102(6), 440-447. <http://dx.doi.org/10.2471/BLT.23.289979>.
- Bronfman, N. C., Cisternas, P. C., López-Vázquez, E., & Cifuentes, L. A. (2016). Trust and risk perception of natural hazards: implications for risk preparedness in Chile. *Natural hazards*, 81(1), 307-327. <https://doi.org/10.1007/s11069-015-2080-4>.
- Cascella Carbó, G. F., & García-Orellán, R. (2020). Burden and Gender inequalities around Informal Care. *Investigación y Educación En Enfermería*, 38(1). <https://doi.org/10.17533/udea.iee.v38n1e10>.
- Cornia, A., Dressel, K., & Pfeil, P. (2016). Risk cultures and dominant approaches towards disasters in seven European countries. *Journal of Risk Research*, 19(3), 288–304. <https://doi.org/10.1080/13669877.2014.961520>.
- Danielsbacka, M. (2015). Vastavuoroisuus ja sen vaatimus asevelvollisuusarmeijoissa. Teoksessa A. Kujala & M. Danielsbacka (toim.), *Hyvinvointivaltion loppu – vallanpitäjät, kansa ja vastavuoroisuus* (s. 273-298). Tammi.
- Dawson, I. G. J. (2020). Taking responsibility: self-attribution for risk creation and its influence on the motivation to engage in risk management behaviors. *Journal of Risk Research*, 23(11), 1440–1451. <https://doi.org/10.1080/13669877.2019.1673802>.
- Diekman, S. T., Kearney, S. P., O'Neil, M. E., & Mack, K. A. (2007). Qualitative Study of Homeowners' Emergency Preparedness: Experiences, Perceptions, and Practices. *Prehospital and Disaster Medicine*, 22(6), 494–501. <https://doi.org/10.1017/S1049023X00005318>.
- Doyal, L. & Gough, I. (1991). *A Theory of Human Need*. Red Globe Press London. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-21500-3>.
- Eklund Karlsson, L., Balkfors, A., Gunnarsdottir, H., Povlsen, L., Regber, S., Buch Mejsner, S., ... Fosse, E. (2022). Are universal measures sufficient in reducing child poverty in the Nordic countries? An analysis of policies and political commitments. *Scandinavian Journal of Public Health*, 50(7), 892–902. <https://doi.org/10.1177/14034948221109694>.

- Elo, S., Kajula, O., Tohmola, A., & Kääriäinen, M. (2022). Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede*, 34(4), 215–225.
- Ervasti, H. (1996). *Kenen vastuu? : tutkimuksia hyvinvointipluralismista legitimitietin näkökulmasta*. Stakes.
- Eräsaari, L. (2014). Julkisten palveluiden muutokset ja naisten asema. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*, 27(3), 32-36.
- Esping-Andersen, G. (1990). The three worlds of welfare capitalism. *Polity*.
- Esping-Andersen, G. (2002). Towards the Good Society, Once Again? Teoksessa Esping-Andersen, G., Hemerijck, A., Gallie, D. & Myles, J. (toim.), *Why We Need a New Welfare State* (s. 1-25). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0199256438.003.0001>.
- Gambrel, P. A., & Cianci, R. (2003). Maslow's hierarchy of needs: Does it apply in a collectivist culture. *Journal of Applied Management and Entrepreneurship*, 8(2), 143.
- Ghaleb, B. D. S. (2024). Towards A Dynamic Model of Human Needs: A Critical Analysis of Maslow's Hierarchy. *International Journal of Multidisciplinary Approach Research and Science*, 2(03), 1028-1046. <https://doi.org/10.59653/ijmars.v2i03.674>.
- Gilbert, N. (2008). Welfare Pluralism and Social Policy. Teoksessa J. Midgley & M. Livermore (toim.) *The Handbook of Social Policy* (s. 236–246). Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781452204024.n15>.
- Grimes, M. (2006). Organizing consent: The role of procedural fairness in political trust and compliance. *European Journal of Political Research*, 45(2), 285–315. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2006.00299.x>.
- Habibov, N., Cheung, A., & Auchynnikava, A. (2018). Does Institutional Trust Increase Willingness to Pay More Taxes to Support the Welfare State? *Sociological Spectrum*, 38(1), 51–68. <https://doi.org/10.1080/02732173.2017.1409146>.
- Hakala, E., Erkamo, S., Pyykönen, J., Tuomenvirta, H., Tynkkynen, O., Berninger, K., & Vihma, A. (2021). *Ilmastonmuutos ja Suomen turvallisuus: Uhat ja varautuminen kokonaisturvallisuuden toimintamallissa (Valtioneuvoston selvitys- ja*

tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:52). Valtioneuvoston kanslia.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-386-9>.

Haque, U., Naeem, A., Wang, S., Espinoza, J., Holovanova, I., Gutor, T., Bazyka, D., Galindo, R., Sharma, S., Kaidashev, I. P., Chumachenko, D., Linnikov, S., Annan, E., Lubinda, J., Korol, N., Bazyka, K., Zhyvotovska, L., Zimenkovsky, A., & Nguyen, U. D. T. (2022). The human toll and humanitarian crisis of the Russia-Ukraine war: the first 162 days. *BMJ global health*, 7(9). <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2022-009550>.

Hart, L. (2020). "Kriittiset alat" poikkeusoloissa ja sukupuolittunut yhteiskunnallinen työnjako. *Kosmopolis : rauhan-, konfliktin- ja maailmanpolitiikan tutkimuksen aikakauslehti*, 50(4), 65-71.

Hart, L. (2021a). Kansankielistä turvallisuutta: Naisten vapaaehtoista valmius- ja turvallisuuskoulutusta tarkastelemassa. Teoksessa J. Koivisto & M. Nousiainen (toim.), *Puolustustutkimuksen vuosikirja 2021* (s. 82-85). PunaMusta.

Hart, L. (2021b). Naisten Valmiusliiton NASTA-harjoituksiin osallistuneiden haastatteluja 2018-2019 (dataversio 1.0) [tutkimusdata]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://doi.org/10.60686/t-fsd3514>.

Hart, L. (2022). Willing, Caring and Capable: Gendered Ideals of Vernacular Preparedness in Finland. *Social Politics*, 29(2), 405–427. <https://doi.org/10.1093/sp/jxab012>.

Hart, L., Kaarkoski, M., & Tallberg, T. (2023). Introduction to the Special Issue: Patriotism, Public Opinion, and National Defense in Estonia, Finland, and Sweden. *Journal of Political & Military Sociology*, 49(2), 133–145. <https://doi.org/10.5744/jpms.2022.2001>.

Hart, L. & Tallberg, T. (2020). Naiset ja maanpuolustus komiteamietinnöissä 1948-1993. Toisen maailmansodan perinnöistä naisten vapaaehtoiseen asepalvelukseen. Teoksessa T. Häkkinen, M. Kaarkoski, J. Tilli & L. Hart (toim.), *Maanpuolustustahto Suomessa* (s. 128-147). Tallinna: Gaudeamus.

Harvatt, J., Petts, J., & Chilvers, J. (2011). Understanding householder responses to natural hazards: flooding and sea-level rise comparisons. *Journal of Risk Research*, 14(1), 63–83. <https://doi.org/10.1080/13669877.2010.503935>.

- Hedström, J. (2022). Militarized social reproduction: women's labour and parastate armed conflict. *Critical Military Studies*, 8(1), 58–76.
<https://doi.org/10.1080/23337486.2020.1715056>.
- Heidenstrøm, N., & Kvarnlöf, L. (2018). Coping with blackouts: A practice theory approach to household preparedness. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 26(2), 272–282. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12191>.
- Heidenstrøm, N., & Throne-Holst, H. (2020). “Someone will take care of it”. Households' understanding of their responsibility to prepare for and cope with electricity and ICT infrastructure breakdowns. *Energy Policy*, 144 (2022), 1-11.
<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2020.111676>.
- Heino, O., Huotari, V., & Laitinen, K. (2020). *Varautuminen eilen-varautuminen huomenna: puheenvuoroja Suomesta*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 136. Poliisiammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020112492791>.
- Helkama, K. (2015). *Suomalaisten arvot : mikä meille on oikeasti tärkeää?* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., & Sinivuori, E. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. painos). Tammi.
- Hofstede, G. (1984). The Cultural Relativity of the Quality of Life Concept. *The Academy of Management Review*, 9(3), 389–398. <https://doi.org/10.2307/258280>.
- Hough, M., Jackson, J., Bradford, B., Myhill, A., & Quinton, P. (2010). Procedural Justice, Trust, and Institutional Legitimacy. *Policing : A Journal of Policy and Practice*, 4(3), 203–210.
<https://doi.org/10.1093/police/paq027>.
- Hudson, J. (2006). Institutional Trust and Subjective Well-Being across the EU. *Kyklos*, 59(1), 43–62. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6435.2006.00319.x>.

- Hyde, A. (2016). The present tense of Afghanistan: accounting for space, time and gender in processes of militarisation. *Gender, Place & Culture*, 23(6), 857–868.
<https://doi.org/10.1080/0966369X.2015.1058759>.
- Häkkinen, T., Kaarkoski M. & Tilli, J. (2020a). Johdanto: Miksi maanpuolustustahtodosta puhutaan? Teoksessa T. Häkkinen, M. Kaarkoski, J. Tilli & L. Hart (toim.), *Maanpuolustustahto Suomessa* (s. 9-16). Gaudeamus.
- Häkkinen, T., Kaarkoski M. & Tilli, J. (2020b). Maanpuolustustahto ilmiönä, käsitteenä ja tutkimuskohteena. Teoksessa T. Häkkinen, M. Kaarkoski, J. Tilli & L. Hart (toim.), *Maanpuolustustahto Suomessa* (s. 17-39). Gaudeamus.
- Häyrynen, H., & Lämsä, A. M. (2021). The effectiveness of leadership development in the military context from a gender viewpoint. *International Journal of Human Resources Development and Management*, 21(2-3), 99-115.
<https://doi.org/10.1504/IJHRDM.2021.116920>
- Ikäheimo, T. & Jaakkola, J. (2019) Ulkoilman ääriämpötilojen terveysvaikutukset ja niihin varautuminen. *Duodecim*, 135(22), 2159-2166.
- Inglehart, R. F., Puranen, B., & Welzel, C. (2015). Declining willingness to fight for one's country: The individual-level basis of the long peace. *Journal of Peace Research*, 52(4), 418–434. <https://doi.org/10.1177/0022343314565756>.
- Jalava, J., Raisio, H., Norri-Sederholm, T., Lahtinen, H., & Puustinen, A. (2017). *Kolmas sektori viranomaisten turvallisuustoiminnan tukena*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 76/2017. Valtioneuvoston kanslia.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-483-2>.
- Jukarainen, P. (2010). Vapaus, velvollisuus ja tasa-arvo. Nuorten tulkintoja asevelvollisuusjärjestelmästä. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.), *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010* (s. 197-204). Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Julkunen, R. (2006). *Kuka vastaa?: hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. Stakes.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201901232764>.

- Julkunen, R. (2017). *Muuttuvat hyvinvointivaltiot : eurooppalaiset hyvinvointivaltiot reformoitavina*. Jyväskylän yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7146-5>.
- Juntunen, T. (2014). *Kohti varautumisen ja selviytymisen kulttuuria?: Kriittisiä näkökulmia resilienssiin*. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK.
- Kaarkoski, M., & Häkkinen, T. (2023). Legitimacy of Conscription in Democracy: Connections between Conscription Politics and Public Opinion in Parliamentary Debates in Finland and Sweden in the 2010s. *Journal of Political & Military Sociology*, 49(2), 195-218. <https://doi.org/10.5744/jpms.2022.2004>.
- Kaarkoski, M., Häkkinen, T. & Kilpeläinen, H. (2024). Suomen Nato-jäsenyyden legitimointi menneisyyttä koskevien käsitysten näkökulmasta. *Kosmopolis*, 54(3), 29-48.
- Kallioniemi, J. (2003). *Kotirintama: Sotavuosien Suomi 1939-1945 naisten ja lasten silmin*. Turku: Vähäheikkilän kustannus.
- Kansalaisaloite.fi. (2025). *Raskaana ei rintamalle – pykälät kuntoon reserviläisvanhemmuuden ja maanpuolustustahdon vahvistamiseksi*. Kansalaisaloitepalvelu, oikeusministeriö.
- Kantola, J., Koskinen Sandberg, P., Ylöstalo, H., & Elomäki, A. (2020). *Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia: Talouskriisistä tasa-arvon kriiseihin*. Gaudeamus.
- Kekki, T. & Mankkinen, T. (2016). *Turvassa? Kansalaisturvallisuuden tila Suomessa*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 8/2016. Valtioneuvoston kanslia.
- Kestilä-Kekkonen, E., & Söderlund, P. (2016). Political Trust, Individual-level Characteristics and Institutional Performance: Evidence from Finland, 2004-13. *Scandinavian Political Studies*, 39(2), 138–160. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12052>.
- Kiellenniva, J. (2018). Johdanto. Teoksessa Maanpuolustuskurssit (toim.), Turvallinen Suomi 2018 : Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta, (s. 7-14). Turvallisuuskomitea.
- Korppi-Tommola, A. (2005). Kotona ja rintamalla. Teoksessa K. Utrio (toim.), *Suomen naisen vuosisadat – Toivon rakentajat*, (s. 107-138). Tammi.

- Kosonen, J. (2019). *Kansalaiset sotilaina ja maan puolustajina: Asevelvollisten sitoutuminen maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin*. Maanpuolustuskorkeakoulu.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-3093-9>.
- Kosonen, J., Puustinen, A., & Tallberg, T. (2019). Maanpuolustustahdosta maanpuolustussuhteeseen - siviilipalvelusvelvollisten ja reservistä eroavien kokemuksia asevelvollisuudesta ja hyvinvointivaltiosta. *Sosiologia*, 56(3), 300–319.
<https://journal.fi/sosiologia/article/view/124398>.
- Krueger, J. S., & Pedraza, F. I. (2012). Missing Voices: War Attitudes among Military Service-Connected Civilians. *Armed Forces & Society*, 38(3), 391–412.
<https://doi.org/10.1177/0095327X11428786>.
- Kuhnle, S. & Alestalo, M. (2000). Introduction: growth, adjustment and survival of European welfare states. Teoksessa S. Kuhnle (toim.), *Survival of the European Welfare State* (s. 3-18). London: Routledge.
- Kuhnle, S. (2019). Welfare States with Nordic Characteristics. Teoksessa: Jing, Tk., Kuhnle, S., Pan, Y., Chen, S. (toim.) *Aging Welfare and Social Policy. International Perspectives on Aging*. Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-10895-3_1
- Kujala, A., & Danielsbacka, M. (2015). Hyvinvointivaltio. Teoksessa A., Kujala & M., Danielsbacka (toim.), *Hyvinvointivaltion loppu? Vallanpitäjät, kansa ja vastavuoroisuus* (s. 24-162). Tammi.
- Kyne, D., Cisneros, L., Delacruz, J., Lopez, B., Madrid, C., Moran, R., ... & Silva, M. F. (2020). Empirical evaluation of disaster preparedness for hurricanes in the Rio Grande Valley. *Progress in disaster science*, 5, 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.pdisas.2019.100061>.
- Lakein, A. (2014). 17. Introduction to preparedness. *Scandinavian Journal of Public Health*, 42(14), 148–150. <https://doi.org/10.1177/1403494813515125>.
- Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta 556/2007.
<https://www.finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/2007/556/ajantasa/2025-12-22/fin>.

- Lam, R. P. K., Leung, L. P., Balsari, S., Hsiao, K. H., Newnham, E., Patrick, K., ... & Leaning, J. (2017). Urban disaster preparedness of Hong Kong residents: A territory-wide survey. *International journal of disaster risk reduction*, 23, 62-69.
- Larsson, S., & Rhinard, M. (2020). Introduction: Comparing and conceptualising Nordic societal security. Teoksessa S. Larsson & M. Rhinard (toim.), *Nordic Societal Security* (s. 3-21). Routledge.
- Laurikainen, H. (2016). *Kotitalouksien varautuminen Suomessa. Puhelinhaastattelututkimus normaaliolojen häiriötilanteisiin varautumisesta*. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK.
- Laurikainen, H. (2019). *Varautuminen ja kansalaisten kriisinkestävyys. Puhelinhaastattelututkimus omatoimisesta varautumisesta*. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK.
- Levac, J., Toal-Sullivan, D., & O` Sullivan, T. L. (2012). Household Emergency Preparedness: A Literature Review. *Journal of Community Health*, 37(3), 725–733.
<https://doi.org/10.1007/s10900-011-9488-x>.
- Limnell, J., Majewski, K. & Salminen, M. (2014). *Kyberturvallisuus*. Docendo.
- Lubinda, J., Korol, N., Bazyka, K., Zhyvotovska, L., Zimenkovsky, A., & Nguyen, U.-S. D. T. (2022). The human toll and humanitarian crisis of the Russia-Ukraine war: the first 162 days. *BMJ Global Health*, 7(9), 1-11. <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2022-009550>.
- Maanpuolustuskorkeakoulu. (2025a). *Hakumenettely*. Haettu 11.12.2025 osoitteesta <https://upseeriksi.fi/haku>.
- Maanpuolustuskorkeakoulu. (2025b). TAHTO2-tutkimusprojekti. Haettu 7.6.2025 osoitteesta <https://maanpuolustuskorkeakoulu.fi/tahto-tutkimusprojekti>.
- Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. (2017). *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. Puolustusministeriö.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-2965-0>.

- Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. (2025). Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Puolustusministeriö. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-663-316-2>.
- Maitra, S. (2013). *Women and War: Women in combat and the internal debate in the field of gender studies*. Global Policy.
- Marozzi, M. (2015). Measuring Trust in European Public Institutions. *Social Indicators Research*, 123(3), 879–895. <https://doi.org/10.1007/s11205-014-0765-9>.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and Personality* (2. painos). Harper & Row.
- Mazepus, H., & van Leeuwen, F. (2020). Fairness matters when responding to disasters: An experimental study of government legitimacy. *Governance (Oxford)*, 33(3), 621–637. <https://doi.org/10.1111/gove.12440>.
- Meriläinen, R. (15.2.2017). Miesten asevelvollisuus ei ole yleinen, vaan syrjivä – se kasvattaa miehiä hyväksymään epätasa-arvon osana luonnollista järjestystä. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000005088574.html>.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.
- Mizrahi, S., Ben-Eliyahu, A., Cohen, N., Hertz, U., Miller-Mor, R., Mishor, E., & Vigoda-Gadot, E. (2024). Public management during a crisis: when are citizens willing to contribute to institutional emergency preparedness? *Public Management Review*, 26(1), 48–72. <https://doi.org/10.1080/14719037.2022.2042727>.
- Naisten Valmiusliitto. (2025a). *Harjoitukset*. Haettu 21.2.2025 osoitteesta <https://naistenvalmiusliitto.fi/koulutukset/harjoitukset/>.
- Naisten Valmiusliitto. (2025b). *Koulutukset*. Haettu 21.2.2025 osoitteesta <https://naistenvalmiusliitto.fi/koulutukset/>.

Naisten Valmiusliitto. (2025c). *Liitto*. Haettu 21.2.2025 osoitteesta

<https://naistenvalmiusliitto.fi/liitto/>.

Naisten Valmiusliitto. (2025d). *Vaikuttamistyö*. Haettu 21.2.2025 osoitteesta

<https://naistenvalmiusliitto.fi/liitto/vaikuttamistyö/>.

Nevalainen, E. (25.11.2025). Maanpuolustusjärjestöjen tuore kysely: Naiset keskimääräistä aktiivisempia maanpuolustustoiminnassa. *Ruotuväki*. <https://ruotuvaki.fi/-/maanpuolustusjarjestojen-tuore-kysely-naiset-keskimaaraista-aktiivisempia-maanpuolustustoiminnassa>.

Nikkanen, M., & Kekki, T. (2021). *Kotitalouksien varautuminen ja kriisinkestävyys*. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK.

Nikkanen, M., Malinen, S., & Laurikainen, H. (2023). What drives feelings of responsibility for disaster preparedness? A case of power failures in Finland and New Zealand. *Risk, Hazards & Crisis in Public Policy*, 14(3), 188–208. <https://doi.org/10.1002/rhc3.12263>.

Nikkanen, M., Räsänen, A., & Juhola, S. (2024). Adaptive governance of disaster preparedness? The case of regional networks in Finland. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 108, 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2024.104549>.

Nojang, E. N., & Jensen, J. (2020). Conceptualizing Individual and Household Disaster Preparedness: The Perspective from Cameroon. *International Journal of Disaster Risk Science*, 11(3), 333–346. <https://doi.org/10.1007/s13753-020-00258-x>.

Nokkala, A. (2011). Yhteiskunnallisia aineksia suomalaisen asevelvollisuuden tulevaisuuteen. Teoksessa J. Mäkinen (toim.), *Asevelvollisuuden tulevaisuus* (s. 36-48). Maanpuolustuskorkeakoulu.

Oksanen, A., Kaakinen, M., Latikka, R., Savolainen, I., Savela, N., & Koivula, A. (2020). Regulation and Trust: 3-Month Follow-up Study on COVID-19 Mortality in 25 European Countries. *JMIR Public Health and Surveillance*, 6(2), 1-12. <https://doi.org/10.2196/19218>.

Pelastuslaki 379/2011.

<https://www.finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/2011/379/ajantasa/2025-08-01/fin>.

Perry, R. W., & Lindell, M. K. (2003). Preparedness for Emergency Response: Guidelines for the Emergency Planning Process. *Disasters*, 27(4), 336–350. <https://doi.org/10.1111/j.0361-3666.2003.00237.x>.

Perustuslaki 731/1999.

<https://www.finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/1999/731/ajantasa/2018-10-05/fin>.

Pietilä, I. (2009). Kontekstuaalinen vaihtelu miesten puheessa terveydestä: yksilöhaastatteluiden ja ryhmäkeskustelujen vertaileva analyysi. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 46(3).

Pietilä, I. (2017). Ryhmäkeskustelu. Teoksessa M., Hyvärinen, P., Nikander, J., Ruusuvuori & A. L., Aho (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Vastapaino.

Pietrzak, E. B. (2023). Citizenship and Gender. Suggestions for Making Citizenship More Responsive. *Polish Political Science Review*, 11(2), 1–11. <https://doi.org/10.2478/ppsr-2023-0012>.

Puolustusministeriö. (2021). Yleisen asevelvollisuuden kehittäminen ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttäminen : Parlamentaarisena komiteana mietintö (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:91). Valtioneuvosto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-975-5>.

Puolustusvoimat. (2019). *Puolustusvoimien henkilötilinpäätös 2019*. Pääesikunnan henkilöstöosasto.

Puolustusvoimat. (2023). *Puolustusvoimien henkilöstöstrategia 2030+*. Pääesikunnan henkilöstöosasto.

Puolustusvoimat. (2024). *Puolustusvoimien henkilöstötilinpäätös 2023: Inhimillistä suorituskykyä*. Pääesikunnan henkilöstöosasto.

- Puolustusvoimat. (2025). Puolustusvoimat ja Nato. Haettu 7.6.2025 osoitteesta <https://puolustusvoimat.fi/nato>.
- Puustinen, A., Kosonen, J., & Tallberg, T. (2018). Kansalaisuuskäsitykset ja asevelvollisuus Suomessa. *Tiede ja ase*, 76. <https://journal.fi/ta/article/view/77545>.
- Raijas, A., & Varjonen, J. (2007). "Minä vastaan vaatteista, sinä autosta" - muuttuuko kotitöiden jakaminen suomalaisissa lapsiperheissä? *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 15(3), 261–279. <https://journal.fi/janus/article/view/50432>.
- Raivio, P., Hassinen, H. & Särkkä, N. (6.12.2025). Puolustus-voimain komentaja asevelvollisuudesta ikäluokkien pienentyessä: "Mistä muualta se otetaan kuin naisista?" *Yle*. <https://yle.fi/a/74-20197945>.
- Rajavartiolaitos. (2025). *Rajavartijan peruskurssille hakeminen ja pääsykokeet*. Haettu 11.12.2025 osoitteesta <https://raja.fi/rajavartijan-peruskurssille-hakeminen-ja-paasykokeet>.
- Reserviupseeriliitto. (25.4.2020). Suomeen tarvitaan yleinen varaamisrekisteri. *Suomen reserviupseeriliitto*. <https://www.rul.fi/ajankohtaista/uutiset/suomeen-tarvitaan-yleinen-varaamisrekisteri-2/>.
- Reunanen, J. & Lakka, P. (1.6.2023). Kutsunnat saattavat tulla osaksi oppivelvollisuutta, myös naisille. *Yle*. <https://yle.fi/a/74-20034430>.
- Rickard, L. N., Yang, Z. J., Schuldt, J. P., Eosco, G. M., Scherer, C. W., & Daziano, R. A. (2017). Sizing Up a Superstorm: Exploring the Role of Recalled Experience and Attribution of Responsibility in Judgments of Future Hurricane Risk. *Risk Analysis*, 37(12), 2334–2349. <https://doi.org/10.1111/risa.12779>.
- Riikonen, R., Tallberg, T., Kosonen, J., & Puustinen, A. (2019). Vapaus, velvollisuus ja vastavuoroisuus – käsityksiä kansalaisen suhteesta valtioon ja maanpuolustukseen (vertaisarvioitu). *Tiede ja ase*, 2019(1), 155–186. <https://journal.fi/ta/article/view/88685>.

- Roman, R. B., Stadius, P., & Stark, E. (2021). Core Citizens, Imagined Nation: Historical Security Practices of the Majority and Strategies of the Minorities in Finland. *Journal of Finnish Studies*, 24(1-2), 5-15.
- Roosma, F., van Oorschot, W., & Gelissen, J. (2014). The weakest link in welfare state legitimacy: European perceptions of moral and administrative failure in the targeting of social benefits. *International Journal of Comparative Sociology*, 55(6), 489–508. <https://doi.org/10.1177/0020715214565932>.
- Saari, J. (2017). *Sosiaaliturvariippuvuus : Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa?* Tampere University Press.
- Saastamoinen, M. (2010). Aktiivisen kansalaisuuden vastatulkintoja. Neuroottinen ja hylätty kansalaisuus. Teoksessa J. Kaisto & M. Pyykkönen (toim.), *Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä* (s. 250-253). Helsinki: Gaudeamus.
- Salminen, J., Lehtonen, P., Rikala, S., Kuusisto, A. K., Luoma-Halkola, H., Puumala, E., ... & Häikiö, L. (2021). Osallisuuden kehät: Näkökulmia hyvinvoinnin muotoutumiseen. *Focus localis*, 49(3), 80-98.
- Salomaa, H. (2025). Suomalaisten osallistuminen maanpuolustukseen sukupuolten välisenä tasa-arvokysymyksenä ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa 1995–2021. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*, 38(1), 24-44.
- Sandstig, G., & Eriksson, M. (2024). Shared responsibility or not? A responsibility messages experiment during a cyber crisis in designing for risk communication. *Journal of Risk Research*, 27(10), 1163–1179. <https://doi.org/10.1080/13669877.2024.2387351>.
- Schmader, T., & Block, K. (2025). Why Do Women Care More & Men Couldn't Care Less? *Daedalus*, 154(1), 82–97. https://doi.org/10.1162/daed_a_02125.
- Silvasti, M. (2016). Yhtiöturvallistamisesta turvuuteen. *Sosiologia*, 53(1), 64–72. <https://journal.fi/sosiologia/article/view/124213>.
- Sivonen, P. (2019). Yhdysvaltain ulkosuhteiden ja turvallisuuspolitiikan uudet painotukset Donald Trumpin kaudella. *Tiede Ja Ase*, 76. <https://journal.fi/ta/article/view/77534>.

- Sipilä, J. (2013). Asevoiman järjestämisen tavat ja Suomi. Teoksessa J. Mäkinen (toim.), *Asevelvollisuuden tulevaisuus* (s. 15-35). Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos.
- Sisäministeriö. (2014). *Sisäinen turvallisuus tulevaisuuden menestystekijänä ja hyvinvointimme varmistajana: Sisäministeriön tulevaisuuskatsaus*. Sisäministeriö.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-491-995-1>.
- Soper, K. (1993). A Theory of Human Need. *New Left Review*, 1/197.
<https://doi.org/10.64590/5jr>.
- Staupe-Delgado, R., & Kruke, B. I. (2018). Preparedness: Unpacking and clarifying the concept. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 26(2), 212–224.
<https://doi.org/10.1111/1468-5973.12175>.
- STT. (15.8.2025). Perjantaina alkaneet kutsunnat ovat ehkä viimeiset nykyisessä muodossaan. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000011430132.html>.
- Suomi.fi. (2025). *Häiriö- ja kriisitilanteisiin varautuminen*. Haettu 7.3.2025 osoitteesta <https://www.suomi.fi/oppaat/varautuminen>.
- Tallberg, T. (2010). Kuviot uusiksi? Maanpuolustuksen organisointi ja turvallisuuden valtavirtaistaminen. Teoksessa P. Jukarinen & S. Terävä (toim.), *Tasa-arvoinen turvallisuus?* (s. 27-35). Minerva kustannus oy.
- Tallberg, T. (2017). Yhteiskunnallinen turvallisuustyönjako: miten tutkia maanpuolustusta toimintana ja sosiaalisina suhteina. Teoksessa T. Tallberg, A. Ojajärvi & T. Laukkanen (toim.), *Puolustuslinjalla*. (s. 181-203). Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Tallberg, T. (2025). *Asevelvollisuus ja sukupuolten tasa-arvo: Kohti sukupuolineutraalia valikoivaa asevelvollisuutta?*. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4412-1>.

- Teigen, M., & Skjeie, H. (2017). The Nordic gender equality model: comparing scores. Teoksessa O., Knutsen (toim.), *The Nordic models in political science: Challenged, but still viable?* (luku 6). Fagbokforlaget.
- Terho, S. (2010). *Näkökulmia maanpuolustustahtoon. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2/2010, artikkelikokoelmat n:o 5.* Maanpuolustuskorkeakoulu.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-2139-5>.
- Throne-Holst, H., Slettemås, D., Kvarnlöf, L., & Tomasson, B. (2015). *National risk regimes in Norway, Sweden and Iceland.* Oslomet.
- Tietoarkisto. (2025). FSD3514 Naisten Valmiusliiton NASTA-harjoituksiin osallistuneiden haastatteluja 2018-2019. Haettu 1.2.2025 osoitteesta
https://services.fsd.tuni.fi/catalogue/FSD3514?tab=publications&study_language=fi.
- Tuomi, J., & Sarajarvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (Uudistettu laitos).* Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turner, B. S. (2001). The erosion of citizenship. *The British Journal of Sociology*, 52(2), 189–209.
<https://doi.org/10.1080/00071310120044944>.
- Turvallisuuskomitea. (2017). *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia : Valtioneuvoston periaatepäätös.* Turvallisuuskomitea.
- Turvallisuuskomitea. (2025). *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia : Valtioneuvoston periaatepäätös (Valtioneuvoston julkaisuja 2025:1).* Valtioneuvosto.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-762-1>.
- Tölli, K. & Kuronen, T. (2018). *Kansalaispalvelus kokonaisturvallisuuden tueksi: Selvitys maanpuolustuksen kehittämisestä.* Elisabeth Rehn – Bank of Ideas ry.
- Uusipaavalniemi, S. & Puistola, J.-A. (2016). *Hybridiuhat ja yhteiskunnan varautuminen. Tutkimuskatsaus 1.7.2016.* Puolustusvoimien tutkimuslaitos.
- Valmiuslaki 1552/2011.
<https://www.finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/2011/1552/ajantasa/2025-06-27/fin>.

- Valtioneuvoston kanslia. (2010). *Varautuminen ja kokonaisturvallisuus: Komiteamietintö*.
Valtioneuvoston kanslia.
- Valtioneuvosto. (2022). *Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta*
(Valtioneuvoston julkaisuja 2022:18). Valtioneuvosto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-772-0>.
- Valtonen, V., & Branders, M. (2020). Tracing the Finnish comprehensive security model.
Teoksessa S., Larsson & M., Rhinard (toim.), *Nordic Societal Security* (s. 91-108).
Routledge.
- van Gerven, M. (2022). 4 Nordic welfare states: up to challenge?. Teoksessa B. Greve (toim.),
De Gruyter Handbook of Contemporary Welfare States (s. 47-64). Berlin, Boston: De
Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110721768-004>
- Vepsä, E. (9.9.2019). Tasa-arvolakiin kirjattu poikkeus täyttää sukupuoleen perustuvan
syrjinnän tunnusmerkit – mitä miesten asevelvollisuudelle pitäisi tehdä?. *Maailman
kuvalehti*. <https://maailmankuvalehti.fi/2019/pitkat/tasa-arvolakiin-kirjattu-poikkeus-tayttaa-sukupuoleen-perustuvan-syrjinnan-tunnusmerkit-mita-miesten-asevelvollisuudelle-pitaisi-tehda/>.
- Virta, S., & Branders, M. (2016). Legitimate Security? Understanding the Contingencies of
Security and Deliberation. *British Journal of Criminology*, 56(6), 1146–1164.
<https://doi.org/10.1093/bjc/azw024>.
- Virta, S. (2012). TURVALLISUUDEN TUTKIMUS. Tieteenalat ja monitieteisyyden lähtökohtia.
Tiede ja ase, 69. <https://journal.fi/ta/article/view/7470>.
- Virtanen, A., Lämsä, A.-M., & Takala, T. (2017). The War Heroine in the Finnish Organization :
Lotta Svärd. *Management Research and Practice*, 9(2), 5–26.
- Vuorensyrjä, M., & Fagerlund, M. (2016). *Poliisibarometri 2016: Kansalaisten käsitykset poliisin
toiminnasta ja sisäisen turvallisuuden tilasta*. Sisäministeriö.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-107-7>.

- Väyrynen, T. (2023). War agency in women's auxiliary military organizations: the case of Lotta Svärd in Finland. *International Feminist Journal of Politics*, 25(3), 414–433. <https://doi.org/10.1080/14616742.2022.2135559>.
- Wakui, T., Agree, E. M., Saito, T., & Kai, I. (2017). Disaster preparedness among older Japanese adults with long-term care needs and their family caregivers. *Disaster medicine and public health preparedness*, 11(1), 31-38. <https://doi.org/10.1017/dmp.2016.53>.
- Waller, V., Farquharson, K., & Dempsey, D. (2015). *Qualitative social research : Contemporary methods for the digital age*. SAGE Publications.
- Wilkinson, R., Pickett, K., & Myllyoja, M. (2011). *Tasa-arvo ja hyvinvointi : miksi pienet tuloerot koituvat kaikkien hyväksi*. HS kirjat.
- Wither, J. K. (2020). Back to the future? Nordic total defence concepts. *Defence Studies*, 20(1), 61–81. <https://doi.org/10.1080/14702436.2020.1718498>.
- Wrange, J., Bengtsson, R., & Brommesson, D. (2024). Resilience through total defence: Towards a shared security culture in the Nordic–Baltic region? *European Journal of International Security*, 9(4), 511–532. <https://doi.org/10.1017/eis.2024.15>.
- Ylä-Poikelus, N. (19.7.2018). Maanpuolustusjärjestöjen edustajat yksimielisiä – kokonaisturvallisuuden varaamisrekisteri tarvitaan. *Ruotuväki*. <https://ruotuvaki.fi/-/maanpuolustusjarjestojen-edustajat-yksimielisia-kokonaisturvallisuudenvaraamisrekisteri-tarvitaan>
- Zhou, W., & Chen, J. (2023). The Russo-Ukraine War and the Perceived Global Power Shift: Factors Influencing U.S. Taiwan Policy Change. *China Review*, 23(4), 77-107.